

مؤسسه ملی تحقیقات سلامت
جمهوری اسلامی ایران

جامعه مدنی و سازمان‌های غیردولتی در بهداشت و سلامت عمومی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي
بَدَأَ خَلْقَ الْإِنسَانِ
مِنْ طِينٍ مِنْ سَفَلٍ
أَعْيُنَ النَّاسِ يَحْكُمُونَ

عنوان و نام پدیدآور	جامعه مدنی و سازمان‌های غیردولتی در بهداشت و سلامت عمومی/نویسندگان سیدمهرداد محمدی ... [و دیگران].
مشخصات نشر	تهران: موسسه بین‌المللی سلامت حکیم جرجانی، ۱۴۰۴.
مشخصات ظاهری	۱۳۲ص.
شابک	978-622-92411-4-1
وضعیت فهرست نویسی	فیبا
یادداشت	نویسندگان سیدمهرداد محمدی، بهزاد ولیزاده، مزگان لطافت‌نژاد، صفورا شاهمرادی، حسین گریوانی، مهدیه وجدانیفخر، فاطمه منافی، رقیه قربانی صیقلسرای. کتابنامه.
یادداشت	کتابنامه.
موضوع	سازمان‌های غیردولتی -- ایران Non-governmental organizations -- Iran سازمان‌های غیردولتی -- ایران -- جنبه‌های حقوقی Non-governmental organizations -- Iran -- *Legal aspects سازمان‌های غیردولتی Non-governmental organizations سازمان‌های غیردولتی -- جنبه‌های اجتماعی Non-governmental organizations -- Social aspects
شناسه افزوده	محمدی، سیدمهرداد، ۱۳۵۰-
رده بندی کنگره	۱۹الف / HD۲۷۶۹/۳
رده بندی دیویی	۳۶۱/۷۶۰۹۵۵
شماره کتابشناسی ملی	۱۰۱۴۸۸۸۲
اطلاعات رکورد کتابشناسی	

عنوان کتاب: جامعه مدنی و سازمان‌های غیردولتی در بهداشت و سلامت عمومی
نویسندگان: سیدمهرداد محمدی، بهزاد ولیزاده، مزگان لطافت‌نژاد، صفورا شاهمرادی، حسین گریوانی، مهدیه وجدانی فخر، فاطمه منافی، رقیه قربانی صیقلسرای

چاپ: اول

قیمت: رایگان

شمارگان: ۲۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸۶۲۲۹۲۴۱۱۴۱

مشاور نشر: نسیم قریبان

صفحه‌آرایی و حروف‌چینی: محمد علانی‌پور

طرح روی جلد: علیرضا بخشی

چاپخانه: چاپ دیجیتال آران

ناشر: موسسه بین‌المللی سلامت حکیم جرجانی

نشانی: تهران، محله جهاد، میدان گلها، ابتدای کاج شمالی، پلاک ۱۱۳، واحد ۴

این تالیف و انتشار، با حمایت سازمان بهداشت جهانی و موسسه ملی تحقیقات سلامت ایران انجام شده است.

پیش‌گفتار اول

بهداشت و سلامت عمومی یکی از مقدس‌ترین نهادهای بشری است. دقیقاً به لطف این نهاد، بشریت طی قرن گذشته شاهد افزایش ۵۰ درصدی امید به زندگی از ۵۰ سال به ۷۵ سال شده است. درسنامه آکسفورد این نهاد را چنین تعریف می‌کند: فرآیند بسیج و درگیر کردن منابع محلی، ملی، کشوری و بین‌المللی برای اطمینان از وجود شرایطی که مردم بتوانند در آن سالم باشند.

همانگونه که از این تعریف و البته تجربه عینی یک مدیر بهداشتی پیداست، اگرچه شاید بتوان تولید این نهاد را از کارکردهای نظام رسمی بهداشت و درمان یک کشور قلمداد کرد، اما بخش قابل ملاحظه‌ای از اقدام در بهداشت عمومی مربوط به سایر دستگاه‌های دولتی هستند. به طور مثال، نقش آموزش و پرورش در سواد عمومی و سواد مادران، نقش راه و ترابری در راه‌ها و اتومبیل‌های ایمن و صنعت و تجارت در نظارت بر سلامت کالاهای مصرف خانوار بی‌بدیل است.

از سوی دیگر، بهداشت و سلامت عمومی یک نهاد مردمی نیز هست. برای افراد جامعه و تشکل‌های آن‌ها نیز نقش قابل ملاحظه‌ای در بهداشت عمومی قابل ایفا است. در سراسر دنیا، موسسات و تشکل‌های متنوعی از سازمان‌های غیرانتفاعی، شبکه‌های سازمانی، بنیادها، خیریه‌ها و سازمان‌های مبتنی بر مذهب به گونه‌های مختلف در حوزه‌ی بهداشت و سلامت عمومی نقش‌آفرینی می‌کنند. این سازمان‌ها، با انفاق یا وقف منابع، سازمان‌دهی نیروهای داوطلب، طراحی کارزارهای عمومی آموزشی، ارائه خدمات به گروه‌های محروم، لابی‌گری، تحقیقات، پیش، اقامه دعوا و سایر روش‌ها در راستای اهداف بهداشت عمومی عمل می‌کنند. با توجه به نقش بی‌بدیل سازمان‌های مردم‌نهاد در ارتقاء بهداشت و سلامت کشور، امید می‌رود کنشگری و مشارکت آن‌ها در فعالیتهای مرتبط اجتماعی افزایش یافته، شاهد اثرات هم‌افزایی بین فعالیتهای بخش دولتی و جامعه مدنی در این حوزه باشیم.

دکتر علیرضا رئیسی

معاون بهداشت، وزارت بهداشت درمان و آموزش پزشکی

پیش‌گفتار دوم

مقررات و هنجارهای بین‌المللی از نیمه اول سده بیستم، نقش جامعه مدنی و سازمان‌های مردم‌نهاد را در حوزه‌های مختلف فرآیند توسعه، شامل آموزش، بهداشت، تامین اجتماعی، کاهش آسیب‌ها و حمایت از حقوق شهروندی به رسمیت شناختند. هنجارهای حقوق بشری و کیفری سازمان ملل متحد مسئله بهداشت و سلامت عمومی را یکی از حق‌های بنیادین بشری شناخته است و در اسناد متعددی از جمله «میثاق بین‌المللی حق‌های مدنی و سیاسی» و «اعلامیه جهانی حقوق بشر» بر اهمیت این موضوع تاکید دارند و هم‌چنین به بررسی خاستگاه و بنیان سازمان‌های مردم‌نهاد در کنترل دخانیات و مراقبت‌های سلامت عمومی توجه شده است. در نظام حقوقی ایران نیز، اصل ۲۶ ام قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، آزادی تشکیل و پیوستن به گروه‌ها و جمعیت‌ها و انجمن‌ها را به رسمیت می‌شناسد. همچنین اصل ۴۴ ام، نظام اقتصادی جمهوری اسلامی ایران را مبتنی بر سه بخش دولتی، تعاونی و خصوصی بنا می‌گذارد که به معنی به رسمیت شناختن و آزادی فعالیت بخش خصوصی در چارچوب قانون است. این اصول، از بالاترین منابع حقوقی کشور در خصوص جایگاه جامعه مدنی و سازمان‌های مردم‌نهاد در کشور هستند. برنامه‌های پنج سالانه توسعه نیز در بندهای متعدد، نقش این تشکلات را به رسمیت شناخته‌اند و امکاناتی را برای مشارکت و فعالیت هرچه بیشتر آن‌ها تمهید نموده است. در اینجا باید به ماده «۶۶ قانون آیین دادرسی کیفری» مصوب ۱۳۹۲ و «دستورالعمل نحوه مشارکت و تعامل نهادهای مردمی با قوه قضاییه» اشاره نمود، که پیشرفت قابل توجهی را در نقش دهی به سازمان‌های مردم‌نهاد در نظام قضایی ایران رقم زده است. ماده یاد شده مقرر می‌دارد: «سازمان‌های مردم‌نهادی که اساسنامه آن‌ها در زمینه حمایت از اطفال و نوجوانان، زنان، اشخاص بیمار و دارای ناتوانی جسمی یا ذهنی، محیط زیست، منابع طبیعی، میراث فرهنگی، بهداشت عمومی و حمایت از حقوق شهروندی است، می‌توانند نسبت به جرائم ارتكابی در زمینه‌های فوق اعلام جرم کنند و در تمام مراحل دادرسی شرکت کنند.» این ماده، برای سازمان‌های مردم‌نهاد جایگاهی در حد و اندازه مدعی العموم قایل شده است. از سوی دیگر، نهادهای فرهنگی و مذهبی، وقف و انفاق که سبقه‌ای چند صد ساله دارند، بارزترین نمونه‌های تشکلات و کنش‌های مردم‌نهاد در ایران قدیم و امروزین به حساب می‌آیند. لذا با عنایت به ظرفیت‌های قانونی و فرهنگی موجود، زمان آن است تا ضمن آشنایی بیشتر

با پشتوانه حقوقی سازمان‌های مردم‌نهاد و الگوگیری از نمونه‌ها و شکل‌های کنشگرانه سمن‌ها در بستر ملی و بین‌المللی، جامعه از نقش‌آفرینی بی‌بدیل و پربرکت سمن‌ها در عرصه سلامت بیش از پیش بهره‌برد و در سطح سیاست‌گذاری‌ها به ویژه در سطح اجرایی وجود سازمان‌های مردم‌نهاد مطمح نظر قرار گیرد.

دکتر علیرضا جمشیدی

رییس پژوهشکده نوآوری حقوقی

به یاد

دانشمند فقید، معلم شایسته و الگو

کنش‌گر سلامت عمومی

شادروان دکتر بهزاد دمازی

تقدیر و تشکر

ایده‌ی نگارش کتاب حاضر طی پروژه مشاوره «برنامه کشوری شهر و روستای بدون دخانیات با تاکید بر حذف پایدار قلیان، ۱۳۹۹» نزد ستاد کشوری کنترل دخانیات کشور و دفتر نمایندگی سازمان بهداشت جهانی برای اینجانب شکل گرفت. چشم‌انداز، تحلیل‌ها و شورمندی جناب آقای دکتر منصور رنجبر، مدیر واحد بیماری‌های غیر واگیر و بهداشت روان دفتر نمایندگی سازمان جهانی بهداشت در ایران، برای پیشبرد برنامه‌های کنترل دخانیات در کشور به طور کلی و بسیج سازمان‌های مردم‌نهاد در این حوزه بالاخص، بسیار روشنگر و الهام‌بخش بود. بدینوسیله از جانب خود و همکارانم از ایشان و سایر همکاران دفتر نمایندگی، ستاد کشوری کنترل دخانیات و نیز اداره کل امور خیرین و موسسات خیریه سلامت به خاطر فراهم نمودن این فرصت بسیار ارزشمند، سپاس‌گزاری می‌کنم. همچنین، از طراح و مجری اصلی محترم پویش «نم‌نم» از استان سیستان و بلوچستان، رابط گرامی حوزه کنترل دخانیات دانشگاه علوم پزشکی شهید صدوقی یزد، مسئولین محترم مرکز «فرآموز نفس پاک» جمعیت مبارزه با استعمال دخانیات ایران و رییس گرامی مرکز تحقیقات پیشگیری و کنترل دخانیات، جهت همکاری در تهیه محتوای بخش موردکاوی‌های ایرانی متشکرم. از خوانندگان محترم تقاضا دارم هرگونه بازخورد، نقطه‌نظر یا پیشنهادی دارند آن را از طریق ایمیل info@jorjani.org با ما در میان بگذارند تا ان‌شا... در ویرایش‌های بعدی مدنظر قرار گیرند.

امیدوار هستم، کتاب حاضر تقویت‌کننده مشارکت سازمان‌ها و تشکل‌های مردم‌نهاد در حوزه بهداشت و سلامت عمومی باشد.

دکتر سیدمهداد محمدی

مدرس حقوق سلامت عمومی، دانشکده بهداشت، دانشگاه علوم پزشکی تهران

مدیر گروه حقوق سلامت عمومی، پژوهشکده نوآوری حقوقی

فهرست

- ۱ مقدمه
- ۲ فصل اول: سمن و جامعه مدنی و کنشگری اجتماعی
- ۳ ۱,۱ جامعه مدنی
- ۴ ۱,۲ سازمان مردم‌نهاد (سمن) یا سازمان غیردولتی
- ۶ ۱,۲,۱ تاریخچه سمن‌ها در جهان
- ۷ ۱,۲,۲ ویژگی‌ها
- ۹ ۱,۲,۳ اهداف، زمینه فعالیت و کارکردهای سازمان‌های مردم‌نهاد
- ۱۲ ۱,۲,۴ انواع کنش و نقش‌آفرینی
- ۱۳ ۱,۲,۵ نمونه‌هایی مشهور از سازمان‌های مردم‌نهاد بین‌المللی
- ۱۷ فصل دوم: معرفی گزیده‌ای از سازمان‌های غیردولتی فعال در بهداشت و سلامت عمومی
- ۱۹ ۲,۱ پزشکان بدون مرز
- ۱۹ ۲,۲ امریکیرز
- ۲۲ ۲,۳ پِرك
- ۲۵ ۲,۴ انجمن سرطان استرالیا
- ۲۹ ۲,۵ بنیاد بیل و ملیندا گیتس
- ۳۰ ۲,۶ گیوینگ وینگز
- ۳۳ فصل سوم: موردکاوی‌هایی از کنش و نقش‌آفرینی سمن‌ها در حوزه بهداشت و سلامت عمومی
- ۳۴ ۳,۱ کمک به بحران‌های هم‌زمان طوفان و شیوع بیماری کووید ۱۹، السالوادور (۲۰۲۰)
- ۳۵ ۳,۲ اعتراض به نام تجاری مواد دخانی، سریلانکا (۲۰۰۶)
- ۳۷ ۳,۳ رهایی از بیماری شاگاس، بولیوی (۲۰۱۷ - ۲۰۱۵)
- ۳۸ ۳,۴ خودداری از دریافت حمایت‌های مالی شرکت‌های مرتبط دخانیات، کانادا (۲۰۰۶)
- ۳۹ ۳,۵ ائتلاف برای کنترل دخانیات، جامائیکا (۲۰۰۸)

۴۳	فصل چهارم: ابعاد و مولفه‌های سازمان‌های مردم‌نهاد در ایران
۴۴	۴,۱ تاریخچه سازمان‌های مردم‌نهاد در ایران
۴۶	۴,۲ آمار کلی سمن‌ها و سمن‌های مرتبط با امر سلامت در کشور
۴۸	۴,۳ معرفی برخی از سازمان‌های مردم‌نهاد در ایران
۴۸	۴,۳,۱ مؤسسه خیریه حمایت از کودکان مبتلا به سرطان
۴۹	۴,۳,۲ مؤسسه خیریه کهریزک یا آسایشگاه معلولین و سالمندان کهریزک
۵۰	۴,۳,۳ مؤسسه خیریه بین‌المللی زنجیره امید
۵۲	۴,۳,۴ مجتمع رعد
۵۳	۴,۳,۵ جامعه معلولین ایران
۵۵	۴,۴ نمونه‌هایی از کنش و نقش‌آفرینی سازمان‌های مردم‌نهاد در ایران
۵۵	۴,۴,۱ طرح نم‌نم
۶۲	۴,۴,۲ طرح نفس
۶۶	۴,۴,۳ طرح فرآموز نفس پاک
۷۲	۴,۴,۴ طرح آگاه‌سازی سیاست‌گذاران
۷۵	۴,۴,۵ طرح تعویض قلیان با بسته ورزشی
۷۷	فصل پنجم: سازمان‌های مردم‌نهاد در نظام حقوقی ایران
۷۸	۵,۱ متون فرائقینی
۸۶	۵,۲ متون تقنینی
۸۹	۵,۳ متون فروتقنینی
۹۳	منابع و مآخذ
۹۷	پیوست ۱: ماتریس جرجانی
۹۸	پیوست ۲: آیین‌نامه اجرایی تأسیس و فعالیت سازمان‌های غیردولتی، هیأت وزیران، ۱۳۸۴
۱۰۹	پیوست ۳: آیین‌نامه شکل‌های مردم‌نهاد، هیأت وزیران، ۱۳۹۵

مقدمه

حل مشکلات موجود در کشورها و جوامع، از طریق گفتگو، همکاری و همبستگی میان دولت‌ها و ملت‌ها محقق خواهد شد. برای دستیابی به یک نگرش مشترک و تفاهم پایدار، همه آحاد جامعه و ارکان دولت باید بکوشند تا تعهد و همبستگی لازم ایجاد گردد. دگرگونی و اصلاح، مسیری یک سویه از سمت دولت به ملت نیست و توسعه پایدار نیازمند تلاش، حمایت و پشتیبانی ملت و جامعه است. در توسعه پایدار، به‌عنوان نوظهورترین رویکرد جهانی برای پیشرفت کشورها که از اواخر قرن گذشته میلادی مطرح گردیده، سرمایه‌های انسانی به‌عنوان محور اصلی توسعه و به مشارکت مدنی و کنش اجتماعی به‌طور ویژه توجه شده است.

این کتاب به ارائه مطالبی در خصوص مفاهیم و ویژگی‌های جامعه مدنی و سازمان‌های مردم‌نهاد به طور کلی و کنش و نقش‌آفرینی چنین سازمان‌هایی در حوزه بهداشت و درمان و نیز وضعیت آن‌ها در کشور ایران می‌پردازد.

فصل ۱

سمن و جامعه مدنی و کنشگری اجتماعی

۱.۱ جامعه مدنی

جامعه مدنی حوزه‌ای مستقل و سازمان‌یافته است و حلقه ارتباطی میان مردم و حاکمیت محسوب می‌شود. این نهاد به این دلیل که حقوق و تمایلات شهروندان را آشکار می‌کند، در حیطه اجتماعی بوده، جامعه مدنی نامیده می‌شود. گاهی این واژه، بیانگر مفاهیم عمومی‌تری همچون «آزادی بیان» و «قوه قضاییه مستقل» نیز هست که یک جامعه مردم‌سالار را تشکیل می‌دهد (۱). در واقع نهاد مدنی، نهادی غیردولتی است که به منظور فعالیت در راستای توسعه اجتماعی، فرهنگی و سیاسی ایجاد شده است (۲).

در زیر، فهرستی از مصادیق جامعه‌ی مدنی نام برده شده است. در مورد این که تمام نهادهای فهرست زیر، عضوی از جامعه مدنی باشند، اتفاق نظر وجود ندارد. برخی، تنها نهادهای منتقد دولت را عضو جامعه مدنی می‌دانند و بقیه را حکومتی می‌نامند؛ اما بسیاری از اندیشمندان معتقدند که همه نهادها لازم نیست قدرت خنثی‌کننده یا تعدیل‌کننده در برابر قدرت حکومت باشند تا آن‌ها را عضو جامعه مدنی تلقی کرد (۱).

- سازمان‌های غیردولتی
- سازمان‌های داوطلبانه خصوصی
- سازمان‌های اجتماع‌محور
- بنیادهای اجتماعی
- تعاونی‌ها
- انجمن‌های متخصصان

- سازمان‌های مصرف‌کنندگان
- سازمان‌های مذهبی
- باشگاه‌های شهری
- اتحادیه‌های تجاری
- گروه‌های جنسیتی، مذهبی، فرهنگی
- خیریه‌ها
- باشگاه‌های ورزشی و اجتماعی
- گروه‌های زیست‌محیطی
- محیط‌های آموزشی و پژوهشی
- نهادهای سیاسی
- رسانه‌ها

۱.۲ سازمان مردم‌نهاد (سمن) یا سازمان غیردولتی^۱

سازمان‌های مردم‌نهاد که به اختصار از آن به «سمن» یاد می‌شود تشکل خودجوش و مردمی است که گرچه مستقیماً جزئی از ساختار رسمی حکمرانی محسوب نمی‌شود، اما به‌عنوان یک واسطه، نقش مهمی را بین جامعه و حاکمیت و حتی ارکان مختلف یک جامعه ایفا می‌کند (نمودار ۱). سازمان غیردولتی نوعی هم‌افزایی، اتحاد و اتفاق ایجاد کرده، روحیه مشارکت جمعی را در بین سازمان‌های اجتماعی بهبود می‌بخشد (۳). مهم‌ترین هدف ایجاد و تقویت سمن‌ها افزایش ظرفیت نظام اجتماعی از طریق ایجاد شرایط مساعد برای بارور شدن توانمندی‌های مردم در برابر انواع آسیب‌ها می‌باشد. این سازمان‌ها به مرور زمان شکل گرفته، ساختار جامعه را در مسیر پیشبرد اهداف خود تغییر خواهند داد و می‌توانند در فرایند تصمیم‌گیری‌های کلان جوامع بشری مؤثر واقع شود. تعداد و کیفیت فعالیت سمن‌ها از مهم‌ترین عوامل اندازه‌گیری سرمایه اجتماعی محسوب می‌شوند (۴). سازمان‌های مردم‌نهاد، آنگاه که حالت رسمی با شخصیت حقوقی مستقل پیدا می‌کنند به سازمان غیرانتفاعی^۲ نیز مشهور هستند.

در سطح بین‌المللی، برای نخستین بار از واژه «ان جی او» در قطعنامه شورای اجتماعی و

1. Non-Governmental Organizations (NGOs)

2. Non-Profit Organizations (NPOs)

اقتصادی سازمان ملل^۱ در ۱۹۵۰ یعنی حدود ۷۰ سال پیش استفاده شد؛ این واژه به این صورت معرفی شد که هر نوع سازمان بین‌المللی که با موافقت دولت‌ها ایجاد نشده باشد، سازمان غیردولتی محسوب می‌شود. پس از آن، استفاده از این واژه در درون کشورها هم رایج گردید (۵).

مطابق تعریف اداره اطلاعات عمومی سازمان ملل، سمن به هر سازمان غیردولتی و داوطلبانه‌ای اطلاق می‌شود که در سطح محلی، ملی یا بین‌المللی فعالیت دارد و افرادی با علائق مشترک، آن را اداره می‌کنند. خدمات انسان‌دوستانه، انواع خدمات اجتماعی به گروه‌های آسیب‌پذیر و اقلیت، تلاش برای عدالت اجتماعی، نظارت بر سیاست‌های اتخاذ شده از سوی دولت، در شمار فعالیت‌های این سازمان‌ها قرار می‌گیرد. این سازمان‌ها، با تحلیل و کارشناسی امور، قابل تشبیه به سازوکارهایی هشداردهنده در نظام‌های فنی، در نظام اجتماعی هستند.

شورای اروپا در سند خود^۲، سمن‌ها را این‌گونه تعریف کرده است: سازمان‌های غیردولتی، جمعیت‌ها، جنبش‌ها یا گروه‌هایی که مستقل از دولت، بدون قصد انتفاعی، برای دفاع از منافع خاصی همچون مسائل شغلی، اجتماعی، فرهنگی، تجاری، سیاسی، علمی، انسان‌دوستانه، مذهبی و غیره تشکیل گردیده‌اند (۶).

نمودار ۱: جایگاه جامعه مدنی و سمن‌ها در بین ابعاد مختلف قدرت توسعه‌ای

1. UNESCO
2. The Council of Europe and the NGOs

همچنین بانک جهانی، سازمان غیردولتی را نوعی سازمان خصوصی محسوب می‌کند که در حوزه‌های کاهش بیماری، ارتقاء منافع فقرا، حفظ محیط‌زیست و نیز خدمات و توسعه اجتماعی فعالیت‌هایی را برنامه‌ریزی یا اجرا می‌کند (۷).

۱.۲.۱ تاریخچه سمن‌ها در جهان

اگرچه انجمن‌های غیردولتی همواره در طول تاریخ وجود داشته‌اند، اما اصطلاح «سازمان‌های غیردولتی» به‌ویژه در عرصه بین‌الملل در دو قرن اخیر توسعه یافته است و این عبارت با تأسیس سازمان ملل در سال ۱۹۴۵ در ماده ۷۱ از فصل ۱۰ منشور سازمان ملل مطرح گردید (۸). سپس فرایند جهانی‌شدن در قرن بیستم، موجب اهمیت یافتن سازمان‌های مردم‌نهاد شد. درحالی‌که امکان حل بسیاری از مشکلات توسط دولت‌ها وجود نداشت و معاهدات و همکاری‌های بین‌المللی و فعالیت سازمان‌های بین‌المللی از قبیل سازمان تجارت جهانی یا صندوق بین‌المللی پول، ماهیتاً بر منافع مؤسسات مالی و کارکرد بازار و تجارت و رشد اقتصادی متمرکز بودند، این نوع سازمان‌ها برای ایجاد تعادل در این روند، تأسیس شدند. نمونه بارز آن، «اجلاس اجتماعی جهان^۱» است و رقیب «اجلاس اقتصادی جهان^۲» که هرساله در ماه ژانویه در داووس برگزار می‌شود محسوب می‌شود.

در اجلاس ریو (۱۹۹۲) نقش اساسی سازمان‌های غیردولتی در سند توسعه پایدار در ماده ۲۷ دستور کار ۲۱، به رسمیت شناخته شد و منجر به توافقات جدید و بازبینی شده برای روابط شورایی بین سازمان ملل و سازمان‌های مردم‌نهاد شد (۳).

امروزه تعداد زیادی از سازمان‌های مردم‌نهاد با تأکید بر مسائل بشردوستانه در راه رسیدن به توسعه پایدار تلاش می‌کنند؛ لکن آمار دقیقی از این سازمان‌ها در جهان موجود نیست. به نظر می‌رسد تعداد آن‌ها فراتر از تصورات اولیه افراد باشد؛ تخمین زده می‌شود در ایالات متحده آمریکا و نیز در هندوستان، هر کدام به تنهایی بیش از دو میلیون سازمان مردم‌نهاد وجود داشته باشد (۸).

1. World Social Forum
2. World Economic Forum

شورای اروپا، پیش‌نویس کنوانسیون اروپا را در سال ۱۹۸۶ در مورد به رسمیت شناختن شخصیت حقوقی سازمان‌های غیردولتی بین‌المللی تهیه نمود که پایه حقوقی برای حضور و فعالیت سمن‌ها در اروپا محسوب می‌شود. همچنین بند یازده کنوانسیون حقوق بشر اروپا مبنی بر حق آزادی در همکاری و ارتباطات، اصل اساسی و بنیادی فعالیت سمن‌ها به شمار می‌آید (۳).

۱.۲.۲ ویژگی‌ها

ویژگی‌های سازمان‌های مردم‌نهاد شامل موارد زیر است (۳):

- به صورت رسمی و غیردولتی شکل گرفته‌اند.
- در چارچوب قانون عمل می‌کنند.
- فعالیت آن‌ها کار سیاسی نیست. در چارچوب ایران، اصل اهداف و فعالیت غیرسیاسی سمن‌ها، متضمن انجام فعالیت‌هایی است که مشمول ماده یک قانون احزاب، جمعیت‌ها و انجمن‌های سیاسی و صنفی و انجمن‌های اسلامی یا اقلیت‌های دینی شناخته‌شده، مصوب ۱۳۶۰ نگردد (۱) (با این وصف، اثرگذاری و کنش اجتماعی و دفاع از منافع گروه‌ها و گاه جابه‌جایی یا تغییر منبع عمومی یا سیاست‌گذاری عمومی را نمی‌توان اموری بدون دلالت سیاسی دانست).
- به صورت غیرانتفاعی فعالیت می‌کنند، یعنی هدف از تأسیس آن‌ها فعالیت‌های تجاری و به دست آوردن سود برای اعضا و صاحبان نیست. این سازمان‌ها به جای جهت‌گیری کسب‌وکار و سودگرایی، در راه توسعه اجتماعی و ارتقاء رفاه و بهداشت تلاش می‌کنند (۹).
- دارای استقلال هستند. این سازمان‌ها در انجام فعالیت‌های خود تحت تأثیر نفوذ صاحبان قدرت و یا گرایش‌های مختلف قرار نمی‌گیرند. سمن، دارای ساختار یک گروه اجتماعی است یعنی اعضای آن به شیوه‌های متنوع و منظم با یکدیگر کنش متقابل دارند و اعضا با یکدیگر یک هویت مشترک پیدا کرده‌اند.
- شخصیت حقوقی مستقل دارند و فعالیت‌های آن‌ها عمدتاً در قالب یک

سازمان صورت می‌پذیرد که به معنی تلاش جمعی هدفمند با تقسیم‌کار و مسئولیت مشخص بین افراد است. آن‌ها هدف، اساسنامه مبتنی بر قوانین کشور و یا قوانین بین‌المللی، ساختار، شرح وظایف و منابع انسانی دارند (۹).

- سازمان‌های مردم‌نهاد بنا بر نیاز طبیعی ناشی از شرایط فکری، محیطی، انگیزش‌ها، خصوصیت‌ها و آرمان‌های مشترک افراد و جامعه و به صورت داوطلبانه و خودجوش و بر اساس اصل آزادی اراده، تأسیس و اداره می‌شوند.
- عضویت در آن‌ها حالات متنوعی دارد: رسمی و غیر رسمی، داوطلبانه و خیریه و حقوق بگیر؛ اما معمولاً از حقوق سازمان‌های تجاری و بخش خصوصی کمتر است.
- اهداف و فعالیت‌ها بر اساس مشورت و همفکری اعضاء و با رویکرد منافع همگانی تعیین می‌گردد. فعالیت درون‌سازمانی آن‌ها بر اساس سه اصل همکاری، مشارکت و یادگیری است.
- این سازمان‌ها می‌توانند از محل کمک و هدایای مردمی، وقف و نذر، کمک‌های مالی از سازمان‌های دولتی و غیردولتی، کمک‌های مالی از سازمان‌های بین‌المللی (با رعایت مقررات مربوط)، وجوه حاصل از فعالیت‌های سازمان و انجام پروژه در چارچوب اهداف، اساسنامه و آیین‌نامه سازمان و نیز حق عضویت اعضای خود به تأمین بودجه موردنیاز خود مبادرت نماید.
- دو روش مدیریتی، پیوند ویژه‌ای با سازمان‌های مردم‌نهاد دارند؛ مدیریت تنوع و مدیریت مشارکتی. مدیریت تنوع با فرهنگ‌های گوناگون سروکار دارد. چنین گفته می‌شود که مدیریت مشارکتی، شیوه خاص سازمان‌های مردم‌نهاد است. این نوع مدیریت، ارتباط ظرفی با سازمان‌های یادگیرنده دارد؛ تمامی افراد داخل یک سازمان به‌عنوان منابع دانش و مهارت تلقی می‌شوند. تک‌تک افراد می‌بایست بتوانند در فرایند تصمیم‌گیری سازمان سهمی داشته باشند و به یادگیری بپردازند تا سازمان رشد کند (۹).

- فرهنگی - اجتماعی
- آموزشی - پژوهشی
- اخلاقی - مذهبی
- زیست‌محیطی
- انسان‌دوستانه و امور خیریه
- خانواده دوستانه
- حقوق بشر
- بهداشت و درمان
- فناوری
- عمران و آبادانی
- ورزش

در گزارش‌های کشورهای مختلف از چنین سازمان‌هایی، کارکردهای متنوع و متعددی ارائه شده است. برخی از مهم‌ترین کارکردهای اختصاصی سمن‌ها، شامل موارد زیر است (۳):

- اطلاع‌رسانی و آگاه‌سازی عمومی (ارتباطات)
- جلب مشارکت مردمی (بسیج عمومی)
- جذب سرمایه‌ها و منابع کوچک مردمی (بسیج منابع)
- جذب سرمایه و فناوریهای بین‌المللی از کشورهای ثروتمند به سایر کشورها (در سال ۱۳۷۸، نیمی از کمک‌های خارجی دولت‌های ثروتمند از طریق سمن‌ها به کشورهای در حال توسعه انتقال یافته است) (۳)
- ایجاد، گسترش و تقویت هماهنگی بین دولت و مردم
- گسترش نظارت عمومی
- ارزیابی پروژه‌ها و فعالیت‌های عمومی
- افزایش بهره‌وری در استفاده از منابع
- هنجارسازی
- ارائه راهکارها و پیشنهادهای دولت برای رفع مشکلات و نارسائی‌ها
- پایداری در تولید و مصرف منابع طبیعی و محیط‌زیست

- ارائه خدمات به بخش دولتی یا عمومی مانند امداد رسانی، امور خیریه‌ای، بهداشتی یا تحقیقاتی
- از میان کارکردهای فوق، سه موضوع «جلب مشارکت مردمی»، «بسیج منابع» و «نظارت و ارزیابی» از اهمیت و جایگاه بالاتری برخوردار هستند.
- در طبقه‌بندی دیگری، کارکردهای سازمان‌های مردم‌نهاد به شکل زیر فهرست شده‌اند (۱۰):
- پرکردن فاصله (برقراری پل) میان جامعه و حکومت
- اولویت‌بندی تقاضاهای اجتماعی
- مشاوره به حکومت
- نقد عملکرد حکومت
- تأثیرگذاری بر نهادهای دولتی
- ارتقاء سطح فرهنگ مشارکت عمومی
- افزایش آگاهی‌های اجتماعی
- جذب نخبگان اجتماعی
- ایجاد هماهنگی و انسجام اجتماعی
- کاهش تنش، خشونت و آسیب‌پذیری اجتماعی

۱.۲.۴ انواع کنش و نقش‌آفرینی

همان‌گونه که مطرح شد فعالیت و نقش سمن‌ها مبتنی بر نیازها و ظرفیت‌های جامعه در حال تغییر است؛ لذا فعالیت‌های آنان نیز می‌تواند خلاقانه، متنوع و متعدد باشد؛ لکن در حال حاضر به‌طور کلی (و به تبع آن در حوزه سلامت) نقش‌های ماهوی سمن‌ها در سه گروه به شرح زیر قابل طبقه‌بندی است (۳):

- نقش اجرایی^۱: سمن‌ها می‌توانند به‌عنوان تجهیزکننده و تدارک‌گر منابع و امکانات (برای عرضه کالا و خدمات) وارد کار شوند. آن‌ها می‌توانند قراردادی با دولت منعقد کنند و تحت عنوان مجری به فعالیت بپردازند، مانند عرضه خدمات ترک دخانیات به افراد ساکن در یک منطقه دورافتاده و صعب‌العبور (با مشارکت افراد محلی).

1. Implementer

- تسهیل‌گری^۱: این نقش زمانی است که سمن‌ها می‌کوشند تا توانمندی‌های بالقوه افراد به شکل بالفعل درآمد مانند ارائه مشاوره و راهنمایی و یا آموزش و افزایش آگاهی افراد. در این نقش، سمن‌ها می‌کوشند تا ظرفیت‌های بالقوه افراد را شناسایی کنند و بر اساس آن، دانش لازم برای به فعلیت درآوردن ظرفیت‌ها را ارائه نمایند، مانند آموزش بهبود و افزایش بهره‌وری کشاورزی به کشاورزان یک منطقه.
- مشارکت‌جویی^۲: این نقش، بیشتر برای افزایش ظرفیت کشورها در راستای توسعه است. مشارکت، باعث کاهش شکاف فرهنگی، سیاسی و... بین سازمان‌های دولتی و جامعه مدنی شده، افزایش اثربخشی و کارایی منابع کمیاب کشور را تضمین می‌کند. همچنین، باعث شفافیت بیشتر در مدیریت دولتی و کاهش بروکراسی دولتی خواهد شد.

یک مثال کاربردی و آموزنده در مورد طیف کنش و همکاری سمن‌ها به جهت شکلی و ماهوی، ماتریس جرجانی در کنترل دخانیات است. این ماتریس، جدولی است که در بعد عمودی، راهکارهای سازمان جهانی بهداشت (پیرو الزامات معاهده چارچوب کنترل دخانیات) و در بعد افقی انواع کارکردها یا کنش‌های بالقوه برای سازمان‌های مردم‌نهاد در حوزه‌ی کنترل دخانیات را ترسیم می‌کند (پیوست ۱) (۱۱).

۱.۲.۵ نمونه‌هایی مشهور از سازمان‌های مردم‌نهاد بین‌المللی

- سازمان آکسفم با بیش از ۱۵ سازمان در ۹۸ کشور در سال ۱۹۴۲ در زمینه فقرزدائی در دانشگاه آکسفورد تأسیس شد و در قالب یک کمیته امدادسانی برای مبارزه با قحطی توسط فعالان اجتماعی فعالیت می‌کند (۱۲).
- سازمان عفو بین‌الملل یک انجمن جهانی از مدافعان حقوق بشر را در سال ۱۹۶۱ تشکیل داده و بیش از ۷ میلیون عضو، حامی و مشترک در ۱۶۲ کشور در جهان دارد. این ارگان طولانی‌ترین پشتوانه تاریخی را در زمینه حمایت از حقوق بشر در دنیا داراست و برای متابعت دولت‌ها از هنجارهای بین‌المللی حقوق بشر تلاش می‌کند (۱۳).

1. Catalyst
2. Partner

● سازمان صلح سبز بین‌المللی^۱، سه میلیون عضو دارد و نمونه‌ای از شبکه روبه‌رشد سمن‌های بین‌المللی در حوزه زیست‌محیطی است. این سازمان، در بیش از ۴۰ کشور دفتر دارد و بخش هماهنگی‌های بین‌المللی آن در آمستردام مستقر شده است. صلح سبز، هدف از تأسیس خود را «اطمینان یافتن از توانایی زمین در پروراندن تمامی تنوعات زیستی» بیان داشته، بر روی مسائل جهانی همچون گرم‌شدن زمین، جنگل‌زدایی، صید بی‌رویه ماهیان، صید تجاری نهنگ و آلودگی هسته‌ای تمرکز دارد. این سازمان از شیوه‌های برخورد مستقیم، لابی‌کردن و پژوهش برای دستیابی به اهدافش استفاده می‌کند (۱۴).

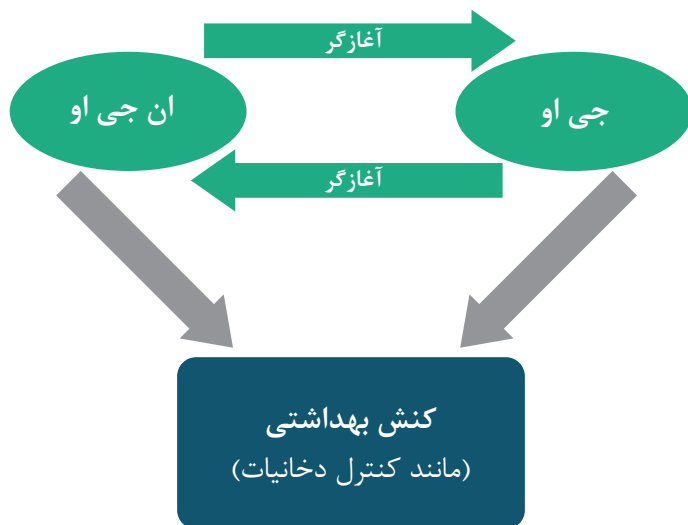
تصویر ۱: لوگوی برخی سازمان‌های غیردولتی بین‌المللی

1. Green Peace

سازمان مردم‌نهاد بنا به تعریف، یک نهاد و کنشگر اجتماعی خودجوش است. دولت، موجد یا لَهِی این نهاد نیست. هرچند این ماهیت در ظرف جوامع غربی مفهومی بدیهی است، گهگاه، هواداران سمن و جامعه مدنی در بخش دولتی، دچار افراط یا سوء تفاهم هستند؛ به طور مثال، استفاده از عبارت «سمن تحت نظارت» و نظایر آن گویای این سوء تفاهم است که تا حدودی نقض غرض وجودی سازمان مردم‌نهاد است. با این وصف، همان‌طور که دولت ممکن است در خصوص محیط کسب و کار و بازار، نقش تسهیل‌گری داشته باشد—که البته در بسیاری موارد، این نقش با عدم دخالت او محقق می‌گردد—در اینجا نیز، به‌ویژه در زمانی که بخش سمن هنوز دارای تنوع و شکوفایی کافی نیست، دولت می‌تواند نقش توانمندسازی و تسهیل‌گری داشته باشد (این حالت اول شراکت، محسوب می‌شود). در هر صورت لازم به تأکید است که پیرو اصول ۲۶ و ۲۷ قانون اساسی در ایران و سایر اصول، نقش دولت در رابطه با سمن‌ها یک نقش پسینی و تنها محدود به وظایف ذاتی نظارتی دولت بر اساس قانون می‌باشد. با این اوصاف، در قوانین ایران، اخذ مجوز جهت احراز صلاحیت موقع تاسیس لحاظ گردیده است (۱۵).

در حالت دوم شراکت، سازمان مردم‌نهاد، شریک و متحد سازمان دولتی در دستیابی به اهداف اجتماعی و اجرای قانون و برنامه‌های دولت است. برای این نوع رابطه، حالات و مثال‌های متعددی در پاراگراف‌های قبلی در این خصوص مطرح گردید، مانند مثال عرضه خدمات ترک دخانیات به افراد ساکن در یک منطقه دورافتاده. به این ترتیب، رابطه‌ی هم‌افزایی ارزشمندی در اهداف مشترک اجتماعی میان سازمان دولتی و سازمان مردم‌نهاد برقرار می‌گردد و در این حالت سازمان مردم‌نهاد یک شریک بدون جایگزین برای بخش دولتی محسوب می‌شود. گاه دولت (جی او) آغازگر این همکاری و گاه سازمان غیردولتی (ان جی او) آغازگر است. نمودار زیر این رابطه را نمایش می‌دهد.

نهایتاً، نقش جامعه مدنی به طور کلی و سازمان مردم‌نهاد بالاخص در مورد مطالبه‌گری از دولت، پاسخگو نگاه داشتن دولت، پایش عملکرد آن و احیاناً افشای ناکارایی و سوءمدیریت نیز قابل چشم‌پوشی نیست. این وجه، اگرچه ممکن است از منظری رقابتی به نظر برسد اما علی‌القاعده در تصویر بزرگتر از حاکمیت، باز هم می‌توان آن را شراکت محسوب نمود (حالت سوم مشارکت و یا حالت رقابت).

نمودار ۳: دینامیک رابطه سازمان دولتی و سازمان مردم نهاد

فصل ۲

معرفی گزیده‌های از
سازمان‌های غیردولتی فعال
در بهداشت و سلامت عمومی

برای نقش سمن‌ها در مشارکت اجتماعی آحاد جامعه، جایگزینی وجود ندارد. همفکری و همراهی با دولت و بخش خصوصی، مشارکت در برنامه‌ریزی، اجرا و ارزیابی، فعالیت‌های پژوهشی و آموزشی و ترویجی، رسانیدن صدای مردم به‌خصوص گروه‌های محروم به جامعه و دولت، مشارکت با دیگر سازمان‌های غیردولتی برای حل مشکلات عمومی یا گفتمان‌سازی و گفت‌ووشنود با دولت، مثال‌هایی از این نقش‌هاست. یکی از مهمترین و قدیمی‌ترین حوزه‌های مورداستفاده در نقش‌آفرینی جوامع مدنی و کنش سمن‌ها، حوزه سلامت و بهداشت است. ایجاد سازمان صلیب سرخ جهانی به‌عنوان یکی از قدیمی‌ترین سازمان‌های غیردولتی که با هدف کمک‌رسانی به بیماران ایجاد گردید، نشان‌دهنده نیازهای جامعه بود که پاسخگویی به آن تنها به دست دولت‌ها امکان‌پذیر نبود. تعداد سازمان‌های غیردولتی که در جهان بر فعالیت‌های حوزه بهداشت و درمان متمرکز هستند قابل توجه است. در زیر، نام ۲۰ سازمان غیردولتی برتر در جهان، بر اساس سایت سازمان ترنسپرنت هندز^۱ فهرست شده است (۱۶) و در ادامه نیز مطالب مختصری در مورد معرفی و کنشگری اجتماعی برخی سمن‌های منتخب ارائه گردیده است.

- ۱) Transparent Hands
- ۲) The Wikimedia Foundation
- ۳) BRAC
- ۴) Acumen fund
- ۵) Danish Refugee Council
- ۶) Partners in Health
- ۷) Ceres
- ۸) CARE International
- ۹) Médecins sans Frontières
- ۱۰) Cure Violence
- ۱۱) Mercy Corps
- ۱۲) Apopo
- ۱۳) Root Capital Handicap International
- ۱۴) IRC
- ۱۵) Barefoot College

1. Transparenthands

- ۱۶) Landesa
- ۱۷) Ashoka
- ۱۸) Once Acre Fund
- ۱۹) Clinton Health Access Initiative
- ۲۰) Heifer International

۲.۱ پزشکان بدون مرز^۱

این سازمان در سال ۱۹۷۱ تأسیس شد و در حال حاضر بیش از ۶۵ هزار متخصص حوزه بهداشت و سلامتی، کارمندان پشتیبانی و اداری از ۷۲ کشور در آن به فعالیت مشغول هستند. مقر اصلی سازمان در ژنو است و به افراد آسیب‌دیده از درگیری، اپیدمی‌ها، بلایا و یا کسانی که به مراقبت‌های بهداشتی و پزشکی دسترسی ندارند، یاری می‌رساند. ده‌ها هزار نفر در تیم‌های آن‌ها فعالیت می‌کنند که بیشتر آن‌ها استخدام محلی هستند (۱۷).

۲.۲ امریکیرز^۲

امریکیرز یک سازمان غیرانتفاعی جهانی است که بر سلامت و توسعه متمرکز بوده، با دارو، لوازم پزشکی و برنامه‌های بهداشتی به مقابله با فقر و بلایا پرداخته، به افراد آسیب‌دیده یاری می‌رساند. از زمان تأسیس در سال ۱۹۷۹، این سازمان بیش از ۱۷ میلیارد دلار کمک بشردوستانه به ۱۶۴ کشور ارائه نموده تا بتوانند در زمان وقوع بلایا و پس از آن در زمان بازتوانی، با مشکلات بهداشتی مقابله نمایند.

طبق اطلاعات ارائه شده توسط پروپابلیکا^۳ در سال ۲۰۱۷، بنیاد امریکیرز تنها در این سال توانست ۲,۷۹ میلیارد دلار درآمد برای کمک به نیازمندان کسب و ۹۲,۱ میلیارد دلار برای امور خیریه هزینه نماید. داده‌های جمع‌آوری شده توسط فوربس در سال ۲۰۱۹ نشان داد امریکیرز دهمین نام در فهرست صد مؤسسه خیریه برتر ایالات متحده بوده است. در همین گزارش آمده است که امریکیرز به درآمد کلی یک میلیارد دلار از کمک‌های خصوصی رسیده و دارایی خالص آن بالغ بر ۳۱۸ میلیون دلار بوده است.

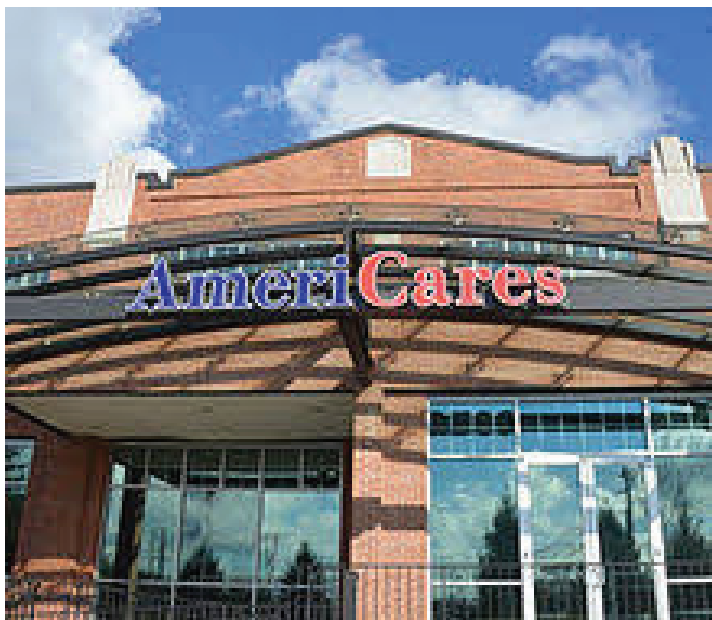
این سازمان غیرانتفاعی با کمک اهداکنندگان و خیرین، کمک‌های پزشکی رایگان شامل

1. Doctors Without Borders
2. AmeriCares
3. ProPublica

دارو، مکمل‌های تغذیه‌ای، لوازم مراقبت از جراحی و زخم، لوازم بیمارستانی و تجهیزات تشخیصی و آزمایشگاهی به هزاران بیمارستان عمومی و تخصصی، درمانگاه‌های سرپایی، اجرای برنامه‌های بهداشتی در سطح جامعه، اقامتگاه‌های بیمارستانی، مراکز توان‌بخشی، مهدهای کودک و خانه‌های سالمندان در سطح جهان ارائه می‌دهد.

امریکیز همچنین برای آغاز یا بهبود برنامه‌های مراقبتی در گروه‌های خاص از جمله سلامت مادر و کودک و کاهش سوءتغذیه، وبا و بیماری‌های مزمن در آن‌ها تلاش می‌کند؛ علاوه‌برآن به بیش از چهارصد کلینیک بهداشتی درمانی و خیریه در سراسر ایالات متحده دارو و تجهیزات پزشکی اهدا می‌کند، در مواقع اضطراری به امدادسانی می‌پردازد و برای اقشار کم‌درآمد، واکسیناسیون رایگان فراهم می‌کند. این سازمان غیرانتفاعی، همچنین با ارسال دارو و تجهیزات امدادی اضطراری از جمله بطری‌های آب، کیت‌های بهداشتی و تجهیزات تمیزکننده منزل در زمان وقوع بلایایی مانند طوفان، گردباد، سیل، آتش‌سوزی و غیره، به افراد نیازمند خدمات ارائه می‌کند.

برنامه خدمات پزشکی امریکیز تجهیزات پزشکی را به متخصصان ارائه‌دهنده مراقبت‌های بهداشتی به مناطق محروم و دورافتاده—از مراقبت‌های اولیه گرفته تا جراحی‌های تخصصی—در سراسر جهان اهدا می‌کند. هر ساله این سازمان با اهدای داروهای اولیه، داروهای بیهوشی، لوازم جراحی، مکمل‌های تغذیه‌ای و محصولات بدون نسخه، بیش از هزار سفر درمانی را در هشتاد کشور جهان پشتیبانی می‌کند. تیم‌های داوطلب بیش از هفتصد هزار بیمار را معالجه می‌کنند و سالانه چهل هزار عمل جراحی انجام می‌دهند.

تصویر ۲: بنیاد امریکرز

در سال ۲۰۰۶، بنیاد امریکرز هندوستان^۱، به‌عنوان یک مؤسسه خیریه عمومی در هند ثبت شد تا بستر جدیدی برای تحویل داروها و تجهیزات در شرایط اضطراری به مراکز ارائه خدمات هند فراهم شود. کلینیک‌های پزشکی بسیار زیر نظر و حمایت این سازمان، مشاوره پزشکی و داروهای موردنیاز را برای افراد ساکن در محله‌های فقیرنشین بمبئی ارائه می‌دهند. افزایش آگاهی در مورد پیشگیری از بیماری‌ها، حمایت از برنامه‌های ارتقا سلامت و آموزش‌های بهداشتی کودکان از دیگر فعالیت‌های این سازمان است.

چهار کلینیک رایگان امریکرز از سال ۱۹۹۴ به بعد، هر ساله با استفاده از شبکه‌ای از پزشکان داوطلب، پرستاران، مترجمان و کارکنان اداری، مراقبت‌های بهداشتی و خدمات پزشکی را به هزاران فرد بیمه نشده ارائه می‌دهند و کارکنان آن همکاری نزدیکی با بیمارستان‌ها و آزمایشگاه‌های خیریه و متخصصان خیریه محلی دارند (۱۸).

1. AmeriCares India

تصویر ۳: خدمت‌رسانی بنیاد امریکرز به نیازمندان

۲.۳ برک^۱

برک که در بنگلادش مستقر است، بزرگ‌ترین سازمان توسعه غیردولتی و بین‌المللی در جهان (از نظر تعداد کارمندان) محسوب می‌شود. این سازمان که پس از استقلال بنگلادش در سال ۱۹۷۲ توسط سِر فاضل حسن عابد تأسیس شد، در ۶۴ منطقه بنگلادش و همچنین ۱۱ کشور در آسیا، آفریقا و آمریکا فعالیت دارد. برک بیش از ۹۰ هزار نفر شاغل دارد که تقریباً ۷۰ درصد آن‌ها زن هستند و خدمات خود را به بیش از ۱۲۶ میلیون نفر ارائه می‌دهد. درآمد

1. AmeriCares India

این سازمان در سال ۲۰۱۶ بالغ بر ۷۲۰ میلیون دلار آمریکا و هزینه‌های آن، ۵۱۰ میلیون دلار تخمین زده شده است. عمده فعالیت‌های این سازمان در حوزه‌های توسعه اقتصادی، افزایش سطح تحصیلات، سلامت عمومی و کاهش بار بلایا متمرکز شده است.

توسعه اقتصادی

این سازمان وام‌هایی را بدون وثیقه به زنان مناطق فقیرنشین، بی‌سرپناه و روستایی ارائه می‌دهد و آن‌ها را جهت درآمدزایی و بهبود سطح زندگی خود توانمند می‌سازد. برنامه اعتبار خرد^۱ برک توانسته در ۴۰ سال اول بیش از ۱/۹ میلیارد دلار وام ارائه نماید. ۹۵ درصد وام‌گیرندگان را زنان تشکیل داده‌اند و نرخ بازپرداخت نیز بیش از ۹۸ درصد است. برک برنامه توانمندسازی جامعه را از سال ۱۹۸۸ در سراسر کشور آغاز کرد و توسط تعدادی از بنگاه‌های اجتماعی (مانند یک کارخانه لبنیات و مواد غذایی و یک زنجیره فروشگاه‌های صنایع دستی خرده‌فروشی) تأمین مالی می‌شود.

تحصیل

برک یکی از بزرگ‌ترین سازمان‌های غیردولتی است که در آموزش ابتدایی در بنگلادش مشارکت دارد. تا پایان سال ۲۰۱۲، بیش از ۶۷۰ هزار کودک در ۲۲۷۰۰ مدرسه ابتدایی برک ثبت‌نام کرده بودند. این تعداد مدرسه، سه چهارم کل مدارس ابتدایی غیردولتی تأسیس شده توسط سمن‌ها در کشور را تشکیل می‌دهند. برنامه آموزش برک، آموزش ابتدایی غیررسمی را به افرادی که از سیستم آموزش رسمی خارج شده‌اند، به ویژه کودکان فقیر، روستایی یا محروم ارائه می‌دهد که مدارس آن معمولاً یک اتاق با یک معلم کمتر از ۳۳ دانش آموز دارد. دروس اصلی شامل ریاضیات، مطالعات اجتماعی و انگلیسی است. مدارس همچنین فعالیت‌های فوق‌برنامه را ارائه می‌دهند و با تأمین غذا، ساعات یادگیری انعطاف‌پذیر و اعطای بورس‌های تحصیلی مشروط به عملکرد تحصیلی، باعث تقویت انگیزه دانش آموزان می‌شوند. برک یکی از عوامل کاهش تبعیض آموزشی در کشور بنگلادش می‌باشد که در مدارس آن حدود ۶۰ درصد دانش‌آموزان را دختران تشکیل می‌دهند.

1. Microfinance

تصویر ۴: فعالیت سازمان برک در حوزه آموزش

سلامت عمومی و آسیب‌های اجتماعی

برک در سال ۱۹۷۲ با تمرکز بر ارائه مراقبت‌های درمانی از طریق پیراپزشکان و طرح بیمه سلامت، فعالیت‌های خود در راستای بهداشت عمومی را آغاز کرد. این برنامه با ارائه خدمات مراقبت‌های بهداشتی یکپارچه ادامه یافت. اجرای طرح‌های این سازمان در سال ۲۰۰۷، موجب افزایش آگاهی زنان در مورد مسائل حقوقی مانند ازدواج و طلاق، افزایش اعتماد به نفس آن‌ها و کاهش میزان خشونت در خانواده (به طور خاص اسیدپاشی) شد. تصویب قوانین مرتبط با اسیدپاشی منجر به کاهش ۲۰-۱۵ درصدی این جرم گشته است.

تصویر ۵: فعالیت سازمان برک در راستای افزایش آگاهی زنان

کاهش بار بلایا

برک در اواسط نوامبر ۲۰۰۷ گسترده‌ترین کمک‌ها را جهت کاهش اثرات طوفان سیدر^۱ که مناطق وسیعی از ساحل جنوب غربی بنگلادش را مورد حمله قرار داد، ارائه کرد. ارائه مراقبت‌های پزشکی به بیش از ۶۰ هزار قربانی و تأمین منابع آب آشامیدنی سالم تنها بخشی از این خدمات بود. در حال حاضر این سازمان بر روی فعالیت‌های بازتوانی طولانی‌مدت تمرکز دارد که شامل حمایت از کشاورزی، بازسازی زیرساخت‌ها و کارآفرینی و اشتغال است (۱۹۲۰).

۲.۴ انجمن سرطان استرالیا^۲

انجمن سرطان استرالیا در سال ۱۹۶۱ تشکیل شد و در سال ۱۹۹۷ آلن کوتس را به‌عنوان مدیرعامل خود منصوب کرد. هدف آن ترویج سیاست‌های کنترل سرطان و کاهش بیماری ناشی از سرطان در استرالیا است. ارائه مشاوره به گروه‌های مختلف، از جمله دولت، در

1. Cyclone Sidr
2. Cancer Council

زمینه مسائل مربوط به سرطان، حمایت از بیماران سرطانی و بستگان آن‌ها و کمک مالی به تحقیقات، پیشگیری و آموزش بهداشت از جمله فعالیت‌های این سازمان است. این انجمن، خود دارای هشت عضو است که در ایالت‌ها و مناطق جداگانه فعالیت می‌کنند: انجمن سرطان پایتخت استرالیا، انجمن سرطان نیو ساوت ولز، انجمن سرطان قلمرو شمالی، انجمن سرطان کوئینزلند، انجمن سرطان استرالیای جنوبی، انجمن سرطان تاسمانی، انجمن سرطان ویکتوریا و انجمن سرطان استرالیای غربی.

یکی از مهم‌ترین برنامه‌های این انجمن برای جمع‌آوری کمک‌های خیرین، برنامه «بزرگ‌ترین چای صبح» استرالیا بود که در ۲۶ مه ۲۰۰۵، این رویداد توانست رکورد کتاب گینس را از نظر تعداد شرکت‌کنندگان (حدود یک میلیون نفر) برای حمایت از این انجمن با ثبت «بزرگ‌ترین مراسم پذیرایی چای جهان» بشکند.

این سازمان تأثیر قابل‌توجهی بر زندگی افراد مبتلا به سرطان گذاشته است که در زیر به برخی از نکات برجسته آن از سال ۲۰۱۸ اشاره می‌گردد:

- محافظت از دو میلیون استرالیایی جوان: با اجرای برنامه سان اسمارت^۱ در سراسر کشور از افراد در برابر اشعه مضر ماورا بنفش محافظت کرده و باعث کاهش سرطان در آینده خواهد شد.
- ۵۸,۳ میلیون دلار سرمایه‌گذاری در تحقیقات: گستردگی میزان حمایت از تحقیقات، این سازمان را به بزرگ‌ترین تأمین‌کننده مالی تحقیقات غیردولتی در سراسر کشور استرالیا تبدیل کرده که این مسئله دستاوردهای مهمی داشته‌است:

1. SunSmart

- _ ۶۱ هزار استرالیایی به لطف تحقیقات سرطان در ۲۰ سال گذشته نجات پیدا کرده‌اند.
 - _ میزان بقا از ۴۹ درصد به ۶۹ درصد در دهه ۱۹۸۰ از طریق سرمایه‌گذاری در تحقیقات افزایش یافته است.
 - _ انجمن سرطان تنها مؤسسه خیریه‌ای است که در همه زمینه‌های سرطان، از تحقیقات گرفته تا پیشگیری و پشتیبانی فعالیت می‌کند.
- برنامه‌های این انجمن در سه محور اصلی تحقیقات، پیشگیری و حمایت و پشتیبانی است.

تحقیقات

انجمن سرطان یک سازمان پیش‌گام و دارای اعتبار در تأمین بودجه و انجام تحقیقات سرطان است و در پیشرفت حوزه‌های پیشگیری، درمان و حمایت از سرطان سهم اساسی دارد. سرمایه‌گذاری این سازمان در مورد همه انواع و مراحل سرطان‌ها انجام می‌شود. تنها طی پنج سال گذشته، حامیان این سازمان حدود ۲۵۰ میلیون دلار در تحقیقات مربوط به سرطان استرالیا سرمایه‌گذاری کردند.

پیشگیری

همان‌گونه که می‌دانیم از هر سه مورد سرطان، حداقل یک مورد به شیوه زندگی افراد مرتبط بوده و طبعاً قابل پیشگیری است؛ لذا این سازمان برنامه‌هایی را با هدف تغییر سبک زندگی به منظور کاهش خطر ابتلا به سرطان تدوین و اجرا می‌کند، مانند برنامه‌های ترک سیگار، برنامه سان اسمارت، تغذیه مناسب، مدیریت وزن، محدودیت مصرف الکل، افزایش تحرک فیزیکی و برنامه‌های غربالگری سرطان.

حمایت و پشتیبانی

مهمترین فعالیت این سازمان، حمایت از افراد مبتلا به سرطان است. انجمن سرطان تنها مؤسسه خیریه در استرالیا است که طیف گسترده‌ای از خدمات پشتیبانی را برای همه افراد مبتلا به سرطان‌ها در هر ایالتی ارائه می‌دهد. خدمات پشتیبانی این سازمان شامل ارائه

اطلاعات، مشاوره، حمایت عملی و عاطفی است که برای افراد مبتلا به سرطان متناسب با هر مرحله از بیماری طراحی شده است.

تصویر ۶: ارائه خدمات پشتیبانی به افراد مبتلا به سرطان در انجمن سرطان استرالیا

مهم‌ترین دستاوردهای این سازمان در سال ۲۰۱۹:

- حمایت و ارائه اطلاعات و مشاوره به بیش از ۳۸ هزار تماس‌گیرنده با مرکز پشتیبانی این سازمان، شامل بیماران مبتلا به سرطان و نیز مراقبان، نزدیکان و متخصصان بهداشت
- تأمین مکان اقامتی ارزان‌قیمت برای بیش از صد هزار بیمار مسافر در طول انجام مراحل درمان
- ارائه مشاوره‌های پشتیبانی برخط به بیش از ۶۶ هزار نفر به‌منظور تشخیص سرطان و یا چگونگی کنار آمدن با مشکلات آن در طول زندگی
- استفاده بیش از ۳۲ هزار نفر مبتلا به سرطان و مراقبان آن‌ها از خدمات حمل‌ونقل این سازمان
- تهیه و توزیع بیش از هفتصد هزار جزوه و نشریه رایگان برای ایجاد شناخت بهتر از بیماری سرطان در بین ساکنین استرالیا (۲۱).

BILL & MELINDA GATES foundation

۲،۵ بنیاد بیل و ملیندا گیتس^۱

این بنیاد در سال ۲۰۰۰ میلادی در شهر واشنگتن آمریکا با هدف افزایش سلامتی، کاهش فقر، گسترش فرصت‌های برابر آموزشی و دسترسی بیشتر به فناوری اطلاعات تأسیس گردید و در حال حاضر حدود هزار و پانصد نفر در آن به فعالیت مشغول‌اند.

از سال ۲۰۰۶ میلادی تاکنون، این بنیاد ۳۳،۷ میلیارد دلار کمک‌های مالی جهت اجرای برنامه‌های خود در حیطه‌های بهداشت و سلامت جهانی، توسعه جهانی، رشد و فرصت‌های جهانی، آموزش و ارتقاء تحصیلات، و نیز حمایت‌طلبی و سیاست‌گذاری جهانی ارائه نموده است. این بنیاد برای حل مشکلات مهم در پنج حوزه فوق با شرکای خود در سراسر جهان ارتباط دارد.

تصویر ۷: بنیاد بیل و ملیندا گیتس

بخش بهداشت جهانی در این سازمان، با توسعه ابزارها و استراتژی‌های جدید به دنبال کاهش نابرابری در سلامت در کشورهای در حال توسعه است تا بار بیماری‌های عفونی و سایر علل مرگ‌ومیر کودکان کاهش یابد. بخش توسعه جهانی، بر ارائه محصولات و خدمات بهداشتی مؤثر و با کیفیت، به فقیرترین جوامع جهان تمرکز

1. Bill & Melinda Gates Foundation

دارد و به کشورها کمک می‌کند تا پوشش و دسترسی افراد را به مراقبت‌های بهداشتی گسترش دهد. بخش رشد و فرصت جهانی، بر ایجاد و ارزیابی نوآوری‌های مبتنی بر بازار به‌منظور افزایش فراگیر و پایدار رشد اقتصادی متمرکز است. بخش آموزش برای بهبود و افزایش کیفیت آموزش و تحصیلات در ایالات متحده و حمایت از کودکان و خانواده‌های آسیب‌پذیر در ایالت واشنگتن فعالیت می‌کند و نهایتاً بخش حمایت‌طلبی و سیاست‌گذاری جهانی به دنبال ایجاد روابط استراتژیک و ترویج سیاست‌هایی است که به پیشرفت کار کمک می‌کند. رویکرد این بنیاد در زمینه اعطای کمک در هر پنج زمینه بر همکاری، نوآوری، ریسک‌پذیری و از همه مهم‌تر نتایج تأکید دارد. در حال حاضر مهم‌ترین برنامه‌های تحت حمایت این بنیاد در کشورهای در حال توسعه شامل کنترل بیماری‌های عفونی، کنترل مالاریا و ایدز است (۲۲).

۲،۶ گیوینگ وینگز^۱

گیوینگ وینگز که در سال ۲۰۱۰ تأسیس شده، در استکهلم سوئد مستقر است و هدف آن حمایت از زنان و دختران در به‌دست‌آوردن مهارت‌های خودمراقبتی از طریق آموزش و برخی اقدامات بهداشتی است که عمدتاً بر دوران قاعدگی تمرکز دارد. این بنیاد بر ارائه برنامه‌های نرم‌افزاری مرتبط با بهداشت دوران قاعدگی، شناسایی علایم سندروم پیش از قاعدگی و مدیریت چرخه قاعدگی متمرکز شده است و تاکنون کاربران بسیاری را در سطح جهان به خود جذب نموده است. این سازمان با همکاری سایر فعالان این حوزه در جهان به کارآفرینی و خوداتکالی زنان نیز می‌پردازد. در بیانیه مأموریت این سازمان آمده است: «زنان و دختران اکثریت فقرای هفتصد میلیونی

1. Giving Wings

جهان را تشکیل می‌دهند و ما معتقدیم آموزش، بهداشت و حقوق برابر، راهی برای نجات مردم از فقر است. ما بر روی شرکایی که در جهت بهبود اوضاع زنان و دختران در کشورهای کم‌درآمد و متوسط فعالیت می‌کنند، سرمایه‌گذاری کرده و به آن‌ها کمک‌هزینه پرداخت می‌کنیم.» این سازمان از برنامه‌های نرم‌افزاری زیر حمایت می‌کند:

کلو

کلو^۱ یک برنامه مرتبط با بهداشت زنان است که با استفاده از داده‌های افراد، به آن‌ها در کشف الگوهای منحصر به فرد چرخه قاعدگی خود کمک می‌کند. این برنامه حدود هفت میلیون کاربر در سراسر جهان دارد و به سرعت در حال رشد است و هدف آن بهبود آگاهی زنان در مورد مسائل بهداشتی در سطح جهانی است.

آکومن

مأموریت آکومن^۲، ایجاد جهانی عاری از فقر با استفاده از سرمایه‌گذاری روی سازمان‌های اجتماعی، رهبران بالقوه و ایده‌های دستیابی به موفقیت است. دسترسی آسان و ارزان قیمت همه انسان‌ها به کالاها و خدمات حیاتی مانند بهداشت، آب، مسکن، انرژی، منابع کشاورزی و دیگر خدمات موردنیاز، در چشم‌انداز این طرح مدنظر است.

کاپ فاندیشن

هدف کاپ فاندیشن^۳ آموزش و توانمندسازی دختران در حوزه مهارت‌های زندگی است.

ماوریک

مجموعه ماوریک^۴، ابتکاری از سازمان خدمات بین‌المللی جمعیت^۵، یک سازمان غیرانتفاعی زیرمجموعه سازمان جهانی بهداشت است که زندگی سالم و برنامه‌ریزی برای خانواده‌های موردنظر را در کشورهای در حال توسعه آسان می‌کند.

1. CLUE
2. Acumen
3. Cup Foundation
4. Maverick
5. Population Services International (PSI)

گرو آند نو

گرو آند نو^۱ (رشد کن و بدان) پس از موفقیت بزرگ پروژه کتاب بلوغ دختران در تانزانیا راه‌اندازی شد. کتاب دختران با استقبال قابل توجهی از سوی دختران و مادران، معلمان مدرسه و حتی پدران و همسالان پسر مواجه شد. امروز بیش از یک میلیون نسخه از این کتاب در تانزانیا، غنا، اتیوپی و کامبوج توزیع شده است.

ام اچ هاب

ام اچ هاب^۲ (مرکز بهداشت قاعدگی) در حال ایجاد یک بستر برخط جدید است که می‌تواند به میلیون‌ها دختر و زن در مدیریت بهتر دوره‌های خود کمک کند. هدف این برنامه ایجاد یک مرکز متمرکز برای شاغلین در رشته‌های مختلف است تا در آن با استفاده از تحقیقات قابل اعتماد و رویکردهای آموزشی مؤثر، بهترین تجربیات مرتبط با سلامت زنان را استخراج کرده، به اشتراک بگذارند (۲۳).

تصویر ۸: بنیاد گیوینگ و ینگز

1. Grow and Know
2. Menstrual Health Hub (MH HUB)

فصل ۳

موردکاوی‌هایی از کنش و
نقش آفرینی سمن‌ها در حوزه
بهداشت و سلامت عمومی

۳،۱ کمک به بحران‌های هم‌زمان طوفان و شیوع بیماری کووید ۱۹؛ السالوادور (۲۰۲۰)

هم‌زمان با مشکلات جهانی در خصوص شیوع بیماری کووید ۱۹، همان‌طور که در پیش‌بینی‌ها آمده بود، فصل طوفان‌ها در کشور السالوادور در سال ۲۰۲۰ بسیار شدید آغاز شد، این طوفان‌ها باعث رانش زمین و جاری شدن سیل در سراسر کشور گردید و حدود ۱۵۰ هزار نفر به طور مستقیم و بیش از ۳۳۰ هزار نفر با ناامنی شدید غذایی روبرو شدند. همچنین بیش از ۲۲۰۰ نفر به دلیل طوفان‌ها در پناهگاه‌ها مستقر شدند و در کشور هشدار ملی در این خصوص اعلام گردید. این وقایع منجر به کشته‌شدن نه نفر و آسیب‌دیدن ۱۰۵ خانواده در کشور شد. نیازهای بشردوستانه جمعیت السالوادور از برآورد ۶۴۳ هزار نفر به دلیل کووید، به ۱،۷ میلیون نفر افزایش یافت. از سوی دیگر بیماری کووید منجر به ایجاد محدودیت‌های تردد در کشور شده بود و بنابراین ارزیابی دقیق خسارات، شناسایی افراد آسیب‌دیده از طوفان‌ها و کمک به آن‌ها به‌سختی امکان‌پذیر بود.

برای غلبه بر این چالش، دولت به سازمان‌های غیردولتی مانند «کودکان را نجات دهید»^۱ اعتماد کرده و مسئولیت ارزیابی آسیب‌ها و نیازهای محلی و نیز آموزش به خانواده‌ها را به آنان سپرد. سمن‌های شرکت‌کننده در این برنامه با اجرای سیاست حمایت از سیستم ملی کشور در کمک‌رسانی به افراد آسیب‌پذیر به‌ویژه کودکان و نوجوانان توانستند به حدود ۷۱ هزار نفر در مناطق دارای اولویت، کمک‌های بشردوستانه ارائه دهند. برای این کار، آن‌ها با همکاری مقامات دولتی، آژانس‌های سازمان ملل و سایر سازمان‌های غیردولتی به ارائه بسته‌های بهداشتی و انتقال پول، اقلام خوراکی و غیرخوراکی، حمایت روانی و کمک‌های فنی کشاورزی پرداختند. آن‌ها با کمک سایر سازمان‌ها از جمله «آکسفم» و «چشم‌انداز جهان»^۲ توانستند بودجه‌هایی را برای کاهش خشونت جنسیتی ناشی از شیوع کووید و همچنین واکنش سریع به طوفان گرمسیری آماندا اختصاص داده و به حدود ۱۵ هزار نفر کمک کنند (۲۴).

1. Save the Children
2. World Vision

تصویر ۹: دریافت بسته‌های حمایتی پس از طوفان شدید آماندا، ۲۰۲۰

۳،۲ اعتراض به نام تجاری مواد دخانی؛ سریلانکا (۲۰۰۶)

سال‌ها بود که شرکت دخانی سیلان، یکی از زیرمجموعه‌های شرکت دخانیات انگلیسی - آمریکایی (بی‌ای‌تی)^۱ از یک انحصار نسبی در سریلانکا بهره‌مند بود و آزادانه در شهرهای زیبا و تاریخی آن، نام تجاری سیگار بریستول را تبلیغ می‌کرد؛ اما به ناگهان در یک اقدام عجیب رو به عقب، شرکت بی‌ای‌تی تصمیم گرفت وضعیت سال‌ها سرمایه‌گذاری بر روی سیگار بریستول را با تغییر نام تجاری محصول خود به «بریستول ویسروی»^۲ که یادآور گذشته استعماری خود بود، تغییر دهد که البته در رسیدن به اهداف خود موفق نشد و بدون شک، یکی از مهم‌ترین دلایل آن افزایش فعالیت‌های کنترل دخانیات بود. علاوه بر آن، تلاش و تبلیغات بیشتر شرکت بی‌ای‌تی در جهت تشویق افراد سیگاری بریستول برای روی آوردن به مارک گلد لیف^۳ هم به دلیل برنامه‌های پر قدرت ترک سیگار در جامعه که هدف آن گروه‌های کم‌درآمد تحت برنامه دولت برای کاهش فقر بود تا حدودی نتیجه معکوس داد. شرکت بی‌ای‌تی که در حال از دست دادن بازار سیگار بریستول کم‌قیمت

1. BAT

2. Viceroy Bristol

3. Gold Leaf

خود بود، ویسروی را راهی برای بازپس‌گیری آن می‌دانست. شرکت بی‌ای تی نام تجاری جدید خود را در سرتاسر جهان ارائه نمود و امروزه در بیش از ۳۰ کشور جهان مصرف می‌شود درحالی‌که بریستول در خارج از سریلانکا تقریباً ناشناخته باقی ماند. در همین راستا این شرکت در تلاش بود مغازه‌داران و توزیع‌کنندگان را متقاعد کند که نه تنها مواد دخانی ویسروی بهتر از بریستول است، بلکه توتون و تنباکو و همین‌طور فرایند ساخت آن نیز ارتقاء یافته است.

گروه‌های تبلیغاتی تلاش کردند با شعار «همان طعم اما با یک نام جدید» به میدان عمل وارد شوند. شرکت بی‌ای تی حتی تلاش کرد مقامات عالی راه‌آهن ملی کشور را متقاعد سازد تا با زیر پا گذاشتن سیاست‌های ضد استعمال دخانیات شرکت‌های راه‌آهن—که به‌خوبی هم اجرا می‌شد—تنها به‌منظور ارتقاء نام تجاری، قطار ویران‌شده دوران استعمار را بازسازی و مجدداً رنگ‌آمیزی کنند و با نام ویسروی به شکل یک کشتی دریایی باشکوه برگردانند؛ اما در زمان برنامه‌ریزی برای معرفی رسمی نام تجاری، کارها برای شرکت بی‌ای تی به‌خوبی پیش نرفت. آن‌ها یک هتل درجه‌یک رزرو نمودند؛ غافل از این‌که سازمان‌ها و افرادی در همان زمان به‌صورت یک شبکه آگاهانه و پراثری علیه تنباکو در منطقه مشغول فعالیت بودند.

صبح روزی راه‌اندازی رسمی، حدود صد معترض، از جمله نمایندگان گروه‌های بهداشتی، سازمان‌های زنان و مادران، آژانس‌های محافظت از کودکان و پرستاران در جلوی درب هتل حاضر شدند و با بنر و پلاکارد اعتراض خود را فریاد زدند. برخی معترضان جوان خواستار صحبت با مقامات شرکت بی‌ای تی شدند. درحالی‌که گفته میشد ۱۰ نفر از مقامات در هتل حضور دارند، اما کارکنان هتل نتوانستند هیچ‌یک را قانع کنند تا از هتل خارج شوند و با معترضان گفتگو کنند. در ادامه، با حضور و سخنرانی خنده‌دار یک مسئول محلی شرکت در مقابل معترضین، اوضاع از قبل هم بدتر شد. او در زمان سخنرانی کاملاً دستپاچه بود و می‌بایست به معترضین هم‌وطن خود پاسخ می‌داد و آن‌ها را قانع می‌کرد. معترضین دست‌بردار نبودند و خواهان گفتگو با مقامات اصلی شرکت بی‌ای تی بودند اما همچنان مقامات اصلی از حضور در میان جمعیت امتناع می‌کردند و در هتل مخفی شده بودند.

تصویر ۱۰: اعتراض جوامع مدنی بر علیه شرکت انگلیسی امریکایی تولید و فروش تنباکو (بی‌ای تی)

در نهایت فعالان سازمان‌های مختلف درگیر در این اعتراض، در حالی به منزل برگشتند که از یک شرکت بزرگ تنباکو آموخته بودند که باید روحیه خود را ارتقاء دهند و به تلاش‌های خود در آینده ادامه دهند (۲۵).

۳،۳ رهایی از بیماری شاگاس؛ بولیوی (۲۰۱۷ - ۲۰۱۵)

بیماری شاگاس یک بیماری انگلی است که از راه نیش حشرات به نام «ساس بوسه‌زن» منتقل می‌شود و برآورد می‌شود حدود هفت تا هشت میلیون نفر، عمدتاً از ساکنین مکزیک، آمریکای مرکزی و آمریکای جنوبی به آن مبتلا باشند. مپ اینترنشنال^۱ یک بنیاد درمانی و بهداشتی مسیحی در جهان است که حدود ۳۰ سال در مناطق روستایی کشور بولیوی به مبارزه با این بیماری پرداخته است. این بنیاد به کمک سایر سازمان‌های خیریه توانسته با انجام فعالیت‌های آموزشی، تشخیصی، حمایتی و درمانی و همچنین تأثیر در سیاست‌گذاری دولت برای ایجاد زیرساخت‌های لازم جهت مبارزه با

1. Map International

شاگاس از جمله تغییر مصالح خانه‌سازی دستاوردهای بزرگی را به دست آورد. آن‌ها تنها در طی سال‌های ۲۰۱۷-۲۰۱۵ توانستند به بیش از ۳۰ هزار نفر خدمات ارائه دهند، ۵۰۰ نفر از کارکنان بهداشتی و ۴۰۰ نفر از اعضای جوامع مدنی را آموزش دهند و ۷۵۰۰ نفر را از نظر وجود این بیماری غربال نمایند (۲۶).

تصویر ۱۱: روستاهای کشور بولیوی، ریشه‌کنی بیماری شاگاس

۳,۴ خودداری از دریافت حمایت‌های مالی شرکت‌های مرتبط دخانیات، کانادا (۲۰۰۶)

انجمن پزشکی آلبرتا مؤسسه‌ای است با بیش از هشت هزار عضو پزشک که نماینده بیش از ۹۷ درصد پزشکان ایالت آلبرتا در کانادا است. این انجمن در سپتامبر سال ۲۰۰۶ مصوب کرد که هرگونه فعالیت و یا حمایت مالی شرکت‌های مرتبط با دخانیات در بخش‌های مختلف این انجمن و به‌ویژه حوزه‌های مرتبط با پژوهش در همه دانشگاه‌ها، دانشکده‌ها و مؤسسات تحقیقات پزشکی وابسته به این شرکت ممنوع است. باتوجه به این که پزشکان از هزینه‌های هنگفت تحمیلی از سوی صنعت دخانیات بر سلامت

عمومی جامعه و نیز سابقه انکار، عدم شفافیت و فریب این شرکت‌ها نسبت به اثرات مضر محصولات دخانی مطلع هستند، باز خورد آن‌ها نسبت به این مصوبه بسیار مثبت بود. در همین راستا دانشگاه آلبرتا، بزرگ‌ترین مؤسسه تحصیلات تکمیلی در ایالت، یکی از کارکنان خود را که دارای حمایت مالی ۱/۵ میلیون دلاری از شرکت دخانیات بدون دود ایالات متحده بود را در دانشکده بهداشت عمومی، از سمت خود عزل کرد.

موارد بحث‌برانگیزی در مورد پذیرش بودجه از صنعت دخانیات وجود دارد: موضوع آزادی‌های علمی، پایدار بودن منابع مالی جهت انجام پژوهش‌ها، توجه به رویه‌های اخلاقی موجود جهت افزایش دقت و حساسیت‌های تحقیقات و از سوی دیگر، این واقعیت که دخانیات یک محصول قانونی است و می‌توان از منابع مالی آن در جهت پیشرفت دانش بشر استفاده نمود. با تمام این اوصاف انجمن پزشکی آلبرتا از پذیرش حمایت مالی شرکت‌های وابسته به صنعت دخانیات امتناع کرد و این نمونه‌ای از مخالفت علنی با همکاری مؤسسات علمی و صنایع دخانی بود. قبلاً هم هیئت‌مدیره این مؤسسه از پذیرش کمک مالی پانصد هزار دلاری یک شرکت دخانی ناشناس برای بورس تحصیلی خودداری کرده بود. در همین رابطه اتحادیه دانشجویی اعلام نمود که آن‌ها هم دیگر تمایلی به فروش تنباکو در مغازه‌های خود ندارند و از سود آن صرف‌نظر کردند. بعدها هم یکی از اعضای دانشکده پزشکی و دندانپزشکی به دلیل ناتوانی در اثبات عدم پذیرش بودجه صنعت دخانیات در بخش خود، برای تحقیقات مالی از سوی فدرال این کشور مورد بررسی و مؤاخذه قرار گرفت (۲۷).

۳.۵ ائتلاف برای کنترل دخانیات، جامائیکا (۲۰۰۸)

پروژه منطقه‌ای هشدارهای مصور بهداشتی در حوزه دخانیات، با حمایت مالی و پیش‌گامی بلومبرگ در سال ۲۰۰۸ آغاز گردید. این پروژه با هدف کاهش استفاده از مواد دخانی و از طریق ایجاد پویش ملی کودکان مصون از دخانیات، در واقع آغاز پروژه دوساله‌ای با نام «معرفی سیستم هشدار بهداشتی مصور بر روی بسته‌های سیگار» در کشورهای حوزه دریای کارائیب شد.

هدف اولیه این پروژه تلاش جهت رسیدن به یک استاندارد قابل دفاع در مورد برچسب‌گذاری

بسته‌های سیگار کاریکوم^۱ و اطمینان از اجرای آن بود که بتواند در ادامه هم در چهار کشور گروه هدف باربادوس، گویان، جامائیکا و ترینیداد و توباگو الزامات و استانداردهایی با همان سطح اجرا گردد؛ هرچند این مهم می‌توانست به سایر کشورهای عضو کاریکوم نیز تسری یابد. تلاش این پروژه جهت درج هشدارهای دوره‌ای مصور بهداشتی درباره کنترل دخانیات در بالای صفحه و در اندازه‌ی حداقل ۵۰ درصد سطح صفحه بسته‌بندی سیگارهایی بود که در کشورهای حوزه دریای کارائیب فروخته می‌شد. مؤسسات غیردولتی بنیاد قلب جامائیکا، بنیاد سکت قلبی و مغزی باربادوس، انجمن قفسه سینه گویان و انجمن سرطان ترینیداد و توباگو نیز به این پویش پیوستند.

دفتر اجرای پروژه که در بخش سرپرستی و دفتر مرکزی مستقر بود، مقر استقرار مدیر و نیز مسئول ارتباطات پروژه بود. سه کشور دیگر هم بر اساس عضویت سازمان‌های غیردولتی در این پویش، هر یک دارای یک مسئول پروژه بودند. وظایف اولیه مسئولین پروژه شامل موارد زیر بود:

- تعامل با مردم و سیاست‌گذاران به‌منظور افزایش آگاهی در مورد مضرات مصرف مواد دخانی

- توضیح در مورد اهمیت درج هشدارهای مصور بهداشتی بر روی پاکت‌های سیگار
- انجام اقدامات فنی در موضوعات مرتبط با دخانیات

در این پروژه، برای اولین بار منبع مالی مشخصی تعیین شد تا امکان استخدام نیروی اختصاصی کنترل دخانیات در کشورهای منطقه دریای کارائیب فراهم گردد. این اولین مورد از کمک‌های کشورهایهایی بود که در طرح بلومبرگ برای کاهش مصرف دخانیات تصویب شد و بخش مرکزی توانست برای ۱۵ ماه دیگر یعنی تا ژوئن ۲۰۱۱ منابع مالی موردنیاز خود را تأمین نماید.

سازمان‌های منطقه‌ای و بین‌المللی پشتیبانی‌کننده این پروژه شامل HCC، انجمن قلب کارائیب، IAHF، PAHO، انجمن حقوق غیر سیگاری‌ها (کانادا) و مؤسسه سرطان پارک روزول (ایالات متحده آمریکا) بودند.

1. CARICOM: جامعه و بازار مشترک کارائیب که شامل چندین کشور در حاشیه اقیانوس اطلس در: آمریکای مرکزی است. منبع: ویکی پدیا

در ابتدا، اداره استاندارد جامائیکا موظف شد استاندارد منطقه‌ای را برای برچسب‌گذاری بسته‌های محصولات دخانیات در سطح خرده‌فروشی تهیه کند و در این رابطه از دفاتر استاندارد تمام کشورهای حوزه کارائیب مشاوره گرفته شد. پیش‌نویس استاندارد منطقه‌ای در سال ۲۰۱۰ به شورای توسعه تجارت و اقتصادی، بالاترین نهاد تصمیم‌گیری در حوزه کشورهای دریای کارائیب، ارسال شد. متأسفانه به دلایل نامعلومی، تصویب آن تا سال ۲۰۱۲ به طول انجامید.

تصویب استاندارد منطقه‌ای نحوه برچسب زدن بر روی پاکت‌های سیگار، در واقع گام مهمی بود که رهبران و سیاست‌گذاران حوزه دریای کارائیب در اجرای متعهدانه بند ۱۱ معاهده چارچوب کنترل دخانیات برداشتند. استاندارد حاصل، برای همه ایالت‌های حوزه کارائیب، انگیزه‌ای برای اقدام بر مبنای آن مدل ایجاد کرد و بر این اساس تا سال ۲۰۱۰ کشور جامائیکا بیش از ۶۰ درصد و سه کشور دیگر بیش از ۵۰ درصد استانداردهای مصوب را اجرا نمودند.

World No Tobacco Day
May 31, 2009

Tobacco Health Warnings
TOBACCO HEALTH WARNINGS APPEAR ON PACKS OF CIGARETTES AND ARE AMONG THE STRONGEST DEFENCES AGAINST THE GLOBAL EPIDEMIC OF TOBACCO.

Why do we need to campaign for picture-based health warnings on all tobacco packages?
Because they work.

- In Canada, 58% of smokers said the warnings made them think more about the health effects of smoking.
- In Brazil, 67% of smokers said the warnings made them want to quit, and 54% said they made them change their opinion about the health consequences of smoking.
- The message is repeated and reinforced every time a smoker reaches for a cigarette.
- Smokers believe these messages more and remember them better than they do public education campaigns.

What makes warning messages most effective?

- When they contain pictures.
- When they cover at least half of the pack.
- When they appear on both the front and the back of the pack.

KEY FACTS ABOUT TOBACCO:

- Tobacco use is the leading cause of preventable death today and kills up to half of all users.
- Tobacco use kills an average of one person every six seconds and accounts for one in 10 adult deaths worldwide.
- Globally, use of tobacco products is increasing, although it is decreasing in high-income countries.
- In the Caribbean, as much as 32% of adult males smoke, while in the adult female population as much as 15% smoke.
- There are some 4000 known chemicals in tobacco smoke; more than 50 of these are known to cause cancer in humans.

Show the truth. Picture warnings save lives.
Tobacco companies use pretty packaging to make their products seem cool. In truth, tobacco kills and causes. Picture warnings convince people to quit. Don't just tell the truth. Show it!
www.who.int/tobacco

WORLD NO TOBACCO DAY 31 MAY

TOBACCO CAUSES MOUTH DISEASES

(Source: WHO, World Health Organization)

تصویر ۱۲: نمونه‌ای از درج هشدارهای بهداشتی روی بسته‌بندی سیگار در چهار کشور حوزه دریای کارائیب، ۲۰۰۹

از دیگر نقش‌های اصلی نهادهای مدنی حاضر در این پروژه، افزایش آگاهی در مورد مضرات استفاده از دخانیات و نیاز به قانون کنترل دخانیات برای محافظت از سلامت شهروندان کشورهای حوزه دریای کارائیب بود. همچنین این پروژه میزان مطالبه‌گری در حوزه کنترل دخانیات را در جامعه افزایش داد و به‌عنوان یک تسهیل‌کننده در افزایش برجسته‌سازی اهمیت مباحث مرتبط با کنترل دخانیات در بین عموم جامعه عمل نمود. به نظر می‌رسد که این پوییش توانسته در حوزه قانون‌گذاری هم طی سال‌های ۲۰۰۹ و ۲۰۱۰ در کشورهای ترینداد، توباگو و باربادوس مؤثر باشد (۲۸).

فصل ۴

ابعاد و مولفه‌های سازمان‌های مردم‌نهاد در ایران

۴، ۱ تاریخچه سازمان‌های مردم‌نهاد در ایران

سازمان‌های مردم‌نهاد به سازمان‌هایی داوطلبانه، غیردولتی، غیر انتفاعی، عام المنفعه و خیر خواهانه اطلاق می‌گردد که مطابق اساسنامه مشخص در حوزه‌های خاص به فعالیت مشغولند. سابقه وجود جوامع مدنی و سمن‌ها در ایران به مساجد، تکایا، هیئت‌های مذهبی، تشکل‌های سنتی ناظر بر وقف و نذر، دارالایتام‌ها، مؤسسات خیریه، زورخانه‌ها و قهوه‌خانه‌ها برمی‌گردد و آن‌ها را نوعی نهادهای غیردولتی سنتی قلمداد می‌کنند. علاوه بر آن‌ها صندوق‌های قرض‌الحسنه، خیریه‌ها، انجمن‌های اسلامی و اتحادیه‌ها، اصناف و نظام‌های صنفی و حرفه‌ای نیز جزئی از سازمان‌های غیردولتی با قدمتی بیشتر هستند (۸).

هرچند پیشینه مستندات مرتبط با مشارکت اجتماعی و جوامع مدنی در ذیل گستره مفهومی توسعه پایدار به نشست سازمان ملل در سال ۱۹۴۵ برمی‌گردد، اما در ایران نیز هنجارهایی در جهت حمایت از سمن‌ها وضع گردیده‌است. برای اولین بار، مفهوم سازمان‌های مردم‌نهاد در برنامه پنج‌سالانه سوم و چهارم توسعه کشور—که از متون فرائقینی محسوب می‌شود— مطرح گردید که این امر یکی از عوامل رشد کمی سازمان‌های مردم‌نهاد محسوب می‌گردد. در این برنامه‌ها بر حل بسیاری از معضلات توسط سمن‌ها تأکید شده است (برای اطلاعات بیشتر رجوع کنید به فصل پنجم). با تعریف سازمان مردم‌نهاد در «آئین‌نامه اجرایی تأسیس و فعالیت سازمان‌های غیردولتی» مصوب سال ۱۳۸۴ در تصویب‌نامه شماره ۲۷۸۶۲/ت/۳۱۲۸۱ هـ. ش ۸/۵/۸ هیئت‌وزیران، این سازمان‌ها در ایران به طور رسمی شروع به کار کردند (متن کامل در پیوست ۲). پس از آن در سال ۱۳۹۲، قانونگذار با وضع ماده ۶۶ در قانون آیین دادرسی کیفری، حق اعلام جرم توسط سمن‌های مذکور در ماده ۶۶ که جنبه حصری دارند را نیز به رسمیت شناخت. در آیین‌نامه تصویبی در سال ۱۳۸۴ آمده: «سازمان غیردولتی به تشکل‌هایی اطلاق می‌شود که توسط گروهی از اشخاص حقیقی یا حقوقی غیردولتی به صورت داوطلبانه با رعایت مقررات مربوط تأسیس شده و دارای اهداف غیرانتفاعی و غیرسیاسی می‌باشد. موضوع فعالیت سازمان مشتمل بر یکی از موارد علمی، فرهنگی، اجتماعی، ورزشی، هنری، نیکوکاری و امور خیریه، بشردوستانه، امور زنان، آسیب‌دیدگان اجتماعی، حمایتی،

بهداشت و درمان، توان‌بخشی، محیط‌زیست، عمران و آبادانی و نظایر آن یا مجموعه‌ای از آن‌ها می‌باشد» (۲).

بدیهی است میزان مشارکت و فعالیت سازمان‌های غیردولتی و مردم‌نهاد، تابعی از دیدگاه مثبت و یا منفی دولتمردان و میزان حمایت آنان از چنین سازمان‌هایی است. به‌منظور حمایت نمادین از چنین تشکل‌هایی، روز ۲۲ مرداد به‌عنوان روز «تشکل‌ها و مشارکت اجتماعی» در تقویم ملی از سال ۱۳۹۳ ثبت گردیده است. در حال حاضر، فعالیت سازمان‌های مردم‌نهاد در کشور قابل‌توجه است، بسیاری از فعالیت‌های امدادی و خیرخواهانه در ایران توسط سازمان‌هایی از نوع دولتی غیردولتی صورت می‌گیرد؛ نظیر کمیته امداد امام، بنیاد شهید، جهاد سازندگی، بنیاد مسکن، جامعه زنان داوطلب بهداشت (رابطین بهداشت) — که در بدو تشکیل عمدتاً به‌صورت داوطلبانه و از میان مردم بوده به‌تدریج به دلیل گسترش روزافزون و تعداد زیاد اعضای آن در سطح وسیع، بخش مدیریت در آن‌ها نیز نهادینه شده به‌صورت دولتی درآمده است (۲۹). در سال‌های اخیر، انجمن‌ها و نهادهایی برای فعالیت تخصصی و ضروری در عرصه‌های مختلف فرهنگی و اجتماعی مانند مبارزه با معضل اعتیاد به مواد مخدر، موضوعات مربوط به کودکان، زنان و محیط‌زیست به وجود آمده‌اند که در کنار انجمن‌های حرف و صنوفی که سابقه تشکیل و فعالیت آن‌ها به چند دهه قبل برمی‌گردد، فعالیت می‌کنند و تلاش این سازمان‌های مردم‌نهاد در جهت حمایت از گروه‌های آسیب‌پذیر در این سال‌ها منجر به وضع و تصویب قوانین متعددی در جهت حمایت از افراد آسیب‌پذیر شده است. لایحه حمایت از حیوانات، لایحه پلیس اطفال و نوجوانان، لایحه حفظ کرامت و حمایت از زنان در برابر خشونت و نظایر آن از نتایج تلاش‌های بی‌وقفه سمن‌ها است.

به نظر می‌رسد عمده فعالیت‌های این نوع سازمان‌ها در کشور، در حوزه فرهنگی، آموزشی، امور حمایتی، خیریه و قرض‌الحسنه است. عمده‌ترین منبع تأمین هزینه سازمان‌های غیردولتی در ایران کمک‌های مردمی، تسهیلات و اعتبارات دولتی است که نشان از نقش پررنگ دولت و مردم در حمایت و تقویت این تشکل‌ها دارد (۲۹). اما هم‌چنان باید برای توانمندسازی سمن‌ها برای خوداتکایی مالی تلاش شود. در این زمینه، مقرره‌های متعددی

به لزوم توانمندسازی سمن‌ها و لزوم بهره‌مندی از نقش مؤثر و پر رنگ قابلیت‌های سمن‌ها اختصاص یافته است که در فصل پنجم به طور مفصل به آن خواهیم پرداخت.

۴،۲ آمار کلی سمن‌ها و سمن‌های مرتبط با امر سلامت در کشور

در حال حاضر ارائه آمار دقیقی از سمن‌ها و شبکه‌های نیمه‌رسمی جامعه مدنی (و به تبع آن سمن‌های حوزه سلامت) به دلیل تعدد سازمان‌های ارائه‌دهنده مجوز، ساختار غیررسمی آن‌ها، تنوع فعالیت‌ها، جریان دائمی ورودی و خروجی آن‌ها و اساساً مشکل در تعریف و شمول، در کشور امکان‌پذیر نیست.

گل‌محمدی و همکاران در مطالعه خود، اولین سازمان ثبت‌شده را مرتبط با محیط‌زیست در سال ۱۳۵۰ دانسته که توسط گروه روستائیان اشکذر یزد با هدف تثبیت شن‌های روان و بیابان‌زدایی تأسیس گردیده است (۳۰). نمازی در مطالعه سال ۱۳۸۰ خود اشاره می‌کند که گرچه برخی منابع، شمار سازمان‌های غیردولتی ایرانی را حدود پانزده هزار تخمین زده‌اند اما به نظر می‌رسد قدری اغراق‌آمیز باشد. در همان سال، انجمن تنظیم خانواده ایران—که خود یک سازمان غیردولتی است—اقدام به تهیه فهرست و آمارگیری از بانک اطلاعاتی سازمان‌های غیردولتی کشور در قالب یک کتاب نموده که در آن مشخصات بیش از دو هزار سازمان غیردولتی ایرانی به چشم می‌خورد (۳۱). در آمار منتشرشده از سوی مرکز آمار ایران در سال ۱۳۸۳، ۷۹۵۳ سازمان غیردولتی در ایران فعالیت داشته‌اند که ۸۹ درصد آن‌ها مجوز داشته‌اند و بیش از ۲۹۰ هزار نفر در آن‌ها عضو بوده‌اند. در این آمار آمده است که ۱۰ درصد آن‌ها در حوزه بهداشت و درمان و هشت درصد آن‌ها در حوزه آسیب‌دیدگان اجتماعی فعالیت می‌کردند. در همین گزارش آمده است که محدوده جغرافیایی فعالیت چنین سازمان‌هایی در ایران، شهرستانی (۶۳ درصد)، استانی (۲۱ درصد)، فرااستانی و استان‌های همجوار (۲ درصد)، کشوری (۱۲ درصد) و فراملی (۲ درصد) بوده است (۳۲).

فعالیت سازمان‌ها در این سرشماری به ۱۸ موضوع ذیل تقسیم‌بندی شده است: آسیب‌دیدگان اجتماعی، آموزشی، اجتماعی، ادبی، بهداشت و درمان، مالی و قرض‌الحسنه، توان‌بخشی، حمایتی، علمی و پژوهشی، عمران و آبادانی، فرهنگی، گردشگری، محیط‌زیست، مذهبی،

نیکوکاری خیریه و بشردوستانه، ورزشی، هنری و سایر. بیشترین سهم را سازمان‌هایی با موضوعات «پولی، مالی و قرض‌الحسنه» (۱۶ درصد)، «نیکوکاری خیریه و بشردوستانه» (۱۴ درصد)، «فرهنگی» (۱۳ درصد) و کمترین سهم را سازمان‌های با موضوع «ادبی، عمرانی و گردشگری» (یک درصد) تشکیل می‌دهند. هم‌چنین بیشترین تعداد سازمان‌های مردم‌نهاد به ترتیب در استان‌های تهران، اصفهان و مازندران و کمترین تعداد به ترتیب در استان‌های کهگیلویه بویراحمد، زنجان، سیستان بلوچستان و قزوین می‌باشد. شصت درصد ساختار و اداره آن‌ها مبتنی بر مجمع عمومی و مابقی مبتنی بر هیأت‌امنا بوده است. اگرچه معاونت امور زنان ریاست‌جمهوری در گزارش سال ۱۳۹۵ خود ادعا نموده که این آمار چندان صحیح به نظر نمی‌رسد و تعداد و میزان مشارکت سمن‌ها بیش از ارقام فوق بوده است (۳۳).

مطالعه دیگری در سال ۱۳۸۴ با تأکید بر نقش حمایتی و تسهیل‌کنندگی دولت‌ها در میزان گسترش فعالیت سمن‌ها در کشور، تعداد سمن‌ها را در سال ۱۳۸۴ در کشور بیش از چهار هزار مورد دانسته که طی دولت نهم و دهم به شدت کاسته شده به ۵۴ سمن رسیده، سپس در دولت یازدهم به ۵۵۰ سمن رسیده است (۲۹). مشاور وقت وزیر کشور و معاون امور سازمان‌های مردم‌نهاد در سال ۱۳۹۲، آقای داوود امینی، در مصاحبه خود تعداد سمن‌های کشور را بالغ بر ۱۷ هزار مورد اعلام نموده است (۱۰). پایگاه اطلاع‌رسانی و خیریه‌های کشور در سایت خود (khairieh.ir) در سال ۱۳۹۸، تعداد انجمن‌ها، سمن‌ها و خیریه‌های موجود در کشور را ۲۲۱۸۱ مورد به تفکیک استان‌ها اعلام نمود (۱۰) که تا تاریخ ۲۲ مهر ۱۳۹۹ به ۲۴۵۹۵ مورد در ۱۱ حوزه افزایش یافته است. ۱۹۵۱ مورد از آن‌ها در حوزه «بهداشت و سلامت» طبقه‌بندی شده‌اند.

مؤسسه بین‌المللی سلامت جرجانی در حین اجرای پروژه «ظرفیت‌سازی و مشارکت سمن‌ها در برنامه شهر و روستای بدون دخانیات با تأکید بر حذف پایدار قلیان در سال ۱۳۹۹»، با بررسی نظام‌مند منابع مختلف در کشور، توانست ۷۵۲ سمن را شناسایی و مشخصات آن‌ها را ثبت نماید که از آن‌ها هفت سمن، انحصاراً در حوزه کنترل دخانیات و ۷۹ سمن در حوزه سلامت فعالیت داشتند. تعداد ۱۰۲ سمن هم بالقوه ظرفیت انجام فعالیت‌های مرتبط با کنترل دخانیات را دارا بودند.

اطلاعات موجود نشان می‌دهد که در کشور ما به دلیل زمینه‌های ریشه‌دار فرهنگی و

اجتماعی، بیشترین زمینه فعالیت‌های سازمان‌های غیردولتی نیز در همین حوزه‌هاست.

۴,۳ معرفی برخی از سازمان‌های مردم‌نهاد در ایران

۴,۳,۱ مؤسسه خیریه حمایت از کودکان مبتلا به سرطان

این مؤسسه با نام اختصاری «محک» از سال ۱۳۷۰ و در قالب یک سازمان غیرانتفاعی - غیردولتی با انگیزه کمک به هم‌نوع، فعالیت خود را جهت حمایت از کودکان مبتلا به سرطان زیر ۱۶ سال و خانواده‌های آنان آغاز کرد و در حال حاضر یکی از قطب‌های درمان در خاورمیانه است.

محک با جلب کمک‌های مردمی، فعالیت‌های داوطلبانه و حق عضویت مردمی (با نام یاوران محک) اداره می‌گردد. این سازمان، تا پایان سال ۹۸ بیش از ۳۵ هزار کودک مبتلا به سرطان را تحت حمایت همه‌جانبه قرار داده است. دریافت مقام مشورتی از شورای اقتصادی-اجتماعی سازمان ملل متحد، عضویت در سازمان‌های معتبر بین‌المللی مرتبط با سرطان کودکان، احداث تنها بیمارستان فوق تخصصی سرطان کودکان در خاورمیانه و فراهم کردن امکانات کامل کلینیکی و پاراکلینیکی، دریافت گواهی کیفیت و جوایز بین‌المللی و همکاری با معتبرترین مؤسسات تحقیقاتی داخلی و خارجی از دیگر دستاوردهای این مؤسسه است.

فعالیت محک، انجام امور خیریه در زمینه‌های پزشکی، پژوهشی، پیشگیری، درمانی، خدماتی، بهداشتی، بیمارستانی، رفاهی و صرفاً در جهت حمایت از کودکان مبتلا به

- سرطان است. دستاوردهای آنان در سه بخش خیریه، تحقیقات و درمان طبقه‌بندی می‌شود:
- خیریه: حمایت ۳۵ هزار کودک مبتلا به سرطان و خانواده‌هایشان تا پایان سال ۱۳۹۸
 - تحقیقات: همکاری با مؤسسات تحقیقاتی معتبر داخلی و خارجی همچون انستیتو گوستاوروسی فرانسه، مؤسسه تحقیقاتی رویان، مؤسسه تحقیقاتی ابن سینا و انستیتو کانسر تهران
 - درمان: بهره‌گیری از پزشکان متبحر در بیمارستان فوق تخصصی محک، استفاده از نیروهای موظف و داوطلب که در زمینه ارتباط با کودکان آموزش‌های ویژه‌ای دیده‌اند، حضور روانشناس و مددکار مقیم بخش برای ارائه مشاوره به کودکان و خانواده آن‌ها، راه‌اندازی اتاق بازی در هر بخش به همراه روان‌شناس مقیم، جوانان و مربیان داوطلب، تشکیل کلاس‌های آموزشی برای والدین کودکان مبتلا به سرطان، توجه به تغذیه مناسب و نیز محل اسکان بیماران (۳۴)

۴,۳,۲ مؤسسه خیریه کهریزک یا آسایشگاه معلولین و سالمندان کهریزک

این مؤسسه یک نهاد درمانی است. فعالیت این مؤسسه غیرانتفاعی بوده، با کمک‌های مردمی اداره می‌شود. دارای سه بخش توان‌بخشی (برای انجام کاردرمانی و فیزیوتراپی)، فرهنگی و درمانی برای درمان مبتلایان به بیماری‌های عفونی، زخم بستر، پوست و مراقبت‌های ویژه است؛ به تازگی هم بخش مخصوص بیماران مبتلا به بیماری ام اس راه‌اندازی شده‌است. همچنین این مجموعه دارای چند ساختمان و شهرک برای اسکان توان‌یابان و سالمندان است.

هزینه‌های مالی آسایشگاه توان‌یابان و سالمندان کهریزک از طریق کمک‌های مستمر افراد خیر (نقدی و غیرنقدی)، کمک‌های مستمر هیئت امناء و هیئت مدیره، درآمد حاصل از

فروش تولیدات کارگاه‌ها و کمک سازمان‌ها و نهادهای تأمین می‌گردد.

اهداف مؤسسه خیریه کهریزک شامل موارد زیر است:

- ارتقاء سطح سلامت جسمی و روانی معلولان از طریق نگهداری، درمان و توان‌بخشی
- کمک به نیازمندان و آسیب‌دیدگان حوادث ناشی از سیل و زلزله، آتش‌سوزی، جنگ و حوادث غیرمترقبه
- جلب کمک‌های نقدی و غیرنقدی
- ارتقاء سطح علمی و مهارتی کارکنان
- ایجاد محیط امن برای زندگی معلولان و سالمندان (۳۵)

۴,۳,۳ مؤسسه خیریه بین‌المللی زنجیره امید

مؤسسه خیریه امید در تیر ماه ۱۳۸۶ شروع به کار کرده است. این مؤسسه خدمات درمانی خود را با کمترین هزینه به کودکان زیر ۱۸ سال در رشته‌های قلب، ارتوپدی و ترمیم ارائه می‌دهد. تعامل وسیع این مؤسسه با فعالان و متخصصان بین‌المللی و به ویژه کشور فرانسه، موجب ارتقاء علمی و انجام جراحی‌ها و درمان‌های مشکل در سطح کشور شده است. یکی از شاخصه‌های مهم فعالیت‌های زنجیره امید کاهش چشمگیر هزینه‌های درمان با بالاترین سطح استاندارد کیفیت درمان است.

فعالیت‌های این مؤسسه به سه شاخه اصلی تقسیم می‌شود:

- درمانی: درمان کودکان
 - ساختاری: رسیدن به بالاترین استانداردهای پزشکی
 - آموزشی: ارتقای سطوح علمی پزشکان و متخصصان
- مهمترین اقدامات این مؤسسه شامل موارد زیر است:
- درمان و جراحی فوق تخصصی بیش از ۱۳۴۰۰ کودک بیمار ارتوپدی (حتی شامل موارد بسیار مشکل مانند اسکولیوز با انحراف ۱۰۰ درجه و بیشتر یا جراحی قفسه سینه با استفاده از ابزار جدیدی به نام «ناس» برای اولین بار در ایران)، قلبی و ترمیمی از سراسر کشور
 - معاینه رایگان بیماران توسط پزشکان مجرب
 - راه اندازی NICU در مرکز طبی کودکان و ساخت و تجهیز NICU در سایر مراکز پزشکی
 - آموزش پرستاران و کادر درمانی در داخل و خارج کشور
 - دعوت از تیم‌های پزشکی بین‌المللی (۳۶)

تصویر ۱۳: مؤسسه خیریه بین‌المللی زنجیره امید

۴،۳،۴ مجتمع رعد

مجتمع رعد در اوایل دهه ۶۰ و با هدف آموزش‌های رایگان فنی و حرفه‌ای به توان‌یابان پایه‌گذاری گردید. در این مجتمع علاوه بر آموزش فنی حرفه‌ای خدمات توانبخشی (فیزیوتراپی و کاردرمانی)، مددکاری و مشاوره، کاریابی و اشتغال‌حمایتی نیز ارائه می‌شود. ارزش‌های اعلام‌شده توسط مجتمع رعد شامل استقلال مالی و حضور اجتماعی، انگیزه‌بخشی و خودباوری، برابری همه انسان‌ها، توانمندسازی، نیکوکاری و مشارکت و مسئولیت‌پذیری است.

اهداف مدنظر این مجتمع شامل اشتغال‌زایی، آموزش و فرهنگ‌سازی است.

دستاوردها:

- تأسیس نخستین مرکز دانشگاهی ویژه توان‌یابان کشور در سال ۱۳۹۰
- حضور در عرصه‌های بین‌المللی و ارتقای سطح آموزش داخلی از طریق ثبت این مجتمع به عنوان سازمان غیردولتی توسط دفتر روابط عمومی و اطلاع‌رسانی سازمان ملل متحد^۱ در سال ۱۳۷۷ و کسب مقام مشورتی از شورای اقتصادی-اجتماعی سازمان ملل^۲ در سال ۱۳۹۳ (۳۷).

1. UNDPI
2. Ecosoc

تصویر ۱۴: مجتمع آموزشی، نیکوکاری رعد

۴،۳،۵ جامعه معلولین ایران

این مؤسسه در سال ۱۳۵۷ به عنوان اولین سازمان غیردولتی مرتبط با توان‌یابان جسمی و حرکتی تأسیس گردید. هدف اصلی تشکیل آن «پیگیری و تلاش جهت شناساندن توانایی‌ها و حل مسائل و مشکلات و همچنین ارتقاء بیش از پیش نیروهای مادی و معنوی افراد دارای معلولیت» است و تا کنون ۱۹ شعبه و ۴۰ دفتر در سراسر کشور و حدود ۵۰ هزار عضو دارد.

فعالیت‌های این موسسه در سه زمینه فرهنگی، آموزشی؛ حقوقی، اجتماعی؛ و نهایتاً بهداشتی، درمانی انجام می‌شود (۳۸):

الف - فرهنگی، آموزشی:

- تهیه نشریات و کتب مرتبط با معلولین و برگزاری سمینار، نمایشگاه، تئاتر، اردوهای آموزشی تفریحی و ورزشی
- ارتقاء سطح فرهنگ و بینش اسلامی توان‌یابان
- مبارزه با بی‌سوادی افراد دارای معلولیت
- رفع موانع آموزشی و پرورشی اعم از مادی و معنوی و ارائه طرح‌های لازم به مسئولین کشور
- بهره‌گیری از تجارب و پیشرفت‌های علمی موسسات داخلی و خارجی مرتبط

ب- حقوقی، اجتماعی:

- ایجاد زمینه‌های مناسب جهت حضور فعال افراد دارای معلولیت در اجتماع
- دفاع از حقوق افراد دارای معلولیت و ارائه طرح به مقامات کشوری به‌منظور برقراری حقوق آن‌ها در زمینه‌هایی چون رفع موانع معماری و تجهیزاتی در اماکن عمومی و بناهای مسکونی، اشتغال، تقویت نگرش مثبت جامعه به توان‌یابان
- جلب همکاری اشخاص حقیقی و حقوقی
- خودکفائی مادی افراد دارای معلولیت با اشتغال‌زایی و آموزش‌های مهارتی، تأمین مسکن، ایجاد شرکت‌های تعاونی تولید، توزیع، مصرف، مسکن به‌ویژه صندوق تعاون و همیاری توان‌یابان
- ارائه مشاوره برای رفع مشکلات اجتماعی، ازدواج

ج - بهداشتی، درمانی:

- پیشگیری از بروز معلولیت
- گسترش توانبخشی در بخش‌های بیمارستانی و تأمین تجهیزات کمک توانبخشی
- بیمه درمانی کلیه افراد دارای معلولیت در کشور

- مشارکت در زمینه ایجاد مراکز بهداشتی-درمانی برای افراد دارای معلولیت

۴,۴ نمونه‌هایی از کنش و نقش‌آفرینی سازمان‌های مردم‌نهاد در ایران

۴,۴,۱ طرح نم‌نم

شناسنامه طرح

نام طرح: نم‌نم

محل جغرافیایی اجرای طرح: استان سیستان و بلوچستان

نام سمن‌های فعال: مؤسسه غیرتجاری «سلام دوباره به زندگی سیستان و بلوچستان»

و انجمن صنفی کارفرمایی «درمانگران اعتیاد استان سیستان و بلوچستان (داسیب)»

همکاران اصلی: دانشگاه علوم پزشکی زاهدان، ستاد مبارزه با مواد مخدر استان سیستان

و بلوچستان

شکل مشارکت سمن: کارشناس و توسعه دهنده؛ پویش‌گر و آموزش دهنده

سال آغاز پویش: ۱۳۹۶

شعار: «نه به مواد مخدر با نه به مواد دخانی»

معرفی پویش

پویش «نم‌نم» با شعار «نه به مواد مخدر با نه به مواد دخانی» از سال ۱۳۹۶ در استان سیستان و بلوچستان فعالیت خود را آغاز کرد. این پویش توسط مؤسسه غیرتجاری «سلام دوباره به زندگی سیستان و بلوچستان» و همکاری انجمن صنفی کارفرمایی «درمانگران اعتیاد استان سیستان و بلوچستان (داسیب)» راه‌اندازی شد.

«نم‌نم» برای اولین بار در سطح کشور و جهان، در زاهدان و در راستای پیشگیری از اعتیاد به مصرف مواد مخدر و دخانی اجرا شد. برخلاف سایر برنامه‌ها و قوانین مبارزه و مقابله با عرضه و مصرف دخانیات و مواد مخدر، این طرح جنبه‌ی تنبیهی، جریمه‌ای و تهدیدی نداشته با رویکرد تقدیر و تشویقی پایه‌گذاری گردید.

تصویر ۱۵: نماد پویش «نیم»

پویشگران «نیم» باور دارند که استعمال مواد دخانی دروازه ورود به استفاده از مواد مخدر و اعتیاد است. هدف این پویش، شناسایی، تقدیر، معرفی و حمایت از واحدهای صنفی، عرضه‌کنندگان مواد غذایی و خواربار فروشانی است که پس از آگاهی از مضرات استعمال دخانیات طی آموزش‌ها توسط بازرسان بهداشت محیط، داوطلبانه از سود فروش محصولات دخانی چشم‌پوشی کرده‌اند. تمرکز راهبرد پویش، بر «تقدیر و حمایت» از اماکن و فروشگاه‌هایی—به جای «تنبیه، جریمه، پلمپ و یا تهدید» فروشندگان این محصولات— است که با صرف نظر از عرضه محصولات دخانی به فکر سلامتی مردم هستند. در تابلوی مخصوص پویش برای نصب در این اماکن، شعار «با افتخار، دخانیات نداریم. ما که از سودش گذشتیم، شما هم از مضراتش بگذرید!» درج شده است.

تصویر ۱۶: تابلوی مخصوص پویش نم‌نم برای نصب در اماکن

همچنین، لوح تقدیر چوبی مزین به لوگوی پویش «نم‌نم»، به نام متصدی فروش و نام فروشگاه صادر و توسط چهار نهاد برگزارکننده پویش امضا می‌شود. برای مراسم اهدای لوح، از بسیاری از مسئولین استانی دعوت به عمل می‌آید.

تصویر ۱۷: لوح تقدیر اهداشده به متصدیان فروش در طرح نم‌نم

در مرحله بعد، بخش رسانه‌های اجتماعی پویش با هدف ترویج این اقدام سلامتی، محل فروشگاه را در نقشه مشخص کرده عضویت رسمی آن را در رسانه‌های اجتماعی تسهیل می‌کند تا شناسایی و دسترسی به محل توسط عموم مردم راحت‌تر صورت گیرد. پس از سه ماه از پیوستن به پویش و تداوم شرایط، برچسب مرکز خرید ایمن برای کودکان از نظر عاری بودن از مواد دخانی جهت نصب به فروشگاه ارائه می‌شود. همچنین، آن محل به عنوان واحد خرید ایمن در رسانه‌های اجتماعی معرفی می‌گردد.

تصویر ۱۸: برچسب مرکز خرید ایمن برای کودکان از نظر عاری بودن از مواد دخانی

در بخش دیگری از فعالیت‌های «نم‌نم»، تمرکز بر اطلاع‌رسانی و معرفی پویش به جامعه با روش‌های مختلف با هدف جلب حمایت مردم از فروشگاه‌های عضو کمپین و خرید از این فروشگاه‌هاست. از جمله می‌توان به برگزاری همایش و برپایی غرفه اشاره نمود. نام پویش در صفحات اجتماعی: @NamNam_Campaign

معرفی سمن

در سال ۱۳۹۶ سمن مربوطه با عنوان مؤسسه‌ی غیرتجاری تخصصی «شروع دوباره امید به زندگی هامون» تأسیس گردید که از سال ۱۳۹۸ به مؤسسه‌ی غیرتجاری «سلام دوباره به زندگی سیستان و بلوچستان» تغییر نام داد. هدف اولیه‌ی تأسیس، ارائه‌ی خدمت در حوزه‌های پیشگیری و درمان اعتیاد به مواد مخدر و دخانی بود.

این مؤسسه، با همکاری مرکز ملی مطالعات اعتیاد کشور و انجمن صنفی داسیب، در سال ۱۳۹۷ اولین همایش کلیات درمان اعتیاد را در استان سیستان و بلوچستان برای گروه هدف پزشکان، روانشناسان، پرستاران، مددکاران و سایر کارکنان مراکز درمان سوءمصرف مواد استان برگزار کرد.

مرکز اقامتی میان مدت «افق روشن»، از سال ۱۳۹۵ و به دنبال همکاری مدیرعامل مؤسسه به عنوان مسئول فنی با آن مرکز، پس از توجیه علمی و عملی مسئولین و دست‌اندرکاران مرکز مبنی بر چرایی لزوم و چگونگی قطع نیکوتین برای بهبودیافتگان از اعتیاد به مواد مخدر، تبدیل به کمپ بدون نیکوتین گردیده است و برخلاف رویه‌ی رایج دیگر کمپ‌های کشور، مصرف نیکوتین (شامل سیگار، ناس، قلیان و ...) در آن ممنوع می‌باشد.

همچنین مرکز دولتی نگهداری، کاهش آسیب و درمان اجباری معتادان متجاهر زاهدان واقع در تل‌سیاه که از سال ۱۳۹۱ به درمان معتادان بی‌خانمان و کارتن‌خواب مشغول می‌باشد، از سال ۱۳۹۶ با فرهنگ‌سازی و مداخلات روانشناسی و درمان دارویی، به اولین و تنها مرکز ماده ۱۶ بدون نیکوتین کشور تبدیل گردیده‌است. درمان بیماران در آن مرکز، طی تفاهم‌نامه‌ای با بهزیستی استان توسط این سمن انجام می‌شود.

برگزاری کارگاه‌ها و برنامه‌هایی در سطح محلات و شهرستان و شرکت در همایش‌ها و کارگاه‌های کشوری و منطقه‌ای در حوزه‌ی پیشگیری و درمان اعتیاد به مواد دخانی و مخدر، از دیگر فعالیت‌های این مؤسسه است که منجر به دریافت تقدیرنامه از دست دبیرکل وقت ستاد مبارزه با مواد مخدر کشور گردیده است.

نتیجه اقدام

پویش از مرکز استان آغاز شد و به مرور در شهرهای دیگر استان سیستان و بلوچستان گسترش یافت. آمار فروشگاه، سوپرمارکت، خواربار فروشی و قهوه‌خانه‌هایی که در طرح نم‌نم داوطلبانه دخانیات عرضه نمی‌کنند در زاهدان: ۱۶، سراوان: ۱۱، خاش: ۲۹ و سوران: ۱۸ اعلام شده‌است. یکی از فعالیت‌های مؤثر پویشگران نم‌نم جهت اطلاع‌رسانی به عموم مردم؛ برپایی غرفه در

محل همایش‌های پیاده‌روی خانوادگی سال ۱۳۹۸، همایش سالروز جهانی مبارزه با مواد مخدر، نمایشگاه پارک شور و نشاط (با هدف آموزش عموم به ویژه کودکان) و نمایشگاه دانشگاه سیستان و بلوچستان (با هدف آموزش مخاطرات دخانیات به دانشجویان) بوده‌است. در این همایش‌ها، ضمن حضور کارشناسان جهت ارائه مشاوره، توزیع تراکت‌های آموزشی با موضوع نه به مواد مخدر و نه به دخانیات، نصب بنرهای متعدد با موضوع هشدارهای مضرات استعمال دخانیات و ترویج و تشویق عدم مصرف، معرفی فروشگاه‌های پیوسته به پویش نم‌نم و تشویق مردم به خرید از این فروشگاه‌ها، و ترویج سایر اماکن و فروشگاه‌ها به ثبت نام در پویش انجام می‌شوند.

تصویر ۱۹: نمونه‌ای از حضور «نم‌نم» در همایش‌ها

نظر به اقدامات ارزشمند پویش نم‌نم، معاون بهداشتی وزارت بهداشت، درمان و آموزش

پزشکی طی نامه‌ای در سال ۱۳۹۸ این پویش را به عنوان نمونه‌ای موفق برای اجرا در هفته بدون دخانیات به سایر دانشگاه‌های علوم پزشکی سراسر کشور معرفی کرد. همچنین، این پویش، در سال ۱۳۹۸ مورد تشویق شورای هماهنگی مبارزه با مواد مخدر استان قرار گرفت (۳۹ و ۴۰).

۴،۴،۲ طرح نفس

شناسنامه طرح

نام طرح: نفس

محل جغرافیایی اجرای طرح: شهر یزد

نام سمن فعال: مؤسسه مردم‌نهاد «جمعیت روشنی یزد»

همکار اصلی: دانشگاه علوم پزشکی شهید صدوقی یزد

شکل مشارکت سمن: پویشگر و آموزش دهنده

سال انجام: ۱۳۹۹

شعار: دخانیات نکشیم تا نفس بکشیم

معرفی پویش

چندین دهه است که صنایع دخانی عمدا و با روش‌های استراتژیک و اغوا کننده سعی در جذب جوانان به سمت مصرف دخانیات و محصولات با ترکیب نیکوتین دارند. اسناد داخلی این صنایع، حاکی از آن است که تحقیقات وسیع و محاسبه شده‌ای را با هدف جذب نسل جوان به سمت مصرف دخانیات انجام داده‌اند. از طراحی محصول گرفته تا کمپین‌های بازاریابی، همگی با هدف جایگزین کردن میلیون‌ها نفر—که هر ساله در اثر بیماری‌های ناشی از مصرف دخانیات جان می‌بازند—با مصرف‌کنندگان جوان و جدید انجام می‌شود. طرح «نفس» رسالت خود را «محافظت از جوانان در برابر فریبکاری و ترفندهای صنایع دخانی و پیشگیری از مصرف دخانیات و نیکوتین در آنها» قرار داده‌است.

تصویر ۲۰: لوگوی طرح «نفس»

هدف اصلی طرح

جهت دسترسی به اهداف جامعه بدون دخانیات لازم است ما خانه‌های سالم و عاری از دخانیات داشته باشیم. توجه به خانه به عنوان رکن اصلی جامعه و سالم‌سازی محیط منازل برای افراد در خطر به‌ویژه کودکان و بانوان می‌تواند در رسیدن به هدف جامعه عاری از دخانیات بسیار موثر باشد.

در پویش «نفس»، پرسشنامه‌ای با هدف آگاه‌سازی همه اعضای خانواده از مخاطرات دخانیات و ترغیب ایشان به رعایت نکاتی جهت ایجاد محیطی مصون در برابر تهدیدهای متنوع صنایع دخانی تهیه شده‌است. سوالات، منعکس‌کننده اهداف طرح هستند و علاوه بر ارتقای سطح معلومات خانواده‌ها در زمینه کنترل دخانیات، روحیه مطالبه‌گری در این حوزه را تشویق می‌کند. پرسشنامه به صورت یک پیوند تارنما در اختیار خانواده‌ها قرار می‌گیرد و از دانش‌آموزان خواسته می‌شود با مشارکت فعال بر رعایت نکات مورد تعهد خانواده خود نظارت کنند. استفاده از بستر مجازی، وابستگی طرح به باز بودن مدارس یا تماس مستقیم با شرکت‌کنندگان در طرح را کاهش می‌دهد و بدین ترتیب، امکان دسترسی بیشتر به خانواده‌ها به‌ویژه در دوران قرنطینه و تعطیلی مدارس را تسهیل می‌کند.

سازمان مردم‌نهاد «جمعیت روشنی یزد» مروج و حامی این طرح است. حوزه سلامت محیط و کار دانشگاه علوم پزشکی شهید صدوقی یزد نیز در زمینه‌های نرم‌افزاری و تا حدودی تبلیغات و پشتیبانی، در این طرح مشارکت می‌کند.

پرسشنامه طرح «نفس»

والدین محترم دانش آموز

با سلام؛

در ابتدا، از همکاری صمیمانه و دلسوزانه شما در امر آگاهی بخشی و پیشبرد برنامه‌ها و اهداف بهداشتی، صمیمانه سپاسگزاریم. به اطلاع می‌رساند با توجه به تأثیر منفی و مستقیمی که مصرف قلیان، سیگار و دیگر مواد دخانی بر گسترش و شیوع بیماری کرونا می‌تواند داشته باشند، ضرورت دارد راهکارهای متفاوتی از شیوه‌های قبلی در جهت برخورد با عرضه‌کنندگان و همچنین مصرف‌کنندگان محصولات دخانی در پیش گرفته شود که در غیر این صورت نتایج به شدت زیان باری در انتظار جامعه خواهد بود.

از این رو، این طرح با عنوان *نفس* به منظور صیانت از سلامت نورچشمی و خانواده‌های معزز به‌ویژه در مهارت‌آموزی دخانیات تدوین گردیده و قرار است با اجرای آغازین *طرح نفس* از طریق پاسخ به یکسری سوالات ساده، نسبت به قوانین حساسیت و اهمیت ویژه قائل شویم. از همکاری ارزشمند شما در حفظ سلامت خانواده گرانقدر صمیمانه سپاسگزار می‌نماییم.

اینجانب ولی دانش آموز: مقطع/پایه: (ابتدایی، متوسطه).....

شغل: ساکن: تحصیلات: متعهد می‌گردم حین پاسخ

به سوالات، فرزند دلبندم نیز حضور داشته تا در جریان بهتر مطالب، قوانین و اقدامات بعدی در این زمینه باشد.

۱. کلیه اعضای خانواده متعهد گردیده از استعمال هر نوع فرآورده دخانی (سیگار، قلیان، توتون، تنباکو، معسل و...) خودداری نموده و صرفاً در میهمانی‌ها و مراسمی شرکت نمائیم که به رعایت اصول بهداشتی پایبند باشند.
 آری، کاملاً موافقیم خیر
 ۲. فقط و فقط از فروشگاه‌هایی خرید خواهیم کرد که علاوه بر نصب پوستره‌های منع استعمال دخانیات، قوانین ملی آن را رعایت و محیطی عاری از دود برای مشتریان فراهم نمایند.
 آری، کاملاً موافقیم خیر
 ۳. ضمن حمایت از طرح‌های عام المنفعه و سلامت محور، خواستار توسعه پارک‌ها و فضاهای سبز عاری از مصرف دخانیات هستیم.
 آری، کاملاً موافقیم خیر
 ۴. در صورت وابستگی و مصرف دخانیات توسط عضوی از اعضای خانواده، حمایت‌های همه جانبه و مشاوره‌های بهداشتی را در راستای توانمند سازی وی معمول داشته، سرمایه برگشتی ناشی از ترک مصرف دخانیات را صرف تغذیه سالم و ورزش مستمر روزانه نمائیم.
 آری، کاملاً موافقیم خیر
 ۵. همان‌گونه که آلودگی هوا بر روی محیط زیست و موجودات زنده و انسان تاثیرات منفی و غیرقابل جبرانی بر جای گذاشته از اینرو به زبان‌های ناشی از مصرف سیگار و قلیان که دارای ظاهری زیبا اما مخوف هستند آگاهی بیشتری کسب کنیم.
 آری، کاملاً موافقیم خیر
 ۶. موافق تولید برنامه‌های محتوایی جذابتر توسط رسانه ملی و استانی در راستای کاهش آسیب‌های فردی و اجتماعی ناشی از سوء مصرف مواد دخانی هستیم.
 آری، کاملاً موافقیم خیر
 ۷. از برنامه خودمراقبتی فردی و خانوادگی آگاهی بیشتری یافته، با مراجعه به مراکز خدمات جامع سلامت ارتباط مصرف دخانیات را با ابتلای به انواع سرطان (ریه-حنجره-مری-معهده)، حمله‌های قلبی و عروقی، آسم، تنگی نفس، عفونت لثه، گلودرد، چین و چروک پوست، پیری زودرس مورد بررسی قرار دهیم.
 آری، کاملاً موافقیم خیر
- ضمن قدردانی بابت دقت در تکمیل فرم، شایان ذکر است به پیشنهادات برگزیده به قید قرعه جوایزی اهدا خواهد شد. (لطفا شماره تماس خود را ذکر فرمائید:.....)
- اینجانب به عنوان دانش آموز و فرزند خانواده حمایت خود را جهت اجرای موفق «طرح نفس» اعلام داشته، نظارت بر اجرای صحیح آن را قبول می‌نمایم. *

معرفی سمن

مؤسسه مردم‌نهاد «جمعیت روشنی یزد» از سال ۱۳۸۰ با هدف پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی و حمایت از آسیب‌دیدگان اجتماعی فعالیت خود را شروع نمود. این مؤسسه، با روش‌های مختلف در زمینه آگاه‌سازی و آموزش اقشار مختلف در استان یزد به خصوص بانوان، جوانان، دانشجویان، خانواده‌ها و دانش‌آموزان اقدام نموده طی ۲۰ سال فعالیت‌های مختلف اجتماعی، حمایتی و کارآفرینی داشته‌است. از جمله اقدامات مؤثر این سمن، فعالیت در زمینه‌ی کاهش آسیب‌های اجتماعی ناشی از مصرف محصولات دخانی و کاهش مصرف دخانیات و مطالبه در اجرای قانون جامع کنترل ملی و مبارزه با دخانیات در یزد است. در سال ۱۳۹۹ در راستای آگاه‌سازی خانواده‌ها و ایجاد خانه‌های عاری از دود سیگار و محصولات دخانی و حفظ سلامت فرزندان، طرح «نفس» را به اجرا در آورده است و با مدد دانشگاه علوم پزشکی شهید صدوقی در این طرح به دنبال ایجاد بستری مجازی برای عاری‌سازی خانواده‌ها از محصولات دخانی می‌باشد.

نتیجه اقدام

طی سال ۱۳۹۹، بیش از هزار خانواده در این طرح مشارکت کردند. پویشگران این طرح معتقدند، قطعاً با آموزش خانواده‌ها، فرزندان از مشکلات مواجهه با محصولات دخانی دور می‌شوند (۴۱).

۴،۴،۳ طرح فرآموز نفس پاک

شناسنامه طرح

نام طرح: فرآموز نفس پاک

نام سمن فعال: جمعیت مبارزه با استعمال دخانیات ایران

همکار اصلی: شهرداری تهران

شکل مشارکت سمن: پویشگر و آموزش دهنده، مجری واگذار شده محلی

سال آغاز طرح: ۱۳۸۸

معرفی سمن

مصرف دخانیات از واقعیات تلخ زندگی انسان در دنیای کنونی است که متأسفانه روز به روز شاهد بالا رفتن مصرف آن به خصوص مصرف قلیان در میان جوانان هستیم. گرچه میزان مصرف دخانیات در برخی از جوامع کند شده ولی روند رو به رشد مصرف سیگار در تمام جهان به خصوص در کشورهای در حال پیشرفت، در میان نوجوانان و جوانان غیرقابل انکار است. در چنین زمانی با توجه به اثرپذیری بالای افراد در سنین نوجوانی و نیز پیچیدگی و دشواری ترک سیگار و قلیان در سنین بالاتر، مهمترین اقدام، برنامه‌ریزی جهت کاهش تمایل و ابتلاء افراد به مصرف دخانیات در سنین نوجوانی و حتی در سال‌های پیش از آن است. بر این اساس، اجرای طرحی مختص کودکان و همساز نمودن فرآیندهای آموزشی با درک و فهم و نیازهای ویژه‌ی این گروه سنی برای تأثیرگذاری بیشتر راهکارهای پیشگیرانه، امر بسیار مهمی در جهت حرکت به سوی دنیایی بدون دخانیات است. با این هدف، جمعیت مبارزه با استعمال دخانیات ایران با همکاری اداره کل سلامت شهرداری تهران، مرکز «فرآموز نفس پاک» را با اهداف زیر راه‌اندازی نمود:

- افزایش آگاهی کودکان از مضرات دخانیات (آسیب به سلامت جسمانی و روانی افراد، مختل شدن روابط اجتماعی، ضررهای اقتصادی به فرد و اجتماع و از بین رفتن محیط زیست)
 - آگاهی از دلایل غیرمنطقی برای مصرف دخانیات و دشواری ترک این مواد
 - شناخت خود و به کارگیری مهارت‌های رفتاری مناسب در برابر فشارهای سوق به مصرف
 - انتقال آموزه‌های خود به خانواده و تبدیل شدن به مبلغان خردسال پیشگیری از مصرف دخانیات در خانواده و اجتماع
- برنامه‌های این مرکز شامل فعالیت‌های مستقیم و غیر مستقیمی است که در فضایی شاد برای کودکان ۵-۱۲ سال، به صورت رایگان برگزار می‌شود و هدف آن آموزش، ترویج فرهنگ، مشاوره و آگاه‌سازی این گروه از نوجوانان و ایجاد تعامل بین خانواده‌ها در راستای آماده‌سازی کودکان به زندگی سالم در آینده است.

به طور کلی فعالیت‌های این مرکز به دو صورت انجام می‌شود:

- اجرای برنامه در داخل مرکز: فضای داخلی فرآموز شامل فضای ورودی، اتاق نمایش، اتاق راز، اتاق دانستنی‌ها، اتاق نقاشی و اتاق ورزش است. در پایان برنامه، برای کودکان کارت همیار سلامت صادر می‌شود.
- اجرای برنامه خارج از مرکز: شامل اجرا در مدارس، مهدهای کودک، پارک‌ها، فرهنگسراها و خانه‌های سلامت، اجرای برنامه در شهرستان‌ها، شرکت در غرفه‌های شهری، برگزاری همایش‌های دانش آموزی و برگزاری مسابقه و داستان. برنامه‌ها به صورت مجری‌گری، نمایش عروسکی، مسابقه نقاشی، اجرای موسیقی زنده، برپایی غرفه و عرضه کتاب‌های پیشگیرانه برای کودکان و نوجوانان می‌باشد.

معرفی اقدامات

تصویر ۲۱: آموزش‌های ضد دخانی مرکز فرآموز نفس پاک از طریق فضای مجازی در ایام همه‌گیری کرونا

مرکز فرآموز نفس پاک جمعیت مبارزه با استعمال دخانیات ایران، با توجه به شرایط همه‌گیری کرونا اقدام به ارائه آموزش‌های ضد دخانی از طریق فضای مجازی کرده‌است.

تصویر ۲۳: تشکیل گروه واتساپ برای ارتباط مجزا با همیاران سلامت دختر و پسر

نتیجه طرح

مرکز فرآموز نفس پاک در سال ۱۳۹۹ به دلیل شیوع ویروس کرونا و شرایط ویژه کشور سال متفاوتی را در اجرای برنامه‌های خود تجربه کرد. با توجه به قرنطینه بودن مردم و محدودیت‌های ناشی از ویروس این مرکز برای ارتباط با همیاران سلامت و دیگر کودکان، از فضا و آموزش‌های مجازی استفاده کرد که اطلاعات مختصری از فعالیت‌ها در جدول زیر قابل ملاحظه است (۴۳).

ردیف	عنوان برنامه	شرح مختصر	بستر برگزاری	تعداد مخاطب
۱	مسابقه مجازی با موضوع طبیعت سبز من و دخانیات	ارسال نقاشی و کولاژ	واتساپ و اینستاگرام	۵۵ نفر
۲	مسابقه مجازی در خانه بمانیم	ارسال ویدیو کوتاه از فعالیت‌های روزانه	واتساپ و اینستاگرام	۲۰ نفر
۳	ویدیو آموزشی	در خانه بمانیم	فضای مجازی	کاربران اینستاگرام شاد، شهرداری‌های مناطق، روابط عمومی جمعیت
۴	ویدیو آموزشی	کرونا و سلامتی	فضای مجازی	"
۵	ویدیو آموزشی	مهارت‌های زندگی	فضای مجازی	"
۶	ویدیو آموزشی	دوری از دخانیات	فضای مجازی	"
۷	مسابقه فرا منطقه‌ای	۴ بخش: نقاشی، عکاسی، کولاژ، نمایشنامه‌نویسی	واتساپ و اینستاگرام	۳۰۰ اثر و ۲۲۰ شرکت کننده
۸	بهترین کتابی که خواندم	تشویق همسال به همسال به کتابخوانی	اینستاگرام	۱۵ شرکت کننده
۹	مسابقه مجازی باغ پدر بزرگ	ارسال تصاویر و کتابخوانی	واتساپ	۴۰ نفر
۱۰	مسابقه مجازی والدین	بسته های اطلاعاتی پیشگیری از دخانیات	واتساپ و اینستاگرام	حدوداً ۱۰۰ نفر
۱۱	کلاس آنلاین	آموزش پیشگیری از دخانیات	فضای اسکای روم	۶۵ نفر
۱۲	تشکیل ۳ گروه واتساپ دختران و پسران	اطلاع رسانی پخش انیمیشن و مسابقات و ...	واتساپ	بیش از ۱۰۰ نفر
۱۳	مسابقه مجازی جدول	جاهای خالی رو پر کنید (ویژه همیاران)	واتساپ	۶۵ نفر
۱۴	مسابقه کتابخوانی مجازی	پاسخگویی به سوالات	واتساپ	۵۰ نفر
۱۵	مسابقه مجازی خاطره طنز	خاطره مربوط به دوران کودکی	واتساپ	۴۵ نفر
۱۶	مسابقه مجازی اطلاعات علمی	پاسخگویی سوالات مربوط به دخانیات	واتساپ	۷۰ نفر
۱۷	گذاشتن پیام‌های متناسب با اهداف مرکز در گروه واتساپ	مهارت‌های زندگی ورزشی سلامتی	واتساپ	همه ی اعضای گروه واتساپ

۴،۴،۴ طرح آگاه‌سازی سیاست‌گذاران

شناسنامه طرح

نام طرح: آگاه‌سازی سیاست‌گذاران حوزه کنترل دخانیات در خصوص تأثیر راهکار افزایش مالیات محصولات دخانی

نام سمن فعال: مرکز تحقیقات پیشگیری و کنترل دخانیات

همکار اصلی: دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی

شکل مشارکت سمن: ظرفیت‌ساز و مربی (مقامات دولتی)

سال انجام: ۲۰۱۴

دیدگاه: «ما برآنیم که جامعه‌ای عاری از دخانیات داشته باشیم»

معرفی اقدام

برنامه‌های کنترل دخانیات در ایران براساس چارچوب ششگانه MPOWER سازمان بهداشت جهانی در پنج مورد شرایط قابل قبولی دارد و تنها نقطه ضعف اساسی آن عدم افزایش مالیات دخانیات می‌باشد. مرکز تحقیقات پیشگیری و کنترل دخانیات با هدف آگاهی و ایجاد حساسیت در ذی‌نفعان این امر، مطالعه‌ای طراحی کرد (۴۴). در این مطالعه مقطعی ۱۱۰ نفر از خبرگان کنترل دخانیات به روش دسترسی آسان انتخاب شدند.

تصویر ۲۴: آگاه‌سازی سیاست‌گذاران حوزه کنترل دخانیات

طی مرحله نخست، در جلسات متفاوت، شرکت‌کنندگان ۱۰ سوال ۳ جوابی پیش‌آزمون مربوط به اهمیت مالیات دخانیات را جواب دادند. سپس در جلسات دیگر ضمن آموزش مطالب، بسته آموزشی شامل کتابچه و جزوات مختلف در این باره به آن‌ها داده شد تا مطالعه نمایند. بعد از گذشت ۳ ماه پس‌آزمون اجرا شد. مقایسه نتایج دو آزمون، افزایش سطح دانش سیاست‌گذاران کنترل دخانیات در موضوع اهمیت تأثیر افزایش مالیات بر کنترل مصرف دخانیات را نشان داد که توانست سیاست‌گذاری‌های مربوط به میزان مالیات دخانیات را تغییر دهد.

تصویر ۲۵: جلسات بحث و تبادل نظر جهت توجیه سیاستگذاران نظام سلامت

معرفی سمن

در پی تلاش ده ساله و مقارن با روز جهانی بدون دخانیات—۱۰ خرداد ۱۳۸۶—اولین مرکز تحقیقاتی در زمینه کنترل دخانیات توسط دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی شروع به کار نمود. پیشنهاد تشکیل این مرکز توسط واحد کنترل دخانیات مرکز آموزشی پژوهشی و درمانی سل و بیماری‌های ریوی به دانشگاه متبوع ارائه شد. بعد از بررسی و تصویب در هیئت رئیسه دانشگاه، مراتب به معاونت پژوهشی وزارت بهداشت، درمان و

آموزش پزشکی اعلان گردید که در این معاونت نیز به تأیید رسید. این مرکز که توسط اعضای هیئت علمی دانشگاه تأسیس شده است در بیمارستان مسیح دانشوری تهران فعالیت می‌کند و دیدگاه آن «ایجاد جامعه‌ای عاری از دخانیات» می‌باشد. یکی از اهداف مرکز، تبدیل شدن به قطب پژوهشی کنترل دخانیات در سطح منطقه و جهان است. در همین راستا، این مرکز از سال ۱۳۸۶ به عنوان مرکز همکار منطقه شرق مدیترانه (EMRO) فعالیت می‌کند. همچنین این مرکز به انجمن بین‌المللی کنترل دخانیات (FCA) پیوسته است. به لطف بیش از یک دهه تجربه خدمات درمانی ترک سیگار در قالب کلینیک‌های ترک سیگار و خط مشاوره تلفنی، این خدمات توسط مرکز به صورت رایگان ارائه می‌شود. اولویت‌های پژوهشی مرکز تحقیقات پیشگیری و کنترل دخانیات، عبارتند از:

- بررسی موانع اجرای قانون جامع کنترل دخانیات
- بررسی روش‌های هزینه اثر بخش در درمان ترک سیگار
- بررسی راهکارهای پیشگیری از شروع مصرف دخانیات به‌ویژه قلیان
- بررسی اثرات بیماری‌زایی استعمال دخانیات
- اپیدمیولوژی مواد دخانی
- بررسی اثرات اجتماعی، اقتصادی و سیاسی مواد دخانی
- بررسی علل گرایش به مواد دخانی

نتیجه اقدام

این مطالعه نشان داده که اگر در زمان مناسب (قبل از بحث و بررسی لایحه بودجه سالانه در مجلس شورای اسلامی)، لابی و بحث و تبادل نظر و نیز حساس‌سازی افراد ذی‌نفوذ در امر سلامت به درستی و با پیگیری مطلوب انجام گیرد نتایج مطلوبی در تغییر سیاست‌گذاری‌ها حاصل می‌گردد. ارتقاء سطح آگاهی و تغییر نگرش افراد صاحب منصب در یک بازه زمانی کوتاه توانست به تغییر سیاست‌گذاری‌های مربوط به افزایش مالیات دخانیات منجر گردد، به طوری که میزان مالیات دخانیات خرده‌فروشی در ایران که در سال ۲۰۱۳، ۱۷/۳ درصد بود در سال ۲۰۱۴ به ۲۰ و ۳۰ و ۴۰ درصد، به ترتیب برای

قیمت خرده‌فروشی دخانیات ساخت داخل، دخانیات محصول مشترک و دخانیات وارداتی افزایش یافت.

۴,۴,۵ طرح تعویض قلیان با بسته ورزشی

شناسنامه طرح

نام طرح: تعویض قلیان با بسته ورزشی

محل جغرافیایی اجرای طرح: شهر یزد

نام سمن فعال: موسسه مردم‌نهاد عمارت هنر پارسی

همکار اصلی: دانشگاه علوم پزشکی شهید صدوقی یزد با همکاری سازمان فرهنگی

ورزش شهرداری

شکل مشارکت سمن: پویشگر و آموزش دهنده، بسیج‌کننده منابع

سال انجام: ۱۳۹۵

معرفی پویش

مصرف قلیان به علت نمای دروغین تفریح و شادی‌زایی معمولاً بصورت دسته جمعی و اغلب به شکل گروهی، دوستانه و یا خانوادگی مصرف می‌شود که قبح و مذمومیت سیگار را به کلی از میان برداشته است. اقبال بیشتر جوان‌ترها به این وسیله مصرفی مواد دخانی بیش از سیگار و سایر فراورده‌های دخانی است و زنگ خطری است که ابتلاء هرچه بیشتر جوانان را در سطح جهانی به همراه خواهد داشت.

مطالعات انجام شده در کشور ما و بعضی از کشورهای منطقه نشان می‌دهد که اقبال دختران (مادران آینده) و زنان امروزی به مصرف قلیان بیش از پیش می‌باشد. خطر دیگری که نیمی از جمعیت بشر امروز را تهدید می‌نماید. بر خلاف باور عمومی و شاید قدیمی، دود حاصل از قلیان حاوی مواد سرطانزا و سمی بی‌شماری است که باعث سرطان ریه، بیماری‌های قلبی و دیگر بیماری‌ها می‌گردد.

معرفی اقدام

در همین راستا هیئت ورزش‌های همگانی استان یزد، به عنوان یک تشکل مردمی، از سال ۹۵ ایده‌ای با عنوان «طرح تعویض قلیان با وسیله ورزشی» در شهر یزد ارائه کرد. در این طرح، به ازای تحویل و دور انداختن قلیان، وسیله ورزشی (مثل: توپ فوتبال، توپ و راکت بدمینتون، توپ و راکت تنیس روی میز، شطرنج، لباس ورزشی) در راستای ارتقای سلامت عموم به فرد مذکور تحویل می‌گردد. تامین اعتبار این طرح عمدتاً توسط کمک‌های مالی تشکل‌های مردمی انجام می‌شود.

معرفی سمن

«مؤسسه مردم‌نهاد عمارت هنر پارسی» یکی از سمن‌های همکار در این طرح بوده‌است. این سمن به شکل ویژه در معرفی و تبلیغ طرح، حمایت مالی و برگزاری مراسم تعویض مشارکت داشته است (۴۱).

نتیجه طرح

۶۵۰ بسته ورزشی با قلیان طی انجام این طرح معاوضه گردید.

فصل ۵

سازمان‌های مردم‌نهاد در نظام حقوقی ایران

قوانین و مقررات مقررهای متعددی در کشور، جایگاه جامعه مدنی و سمن‌ها را به رسمیت شناخته‌اند و نقش آن‌ها در محقق شدن آزادی‌ها، آرایه خدمت به محرومین و نیازمندان و عدالت اجتماعی و مشارکت ایشان در توسعه را مورد شناسایی قرار داده‌اند. به طور مثال، بر اساس گزارش «سازمان‌های مردم‌نهاد؛ رکن سوم توسعه پایدار»، ۲۶ ماده از مواد قانون و مقررات برنامه چهارم توسعه کشور به تقویت، همکاری و جلب مشارکت سازمان‌های مردم‌نهاد اختصاص پیدا کرده بود (۴). در این فصل، منابع قانونی اصلی کشور در مورد سازمان‌های مردم‌نهاد، جمع‌آوری و فهرست شده‌اند. قوانین و مقررات نظام حقوقی حسب سطح و مرجع تصمیم‌گیری، سیاست‌گذاری و یا قانون‌گذاری به سه طبقه فراقانونی، تقنینی و فروتقنینی تقسیم می‌گردد.

۵.۱ متون فراقانونی

اسناد و یا متون فراقانونی که از آن به اسناد بالادستی نیز بعضاً یاد می‌شود شامل قانون اساسی و برنامه‌های پنج سالانه توسعه و سند الگوی پیشرفت و مانند آن می‌باشند.

قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران

اصل ۲۶- احزاب، جمعیت‌ها، انجمن‌های سیاسی و صنفی و انجمن‌های اسلامی یا اقلیت‌های دینی شناخته‌شده آزادند، مشروط به این‌که اصول استقلال، آزادی، وحدت ملی، موازین اسلامی و اساس جمهوری اسلامی را نقض نکنند. هیچ‌کس را نمی‌توان از شرکت در آن‌ها منع کرد یا به شرکت در یکی از آن‌ها مجبور ساخت.

اصل ۲۷- تشکیل اجتماعات و راه‌پیمایی‌ها، بدون حمل سلاح، به شرط آن که مخل به مبانی اسلام نباشد آزاد است.

اصل ۵۶- حاکمیت مطلق بر جهان و انسان از آن خداست و هم او، انسان را بر سرنوشت اجتماعی خویش حاکم ساخته است. هیچ‌کس نمی‌تواند این حق الهی را از انسان سلب کند یا در خدمت منافع فرد یا گروهی خاص قرار دهد و ملت این حق خداداد را از طرقی که در اصول بعد می‌آید اعمال می‌کند.

اصل ۵۹- در مسائل بسیار مهم اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی ممکن است اعمال قوه مقننه از راه همه‌پرسی و مراجعه مستقیم به آراء مردم صورت گیرد. درخواست مراجعه

به آراء عمومی باید به تصویب دوسوم مجموع نمایندگان مجلس برسد. اصل ۱۰۴- به‌منظور تأمین قسط اسلامی و همکاری در تهیه برنامه‌ها و ایجاد هماهنگی در پیشرفت امور در واحدهای تولیدی، صنعتی و کشاورزی، شوراهایی مرکب از نمایندگان کارگران و دهقانان و دیگر کارکنان و مدیران و در واحدهای آموزشی، اداری، خدماتی و مانند این‌ها شوراهایی مرکب از نمایندگان اعضاء این واحدها تشکیل می‌شود. چگونگی تشکیل این شوراها و حدود وظایف و اختیارات آن‌ها را قانون معین می‌کند.

ابلاغیه قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی - مقام معظم رهبری، ۱۳۸۴

بند الف: سیاست‌های کلی توسعه بخش‌های غیردولتی و جلوگیری از بزرگ شدن بخش دولتی:

ماده ۱- دولت حق فعالیت اقتصادی جدید خارج از موارد صدر اصل ۴۴ را ندارد و موظف است هرگونه فعالیت (شامل تداوم فعالیت‌های قبلی و بهره‌برداری از آن) را که مشمول عناوین صدر اصل ۴۴ نباشد، حداکثر تا پایان برنامه پنج‌ساله چهارم (سالانه حداقل ۲۰٪ کاهش فعالیت) به بخش‌های تعاونی و خصوصی و عمومی غیردولتی واگذار کند.

مصوبه «چارچوب تدوین اسناد ملی حوزه فرهنگ» - شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۹۸

ماده ۴: تدوین سند - مقدمات تدوین سند شامل فرآیندهای زیر است:

۱. تعیین دستگاه مسئول و تشکیل کمیته تخصصی: با توجه به همپوشانی قلمروی موضوعی اسناد؛ دبیرخانه، خوشه‌بندی اسناد (اعم از مصوب قبلی یا غیر مصوب) را تهیه و بر اساس آن دستگاه مسئول را انتخاب و جهت تصویب به ستاد ارائه می‌کند. اعضای کمیته تخصصی شامل رئیس یا معاون دستگاه مسئول رئیس کمیته، نماینده دبیرخانه، نماینده سازمان برنامه‌بودجه، نمایندگان دستگاه‌های همکار، یک نفر صاحب‌نظر دانشگاهی با حوزوی و یک نفر فعال مردمی (سمن) مرتبط می‌باشد که توسط ستاد تعیین می‌شوند. دبیرخانه کمیته تخصصی در محل دستگاه مسئول مستقر بوده و دبیر آن نیز توسط رئیس دستگاه مسئول معرفی می‌گردد.
- تبصره ۱- ستاد می‌تواند انتخاب همه یا بعضی از اعضای کمیته را به دبیرخانه واگذار کند.

تبصره ۲- دستگاه مسئول موظف است، تیم تحقیقی را جهت انجام مطالعات کارشناسی و تهیه پیش‌نویس دستور جلسات کمیته تشکیل دهد.

تبصره ۳- کمیته تخصصی موظف است در فرایند تدوین سند مشارکت سایر دستگاه‌های ذی‌ربط، مراکز علمی، بخش خصوصی و نهادهای مردمی را جلب کند.

قانون برنامه اول توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی جمهوری اسلامی ایران - مجلس شورای اسلامی، ۱۳۶۹

تبصره ۸- برای جذب همکاری و مشارکت بیشتر مردم در اجرای طرح‌های عمرانی دولتی، آن قسمت از اعتبارات آن گونه طرح‌ها که از محل وجوه دریافتی از مردم تحت عنوان خودیاری دریافت می‌گردد، از شمول قانون محاسبات و سایر مقررات عمومی مستثنی و تابع قانون نحوه هزینه کردن اعتبارات خارج از شمول قانون محاسبات خواهد بود.

هدف کلی ۵-۸- ایجاد زمینه‌های مناسب برای مشارکت مؤثر و همه‌جانبه مردم در امور کشور. هدف کلی ۱۱-۸- تدوین نظام تهیه و اجرای طرح‌های عمرانی به منظور تسهیل و زمان‌بندی دقیق آن‌ها در جهت انجام و بهره‌برداری مطلوب و تجدید نظر درمبانی ارزیابی و گزینش طرح‌ها بر مبنای توجیه فنی، اقتصادی و سازماندهی مناسب به گونه‌ای که مشارکت مردم را فراهم نماید.

بند ۵- سیاست‌های کلی -۳- کاهش هزینه‌های دولت از طریق جلب مشارکت مردم در ایجاد و اداره مؤسسات آموزش و درمانی و همچنین تأمین هزینه‌های تأسیسات و خدمات شهرهای متوسط و بزرگ توسط ساکنان آن‌ها.

قانون برنامه دوم توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی جمهوری اسلامی ایران - مجلس شورای اسلامی، ۱۳۷۳

تبصره ۴۱- به‌منظور جلب مشارکت بیشتر بخش‌های خصوصی و تعاونی در امور عمومی و خدمات اجتماعی، تولید، اشتغال، تجارت، تحقیقات و نگهداری و بهره‌برداری از تأسیسات زیربنایی و عمومی، دولت موظف است با رعایت اصل ۴۴ قانون اساسی و مصالح عمومی فعالیت‌های یادشده بخش‌های دولتی را به بخش‌های خصوصی و تعاونی واگذار کند و برای فعال‌تر شدن این بخش‌ها تدابیر و اقداماتی از قبیل اصلاح مقررات، ارائه تسهیلات بانکی،

تکمیل سرمایه‌گذاری زیربنایی، توسعه و تسهیل ارتباطات و همچنین ترویج تشکله‌ها و ساختارهای صنعتی، تحقیقاتی و پیمانکاری اتخاذ نماید.

اهداف کلان کیفی خط‌مشی‌های اساسی و سیاست‌های کلی برنامه دوم توسعه
بخش اول - هدف‌های کلان کیفی

۸- بر تقویت مشارکت عامه مردم و اتخاذ تدابیر لازم برای نظارت شایسته و پیوسته بر اجرای برنامه اشاره شده است.

اهداف کلان کیفی خط‌مشی‌های اساسی و سیاست‌های کلی برنامه دوم توسعه
بخش دوم - خط‌مشی‌های اساسی

۹- تلاش در جهت تحقق عدالت اجتماعی از طریق: واگذاری فعالیت‌های اجرایی، فرهنگی، هنری، ورزشی به مردم و تقویت مشارکت عمومی با توجه به سیاست‌گذاری و تصمیم‌گیری و نظارت دولت

بخش دوم - خط‌مشی‌های اساسی

۱۵- ایجاد تعادل در بخش‌های اقتصادی (دولتی، خصوصی و تعاونی) از طریق:

۱. افزایش حمایت‌های قانونی و ایجاد تسهیلات جهت مشارکت هر چه بیشتر مردم در فعالیت‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و تأکید بر جذب سرمایه‌گذاری بخش خصوصی و تعاونی.
۲. تلاش برای ایجاد ثبات در قوانین مربوط به فعالیت‌های بخش خصوصی و تعاونی.
۳. واگذاری بخش‌هایی از فعالیت‌های دولت که با حاکمیت دولت منافاتی ندارد به بخش‌های خصوصی و تعاونی با رعایت اصل ۴۴ قانون اساسی

قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی جمهوری اسلامی ایران - مجلس شورای اسلامی، ۱۳۷۹

ماده ۲- به منظور کاهش تصدی‌ها و تقویت اعمال حاکمیت و نظارت دولت و فراهم نمودن زمینه توسعه مشارکت مؤثر مردم، بخش خصوصی و بخش تعاونی در اداره امور، تبیین دقیق وظایف واحدهای ملی و استانی در برنامه‌ریزی و اجرا و فراهم نمودن زمینه تحقق مطلوب اهداف برنامه سوم، دولت موظف است در طول سال اول برنامه اصلاحات ساختاری لازم را در تشکیلات دولت به عمل آورد.

ماده ۷۱ بند ل- شورای برنامه‌ریزی و توسعه استان وظیفه ساماندهی کمک‌ها و توسعه مشارکت‌های مردمی در اقدامات عمرانی و امور عام‌المنفعه را بر عهده دارد.

ماده ۱۹۴ بند ه- ارتقاء مشارکت نهادهای غیردولتی و موسسات خیریه، در برنامه‌های فقرزدایی و شناسایی کودکان یتیم و خانواده‌های زیر فقر، در کلیه مناطق کشور توسط مدیریت‌های منطقه‌ای و اعمال حمایت‌های اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی برای افراد یاد شده توسط آنان و دستگاه‌ها و نهادهای مسئول در نظام تامین اجتماعی صورت می‌گیرد.

قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی جمهوری اسلامی ایران - مجلس شورای اسلامی، ۱۳۸۳

ماده ۹۵ - دولت مکلف است به منظور استقرار عدالت و ثبات اجتماعی، کاهش نابرابری‌های اجتماعی و اقتصادی، کاهش فاصله دهک‌های درآمدی و توزیع عادلانه درآمد در کشور و نیز کاهش فقر و محرومیت و توانمندسازی فقرا، از طریق تخصیص کارآمد و هدفمند منابع تأمین اجتماعی و یارانه‌ای پرداختی، برنامه‌های جامع فقرزدایی و عدالت اجتماعی را بامحورهای ذیل تهیه و به اجرا بگذارد و ظرف مدت شش ماه پس از تصویب این قانون، نسبت به بازنگری مقررات و همچنین تهیه لوایح برای تحقق سیاست‌های ذیل اقدام نماید:

ه - ارتقاء مشارکت نهادهای غیردولتی و مؤسسات خیریه، در برنامه‌های فقرزدایی و شناسایی کودکان یتیم و خانواده‌های زیرخط فقر، در کلیه مناطق کشور

ماده ۹۶ بند ب- بر تقویت نقش مردم و سازمان‌های غیردولتی در امر پیش‌گیری و مبارزه با اعتیاد تأکید دارد.

ماده ۹۷ - دولت مکلف است به منظور پیشگیری و کاهش آسیب‌های اجتماعی، نسبت به تهیه طرح جامع کنترل کاهش آسیب‌های اجتماعی، با تأکید بر پیشگیری از اعتیاد به مواد مخدر، مشتمل بر محورهای ذیل اقدام نماید:

ک- ساماندهی و توسعه مشارکت‌های مردمی و خدمات داوطلبانه در عرصه بهزیستی و برنامه‌ریزی و اقدامات لازم برای حمایت از مؤسسات خیریه و غیردولتی با رویکرد بهبود فعالیت.

ماده ۹۸ - دولت مکلف است به منظور حفظ و ارتقای سرمایه اجتماعی، ارتقای رضایتمندی عمومی و گسترش نهادهای مدنی، طی سال اول برنامه چهارم اقدام‌های ذیل را انجام دهد:

و- تدوین طرح جامع مشارکت و نظارت مردم، سازمان‌ها، نهادهای غیردولتی و شوراهای اسلامی در توسعه پایدار کشور و فراهم کردن امکان گسترش کمی و کیفی نهادهای مدنی، با اعمال سیاست‌های تشویقی.

ماده ۱۰۴- دولت مکلف است به‌منظور رونق اقتصاد فرهنگ، افزایش اشتغال، بهبود کیفیت کالا و خدمات، رقابت‌پذیری، خلق منابع جدید، توزیع عادلانه محصولات و خدمات فرهنگی و ایجاد بستر مناسب برای ورود به بازارهای جهانی فرهنگ و هنر و تأمین فضاهای کافی برای عرضه محصولات فرهنگی، اقدام‌های ذیل را به عمل آورد:

الف- اصلاح قوانین و مقررات برای رفع موانع انحصاری، تقویت رقابت‌پذیری و فراهم‌سازی زمینه‌های بسط مشارکت مردم، نهادهای غیردولتی، صنفی و حرفه‌ای در امور فرهنگی و هنری.

قانون برنامه پنجم توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی جمهوری اسلامی ایران - مجلس شورای اسلامی، ۱۳۸۹

ماده ۱۰۲- وزارت بازرگانی مجاز است در راستای اجرای سیاست‌های کلی اصل چهل و چهارم (۴۴) قانون اساسی، امور اجرائی تنظیم بازار اعم از تأمین، ذخیره‌سازی، توزیع، بازرسی و قیمت‌گذاری کالاها و خدمات را به تشکل‌های صنفی تولیدی، توزیعی و خدماتی، اتحادیه‌ها و تعاونی‌ها و همچنین تشکل‌های مردم‌نهاد حمایت از مصرف‌کننده واگذار نماید. ماده ۲۱۱ بند ط ۲- تسهیل در احقاق حق افراد نیازمند مورد تأیید دستگاه‌های حمایتی در پرونده‌های قضائی و تمهید سازوکار مناسب برای استفاده این افراد در موارد ضروری از وکلا و کارشناسان رسمی دادگستری از طریق کانون‌های مربوطه، علاوه بر استفاده از ظرفیت‌های وکالت تسخیری، در سقف اعتبارات مصوب و با استفاده از سازمان‌های مردم‌نهاد

ماده ۲۳۰- دولت با همکاری سازمان‌ها و دستگاه‌های ذی‌ربط از جمله مرکز امور زنان و خانواده با هدف تقویت نهاد خانواده و جایگاه زنان در عرصه‌های اجتماعی و استیفای حقوق شرعی و قانونی بانوان در همه زمینه‌ها با تدوین و تصویب «برنامه جامع توسعه امور زنان و خانواده» مشتمل بر محورهای تحکیم بنیان خانواده، بازنگری قوانین و مقررات

مربوطه، پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی، توسعه و ساماندهی امور اقتصادی - معیشتی با اولویت ساماندهی مشاغل خانگی برای زنان سرپرست خانوار و زنان بد سرپرست، تأمین اجتماعی، اوقات فراغت، پژوهش، گسترش فرهنگ عفاف و حجاب، ارتقاء سلامت، توسعه توانایی‌های سازمان‌های مردم‌نهاد، ارتقاء توانمندی‌های زنان مدیر و نخبه، توسعه تعاملات بین‌المللی، تعمیق باورهای دینی و اصلاح ساختار اداری تشکیلاتی زنان و خانواده اقدام قانونی نماید.

قانون برنامه ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی جمهوری اسلامی ایران - مجلس شورای اسلامی، ۱۳۹۵

ماده ۸۰- دولت مکلف است طبق قوانین مربوطه و مصوبات شورای اجتماعی به منظور پیشگیری و کاهش آسیب‌های اجتماعی، نسبت به تهیه طرح جامع کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی با اولویت اعتیاد، طلاق، حاشیه‌نشینی، کودکان کار و مفاسد اخلاقی مشتمل بر محورهای ذیل اقدام کند به گونه‌ای که آسیب‌های اجتماعی در انتهای برنامه به بیست و پنج درصد (۲۵٪) میزان کنونی کاهش یابد:

ب- خدمت‌رسانی و بازتوانی

۱- خدمات‌رسانی به موقع به افراد در معرض آسیب‌های اجتماعی با مشارکت سازمان‌های غیردولتی

۳- توسعه مراکز فوریت‌های اجتماعی مطابق قوانین در شهرهای بالای پنجاه هزار نفر تا پایان سال اول اجرای قانون برنامه و در سایر شهرها به تناسب جمعیت و گسترش آسیب‌های اجتماعی

۴- بسط و توسعه نقش مردم و سازمان‌های مردم‌نهاد در حوزه‌های مشارکت‌های گروهی و تأمین مالی مبتنی بر رویکرد خیر اجتماعی و تلاش در جهت جلب مشارکت بیشتر ذی‌نفعان در تأمین منابع موردنیاز

ماده ۱۱۳- به منظور افزایش دقت و سرعت در ارائه خدمات قضائی، تحقق عدالت قضائی و احیای حقوق عامه، ارتقای کیفیت و کاهش اطاله دادرسی و ایجاد فرصت برابر برای دسترسی آحاد مردم به خدمات قضائی و کاهش ورودی پرونده‌ها و پیشگیری از وقوع جرم

و دعاوی و اصلاح مجرمان و کاهش جمعیت کیفری:

ت- به‌منظور پیشگیری از وقوع جرم با هدف کاهش ده‌درصدی (۱۰٪) سالانه آمار مجرمان:
 ۱- قوه قضائیه مکلف است با استفاده از ظرفیت‌های تمامی دستگاه‌های اجرائی و بهره‌گیری از مشارکت اجتماعی مردم و سازمان‌های مردم‌نهاد و مراکز علمی و پژوهشی کشور نسبت به تهیه و تدوین برنامه جامع پیشگیری از وقوع جرم و ارتقای سلامت اجتماعی با رعایت قوانین مربوط تا پایان سال اول اجرای قانون برنامه اقدام نماید.
 ماده ۳۸- دولت موظف است اقدامات زیر را جهت حفاظت از محیط‌زیست به عمل آورد:
 ط- تهیه، تدوین و اجرای برنامه عمل حفاظت و مدیریت از مناطق چهارگانه محیط‌زیست و گونه‌های در معرض تهدید و خطر انقراض حیات وحش کشور با رویکرد بهره‌گیری از ظرفیت‌های داوطلبانه و مشارکت اشخاص حقیقی و حقوقی با اولویت جوامع محلی و سازمان‌های مردم‌نهاد توسط سازمان حفاظت محیط‌زیست

مصوبه «راهبردها و اقدامات فرهنگی حمایت از کالای ایرانی در سطوح خانواده، جامعه و سازمان‌ها و دستگاه‌های دولتی و غیردولتی»- شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۹۷

بند الف- فرهنگی، تبلیغی و ترویجی:

۱- تقویت هویت و غرور ملی در اقشار جامعه به‌ویژه کودکان، نوجوانان و جوانان با کمک گروه‌های مرجع و جلوگیری از هرگونه اقدام تضعیف‌کننده اتحاد و انسجام ملی با تأکید بر: ...
 ۵- ترویج مشارکت عمومی در حمایت از کالای ایرانی با استفاده از ظرفیت گروه‌های مردمی، اصناف، دانشگاهیان، هنرمندان و ورزشکاران

منشور حقوق شهروندی- ریاست جمهوری، ۱۳۹۸

ماده ۴۴- حق شهروندان است که در قالب اتحادیه‌ها، انجمن‌ها و نظام‌های صنفی در سیاست‌گذاری‌ها، تصمیم‌گیری‌ها و اجرای قانون مشارکت مؤثر داشته باشند.
 ماده ۴۵- فعالیت‌های مدنی در حوزه‌های حقوق شهروندی حق هر شهروند است. سازمان‌های مردم‌نهاد باید حق دسترسی به اطلاعات و دادگاه صالح را برای دادخواهی در مورد نقض حقوق شهروندی داشته باشند.

۵.۲ متون تقنینی

همان‌طور که اشاره شد، اسناد و متون در نظام حقوقی از حیث تشریفات وضع طبقه‌بندی می‌شوند. اسناد تقنینی توسط قوه مقننه وضع می‌شود و شرایط تصویب آن را قانون اساسی تعیین می‌کند. قانون وضع شده توسط همه افراد لازم‌الرعایه است و هیچ مرجعی حق الغای آن را نخواهد داشت و فقط وضع قانونی دیگر به طور صریح یا ضمنی می‌تواند ناسخ آن باشد.

قانون الحاق دولت جمهوری اسلامی ایران به کنوانسیون سازمان ملل متحد برای مبارزه با فساد، ۱۳۸۷

ماده ۱۳- مشارکت جامعه: هر کشور عضو، در چهارچوب امکانات خود و طبق اصول اساسی قانون داخلی خود، اقدامات مقتضی را به عمل خواهد آورد تا شرکت فعالانه افراد و گروه‌های خارج از بخش دولتی مثل جامعه مدنی، سازمان‌های غیردولتی و سازمان‌های جامعه مدار را جهت جلوگیری و مبارزه با فساد، ارتقاء دهد و آگاهی عمومی را در رابطه با وجود، علل و شدت و تهدید فساد ارتقاء دهد. مشارکت باید با انجام اقداماتی مانند موارد زیر تقویت شود:

- الف- ارتقاء شفافیت و مشارکت مردم در فرآیند تصمیم‌گیری
- ب- تضمین این امر که مردم دسترسی مؤثر به اطلاعات دارند
- پ- انجام فعالیت‌های مربوط به اطلاع‌رسانی همگانی که به عدم تحمل فساد و نیز برنامه‌های آموزشی مردمی از جمله برنامه‌های درسی مدارس و دانشگاه‌ها کمک می‌کند.
- ت- ارج نهادن، ارتقاء و حمایت از آزادی جهت یافتن، دریافت، نشر و توزیع اطلاعات مربوط به فساد.

قانون آیین دادرسی کیفری، ۱۳۹۲

ماده ۶۶- سازمان‌های مردم‌نهاد که اساسنامه آن‌ها در زمینه حمایت از اطفال و نوجوانان، زنان، اشخاص بیمار و دارای ناتوانی جسمی یا ذهنی، محیط‌زیست، منابع طبیعی، میراث فرهنگی، بهداشت عمومی و حمایت از حقوق شهروندی است،

می‌توانند نسبت به جرائم ارتكابی در زمینه‌های فوق اعلام جرم کنند و در تمام مراحل دادرسی شرکت کنند (۲).

قانون دائمی شدن قانون مدیریت خدمات کشوری، ۱۳۹۷

ماده ۱۵ مکرر- به منظور جذب‌سازی، متناسب‌سازی و منطقی ساختن تشکیلات نظام اداری در جهت تحقق چشم‌انداز و زمینه‌سازی برای جذب و استفاده از ظرفیت‌های مردمی (بندهای ۱۰ و ۱۹ سیاست‌های کلی نظام اداری) نظام مشارکت همه‌جانبه تمامی فعالان در بخش‌های دولتی، خصوصی و تعاونی، سازمان‌های مردم‌نهاد (سمن‌ها)، مدیریت‌های محلی و آحاد مردم و نقش و مسئولیت‌های اصلی سمن‌ها به شرح ذیل تعریف و اجرا می‌گردند:

ج- نقش سازمان‌های مردم‌نهاد (سمن‌ها): سازمان‌دهی و بسیج گروه‌ها و اقشار مختلف جامعه که باهدف بهره‌مندی معنوی و استفاده از انگیزه‌ها، توانمندی‌ها و گرایش‌های خدمتگزاری و مشارکت آنان صورت می‌پذیرد نظیر امور موقوفات، تشکل‌های حرفه‌ای و صنفی، تشکل‌های اجتماعی، فرهنگی، حمایتی و زیست‌محیطی.

تبصره ۱- تأمین هزینه آن دسته اموری که به بخش خصوصی یا سازمان‌های مردم‌نهاد (سمن‌ها) و با مدیریت‌های محلی واگذار می‌شود و مطابق قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران با قوانین عادی جزو تکلیف دولت بوده و در ازای ارائه خدمت به مردم نباید از آنها وجهی دریافت گردد (کلی و جزئی) بر عهده دولت است.

ماده ۱۶ مکرر- به منظور زمینه‌سازی برای جذب و استفاده از ظرفیت‌های مردمی در نظام اداری (بند ۱۹ سیاست‌های کلی نظام اداری) و در اجرای اصل ۱۰۰ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران و در راستای جلب مشارکت مردم در اداره شهرها و روستاها و محله‌ها، علاوه بر وظایف قانونی شوراها و شهرداری‌ها و دهیاری‌ها در حوزه‌های شهرسازی و معماری، عمرانی، خدمات شهری، حمل‌ونقل و ترافیک، مأموریت‌ها و وظایف ذیل به مدیریت‌های محلی (شهرداری‌ها و دهیاری‌ها) واگذار می‌گردد تا تحت نظارت شوراها و شهر و روستا با رعایت استانداردها و ضوابط و با بهره‌گیری از مشارکت ساکنین شهر و روستا انجام پذیرد:

الف- در حوزه شهرها:

۶. مدیریت ساخت، تجهیز و اداره مدارس از پیش‌دبستانی تا دبیرستان با مشارکت بخش خصوصی، تعاونی و سازمان‌های مردم‌نهاد.

۷. مدیریت ساخت، تجهیز و اداره ورزشگاه‌ها با مشارکت بخش خصوصی، تعاونی و سازمان‌های مردم‌نهاد.

۸. مدیریت ساخت، تجهیز و اداره مراکز درمانی از طریق بخش خصوصی تعاونی و سازمان‌های مردم‌نهاد.

۹. تجهیز و آماده‌سازی شهرها در مقابل خطراتی از قبیل سیل، زلزله، حریق و مدیریت بحران در زمان وقوع بلایای مذکور با مشارکت مردم، سازمان‌های مردم‌نهاد، بخش خصوصی و تعاونی‌ها.

ب- در حوزه روستاها و محله‌ها:

انجام فعالیت‌های عمرانی و تعمیر و نگهداری زیرساخت‌های شهری (در سطح محله) و روستایی و توسعه پارک‌ها و فضاهای سبز با مشارکت بخش خصوصی و سازمان‌های مردم‌نهاد. ساخت و اداره مراکز فرهنگی، هنری، مذهبی و اماکن ورزشی و توسعه ورزش همگانی با مشارکت بخش خصوصی، تعاونی و سازمان‌های مردم‌نهاد.

انجام امور مربوط به ارتقای بهداشت عمومی و مشارکت در تأمین امنیت محله و روستا و جلوگیری از ایجاد زمینه‌های بروز آسیب‌های اجتماعی با مشارکت سازمان‌های مردم‌نهاد و معتمدین محلی.

نظارت بر اعمال قوانین و مقررات ساخت‌وساز با مشارکت سازمان‌های مردم‌نهاد و ساکنین. انجام امور مدیریت بحران و امور آموزش شهروندی با مشارکت ساکنین و سازمان‌های مردم‌نهاد. ساخت و توسعه و اداره مدارس ابتدایی و مراکز بهداشت و درمان روستایی با مشارکت بخش خصوصی، تعاونی و سازمان‌های مردم‌نهاد.

قانون حمایت از اطفال و نوجوانان، ۱۳۹۹

ماده ۳۸- والدین، اولیاء، سرپرست قانونی و وکیل طفل و نوجوان و همچنین یک مددکار اجتماعی، حق حضور در جلسات دادرسی و ارائه نظر مشورتی و پیشنهادهای حمایتی از طفل و نوجوان را دارند.

تبصره- دادگاه می‌تواند علاوه بر موارد مذکور در ماده (۶۶) قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲/۱۲/۴ با اصلاحات بعدی از نمایندگان مطلع سازمان‌های مردم‌نهادی که دارای مجوز فعالیت در زمینه حقوق اطفال و نوجوانان هستند، برای حضور در جلسه دعوت کند.

۵.۳ متون فروتقنینی

اسناد فروتقنینی اسنادی هستند که توسط قوه مجریه وضع می‌شود. اعتبار این اسناد محدود به مفاد قوانین است و در صورتی اعتبار دارد که مخالف مصوبات مجلس نباشد.

مصوبه شورای عالی اداری ۹۹/۰۲/۱۵

ماده ۳- بند ۹: یکپارچه‌سازی ظرفیت نهادهای عمومی غیردولتی، خیرین و موسسات خیریه، نهادهای مدنی و مردم‌نهاد و بخش‌های خصوصی به منظور بکارگیری مسئولیت‌های اجتماعی موسسات مربوط در اجرای برنامه‌ها.

آیین‌نامه اجرایی موضوع تبصره ۳ ماده ۱۳۹ اصلاحی قانون مالیات‌های مستقیم، ۸۰/۱۱/۱۲

ماده ۱۰- مجامع حرفه‌ای، احزاب و انجمن‌ها و تشکل‌های غیردولتی مکلفند مجوز صادر شده از مراجع ذی‌ربط را جهت استفاده از معافیت مقرر موضوع بند “ی” ماده مذکور به اداره امور مالیاتی تسلیم نمایند.

آیین‌نامه اجرایی تأسیس و فعالیت سازمان‌های غیردولتی- هیأت وزیران، ۱۳۸۴

(متن کامل در پیوست ۲)

ماده ۱- در این آیین‌نامه، واژه‌ها و عبارات زیر به جای مفاهیم مشروح مربوط به کار می‌روند:
الف- سازمان غیردولتی که در این آیین‌نامه سازمان نامیده می‌شود، به تشکل‌هایی اطلاق می‌شود که توسط گروهی از اشخاص حقیقی یا حقوقی غیرحکومتی به صورت داوطلبانه با رعایت مقررات مربوط تأسیس شده و دارای اهداف غیرانتفاعی و غیرسیاسی می‌باشد.

تبصره ۱- عناوین «جمعیت»، «انجمن»، «کانون»، «مرکز»، «گروه»، «مجمع»، «خانه»، «مؤسسه» و نظائر آن می‌تواند به جای واژه «سازمان» در نام گذاری به کار گرفته شوند.

تبصره ۲- واژه «غیردولتی» به این معناست که دستگاه‌های حکومتی در تأسیس و اداره سازمان دخالت نداشته باشند. مشارکت مقامات و کارکنان دولتی در تأسیس و اداره سازمان، در صورتی که خارج از عنوان و سمت دولتی آنان باشد، مانع وصف غیردولتی سازمان نخواهد بود.

تبصره ۳- اهداف غیرسیاسی دربردارنده فعالیتی است که مشمول ماده یک قانون احزاب نگردد.

تبصره ۴- اهداف غیرانتفاعی عبارتست از عدم فعالیت‌های تجاری و صنفی انتفاعی به منظور تقسیم منافع آن بین اعضا، مؤسسان، مدیران و کارکنان سازمان.

تبصره ۵- داوطلبانه به معنای مشارکت و تأسیس و اداره سازمان بر اساس اصل آزادی اراده اشخاص است.

آیین‌نامه تشکل‌های مردم‌نهاد- هیأت وزیران، ۱۳۹۵

(متن کامل در پیوست ۳)

ماده ۱- نهاد مدنی نهادی غیردولتی است که به منظور فعالیت در راستای توسعه اجتماعی، فرهنگی و سیاسی ایجاد شده یا می‌شود.

تبصره- منظور از غیردولتی، عدم وابستگی به دولت و نهادهای حاکمیتی، عدم دخالت دولت و نهادهای حاکمیتی در تأسیس، اداره و استمرار و همچنین عدم فعالیت مقامات و مسئولان و کارکنان دولتی و نهادهای حاکمیتی با استفاده از جایگاه حقوقی خود، به عنوان مؤسس یا عضو است.

ماده ۲- تشکل مردم‌نهاد که در این آیین‌نامه «تشکل» نامیده می‌شود، نهاد غیرسیاسی و غیرانتفاعی بوده و با رویکردی اجتماعی توسط جمعی از اشخاص حقیقی به شکل داوطلبانه و با رعایت مفاد این آیین‌نامه در موضوع مشخص پروانه فعالیت دریافت کرده و به ثبت می‌رسد.

تبصره ۱- منظور از غیرسیاسی، نداشتن فعالیت سیاسی موضوع قانون فعالیت احزاب،

جمعیت‌ها و انجمن‌های سیاسی و صنفی و انجمن‌های اسلامی یا اقلیت‌های دینی شناخته‌شده - مصوب ۱۳۶۰- و منظور از غیرانتفاعی، عدم برداشت مستقیم یا غیرمستقیم سود و سایر منافع اقتصادی حاصل از انجام فعالیت‌ها، به نفع اعضا، موسسان، مدیران و کارکنان یا افراد وابسته آنان است. لایحه شفافیت- مصوبه هیأت وزیران، ۱۳۹۸

ماده ۲۳- احزاب و تشکل‌های مردم‌نهاد مکلفند میزان کمک‌ها و هدایای نقدی و غیر نقدی اشخاص حقیقی و حقوقی که صرفاً در چارچوب مجاز مصرح در قوانین و مقررات مربوط به خود آن‌ها صورت می‌گیرد و همچنین هویت آن اشخاص را در دفاتر قانونی خود ثبت نموده و در پایگاه اطلاع‌رسانی خود یا به طریق مقتضی منتشر کنند و در دسترس عموم قرار دهند.

ماده ۲۴ بند پ لایحه مذکور- وزارت کشور مکلف است بانک اطلاعات تشکل‌های مردم‌نهاد را راه‌اندازی کرده و مشخصات تمام تشکل‌هایی را که با اخذ مجوز از وزارت کشور، سازمان بهزیستی کشور و نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران تحت هر عنوان تشکیل شده‌اند مشتمل بر مستندات قانونی تأسیس، مشخصات مؤسسان و مدیران فعلی، موضوع و هدف تشکل، میزان و مشخصات منابع درآمدی و هزینه‌ای به‌ویژه میزان دریافت کمک از منابع دولتی و عمومی، شعب یا دفاتر استانی، گزارش گردش مالیاتی، میزان استفاده از معافیت مالیاتی، صورت‌های مالی تأیید شده و گزارش عملکرد سالانه آن‌ها را در سامانه مذکور منتشر کند و در دسترس عموم مردم قرار دهد. تمامی تشکل‌های مردمی مکلف‌اند اطلاعات مذکور را مطابق دستورالعملی که توسط وزیر کشور ابلاغ می‌شود جهت درج در سامانه مذکور در اختیار وزارت کشور قرار دهند.

ماده ۵ لایحه فوق‌الذکر- مؤسسات مشمول و احزاب و تشکل‌های مردم‌نهاد مکلف‌اند از ارائه و انتشار اطلاعات زیر خودداری کنند:

- الف. اطلاعات و اسناد طبقه‌بندی‌شده دولتی
- ب. اطلاعات مربوط به حریم خصوصی اشخاص
- پ. اطلاعاتی که افشای آن‌ها مغایر عفت عمومی بوده یا اشاعه فحشا محسوب می‌شود
- ت. اطلاعاتی که افشای آن‌ها به کشف یا تعقیب مجرم صدمه می‌زند

- ث. اسرار تجاری و حرفه‌ای اشخاص حقیقی یا حقوقی
- ج. سایر مواردی که طبق قوانین خاص برای افشای آن‌ها ممنوعیت یا ترتیب خاص پیش‌بینی شده‌است. برنامه جامع اصلاح نظام اداری دوره دوم (۱۳۹۹-۱۳۹۷) - مصوبه شورای عالی اداری، ۱۳۹۷
- برنامه اول: «مهندسی نقش و ساختار دولت»
- د- اقدامات و فعالیتهای مشترک (نحوه اجرا و سهم هر یک از دستگاه اجرایی در قالب تفاهم‌نامه تعیین می‌شود):
- بازطراحی مأموریت‌ها و وظایف دولت در میان واحدهای ستادی و اجرایی
 - متناسب‌سازی حجم دولت از طریق بازطراحی ساختار آن در سطح وزارتخانه‌ها، سازمان‌ها و واحدهای محلی
 - واگذاری واحدهای عملیاتی و خدمات دستگاه‌های اجرایی به مدیریت‌های محلی (شهرداری‌ها و دهیاری‌ها)، شبکه‌های حرفه‌ای، بخش خصوصی، تعاونی‌ها و سمن‌ها و خرید خدمات از آن‌ها

منابع و مآخذ

۱. جامعه مدنی. ویکی‌پدیا، دانشنامه آزاد. شناسه ۳۰۸۴۱۸۴۶. آخرین بازبینی ۲۰۲۱/۱/۹. قابل دسترسی در <http://fa.wikipedia.org/wiki/> جامعه‌مدنی
۲. آیین‌نامه تأسیس و فعالیت سازمان‌های غیردولتی، سایت رسمی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، ایران، ۱۳۸۴. قابل دسترسی در <https://rc.majlis.ir/fa/law/show/123764>
۳. مدیریت توسعه. سیمین سلطانی عربشاهی. نشر استادی، ۱۳۸۹
۴. سازمان‌های مردم‌نهاد، رکن سوم توسعه پایدار؛ گزارش مرکز پژوهش‌های مجلس، ۱۳۹۲/۸/۵، ایران. قابل دسترسی در <https://rc.majlis.ir/fa/news/show/859535>
۵. درآمدی بر مشارکت مردمی و سازمان‌های غیردولتی، محمدرضا سعیدی، انتشارات سمت. ۱۳۹۴
۶. راهنمای سازمان‌های غیردولتی. محمود رضا گلشن پژوه، انتشارات مؤسسه فرهنگی مطالعات و تحقیقات بین‌المللی ابرار معاصر تهران. ۱۳۹۲
۷. نقش و جایگاه سازمان‌های غیردولتی در عرصه فعالیت‌های ملی و بین‌المللی: مجموعه مقالات همایش؛ وزارت کشور، دفتر مطالعات وزارت امور خارجه، نشر وزارت کشور، دفتر مطالعات و تحقیقات سیاسی، ۱۳۸۰
۸. سازمان‌های مردم‌نهاد. ویکی‌پدیا، دانشنامه آزاد. شناسه ۳۰۴۹۴۹۷۵. آخرین بازبینی ۲۰۲۰/۱۲/۱. قابل دسترسی در <http://fa.wikipedia.org/wiki/> سازمان مردم‌نهاد
۹. اخلاق در سازمان‌های مردم‌نهاد، مرضیه سکندری، احد فرامرز قراملکی، نشر نهاد ریاست جمهوری، مرکز امور زنان و خانواده، ۱۳۸۸
۱۰. اهم مسائل سازمان‌های مردم‌نهاد در کشور، حوزه حکمرانی شهروندی، ۱۳۹۸
۱۱. مؤسسه بین‌المللی سلامت حکیم جرجانی، سیدمهرداد محمدی و همکاران، پروژه ظرفیت‌سازی و مشارکت سمن‌ها در برنامه شهر و روستای بدون دخانیات با تأکید بر حذف پایدار قلیان. ۱۳۹۹
۱۲. وبسایت سازمان آکسفم. قابل دسترسی در <https://www.oxfam.org/en>
۱۳. وبسایت سازمان عفو بین‌الملل. قابل دسترسی در <https://www.amnesty.org/>
۱۴. وبسایت سازمان صلح سبز بین‌الملل. قابل دسترسی در <https://www.greenpeace.org/international/>

۱۵. مشارکت سازمان‌های مردم‌نهاد در فرایند کیفی، اکبر وروایی، همت محمدی، ایوب نوریان، ۱۳۹۵. فصلنامه تحقیقات حقوق خصوصی و کیفی. شماره ۲۸
۱۶. وبسایت رسمی سازمان ترنس پرت هندز به آدرس www.transparenthands.org
۱۷. وبسایت پزشکان بدون مرز. قابل دسترسی در <https://www.msf.org/>
۱۸. وبسایت سازمان امریکیرز. قابل دسترسی در <https://www.americares.org/>
۱۹. وبسایت سازمان برک. قابل دسترسی در <https://www.brac.net/>
۲۰. Sir Fazle Hasan Abed, BRAC, Yale School of Management. Available in <http://www.youtube.com/watch?v=76k0soF2IU8>
۲۱. وبسایت انجمن سرطان استرالیا. قابل دسترسی در <http://www.cancer.org.au/> و آدرس اینستاگرام <https://www.instagram.com/cancercouncil/?hl=en>
۲۲. وبسایت بنیاد بیل و ملیندا گیتس. قابل دسترسی در <https://www.gatesfoundation.org/>
۲۳. وبسایت سازمان گیوینگ وینگز. قابل دسترسی در <http://www.givingwings.org/>
۲۴. ورود سازمان‌های غیردولتی در زمان مواجهه السالوادور با دو مشکل همزمان طوفان و کووید ۱۹، دوروس مالپارویدا. ۲۰۲۰. قابل دسترسی در <https://www.unocha.org/story/el-salvador-faces-double-impact-hurricanes-and-covid-19-ngos-step>
۲۵. اعتراض به نام تجاری مواد دخانی؛ سریلانکا (۲۰۰۶). سیمپسون د. ۲۰۲۰. قابل دسترسی در <https://tobaccocontrol.bmj.com/content/15/6/419.2.full>
۲۶. روزنامه طب برای جهان، رهایی از بیماری شاگاس، ۲۰۱۹، شماره ۴۶، قابل دسترسی در https://www.map.org/hubfs/hope2019/MAP_Newsletter_Fall_2019_digital.pdf
۲۷. خودداری از دریافت حمایت‌های مالی شرکت‌های مرتبط دخانیات، کشور کانادا؛ ۲۰۰۶. چارل الس و دیان کونیک. قابل دسترسی در <https://tobaccocontrol.bmj.com/content/15/6/422.1>
۲۸. Civil Society Led Tobacco Control Advocacy in the Caribbean Experiences from The Jamaica Coalition for Tobacco Control, December 2016
۲۹. نقش و جایگاه سازمان‌های مردم‌نهاد در مشارکت سیاسی در دوران ریاست‌جمهوری خاتمی، احمدی‌نژاد و روحانی. حیدری، نصرت اله، جمشیدی. مجله تخصصی علوم سیاسی - دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرج؛ ۱۲۵-۱۲۶: ۱۲(۳۶).

۳۰. نقش و مشارکت سازمان‌های مردم‌نهاد در توسعه حقوق محیط‌زیست. گل محمدی و یوسفی. فصلنامه محیط کوهستان. شماره ۱۴. ۱۳۸۸
۳۱. بررسی وضع موجود تشکل‌های غیردولتی ایران، باقر نمازی، مجموعه مقالات نقش جایگاه سازمان‌های غیردولتی در عرصه فعالیت‌های ملی و بین‌المللی، تهران، دفتر مطالعات و تحقیقات سیاسی وزارت کشور، ۱۳۸۰
۳۲. نقش سازمان‌های مردمی در پیشگیری از فساد. عارف خلیلی پاچی، سید علیرضا میرکمالی، الله قلی اسماعیلی پور. فصلنامه مطالعات بین‌المللی پلیس. سال ۷، شماره ۲۱، ۱۳۹۶
۳۳. گزارش اجرای برنامه توسعه توانایی‌های سازمان‌های مردم‌نهاد، موضوع ماده ۲۳۰ قانون برنامه پنجم توسعه معاونت برنامه‌ریزی و هماهنگی، ۱۳۹۵ معاونت امور زنان و خانواده ریاست‌جمهوری
۳۴. وبسایت رسمی محک به آدرس <https://mahak-charity.org/>
۳۵. وبسایت رسمی مؤسسه خیریه کهریزک به آدرس <https://kahrizakcharity.com/>
۳۶. وبسایت رسمی مؤسسه خیریه زنجیره امید به آدرس <http://zanjirehomid.com/>
۳۷. وبسایت رسمی مجتمع رعده به آدرس <https://raad-charity.org/>
۳۸. وبسایت رسمی جامعه معلولین ایران به آدرس <https://iransdp.com/>
۳۹. کانال تلگرامی پویش نم‌نم به آدرس: @NamNam_Campaign
۴۰. مصاحبه تلفنی و مستندات ارسالی توسط طراح و مجری اصلی پویش «آقای دکتر هاشمی»، بهمن ماه ۱۳۹۹
۴۱. مصاحبه تلفنی، پرسش و پاسخ‌های واتزایی و مستندات دریافتی از رابط حوزه کنترل دخانیات دانشگاه علوم پزشکی صدوقی یزد «آقای زمانی»، بهمن ماه ۱۳۹۹
۴۲. وبسایت رسمی جمعیت مبارزه با استعمال دخانیات ایران به آدرس <https://iata.org.ir>
۴۳. گزارش فعالیت‌های مرکز فرآموز نفس پاک در سال ۱۳۹۹، مرکز فرآموز نفس پاک، ۱۳۹۹
۴۴. افزایش مالیات دخانیات بدنبال حساس‌سازی مسئولین مربوطه درباره اهمیت آن در ایران سال ۲۰۱۴، حیدری و همکاران، ۲۰۱۴

پیوست‌ها

پیوست ۱: ماتریس جرجانی

ماتریس جرجانی: نقشه مشارکت سازمان‌های غیردولتی در کنترل دخانیات

راهکارهای اِمْپاور						ترسیم مشارکت سمن در کنترل دخانیات (تحت معاهده چارچوب کنترل دخانیات، سازمان جهانی بهداشت)*
افزایش مالیات بر محصولات دخانی (۴)	اجرای ممنوعیت تبلیغات، ترویج و حمایت مالی صنایع دخانی (۴)	هشدار در مورد خطرات مصرف دخانیات (۳)	دخانیات (۵) مساعدت برای ترک	محافظة از مردم در مقابل دود محصولات دخانی (۶)	پایش سیاست‌های پیشگیرانه (۳)	
-	-	+	-	-	+	گردآورنده، تحلیل‌گر و انتشاردهنده اطلاعات
+	-	+	-	+	-	تنظیم‌کننده و لابی‌گر دستور کار
-	+	-	-	-	+	مدعی و ناظر حسن اجرا / پایشگر انطباق
-	+	-	-	+	-	وکیل حقوقی
-	-	-	+	+	-	مجری واگذار شده محلی
-	-	-	-	+	-	کارشناس و توسعه‌دهنده (مدل برای قانون یا راهنماهای پیاده‌سازی)
-	-	-	-	+	+	ظرفیت‌ساز و مربی (مقامات دولتی)
-	-	+	-	-	-	پوششگر و آموزش‌دهنده
-	-	-	+	+	-	بسیج‌کننده منابع
+	-	-	-	-	-	محقق

فعالیت عمومی جامعه مدنی و سمن در سلامت عمومی

* نقش سمن، به طور کلی، ممکن است هم به صورت همکاری و شراکت در پیشبرد اهداف دولت و سیاست عمومی باشد و هم ناظر بر اقدامات دولت و مطالبه‌کننده حسن اجرای قوانین و مصالح ملی. نکته: رنگ سبز نشانگر فعالیت‌ها در سطح محلی و رنگ نارنجی مربوط به سطوح ملی است.

1. Monitor tobacco use & prevention policies
2. Protect people from tobacco smoke
3. Offer help to quit tobacco use
4. Warn about the dangers of tobacco
5. Enforce bans on tobacco advertising, promotion & sponsorship
6. Raise taxes on tobacco

پیوست ۲: آیین‌نامه اجرایی تأسیس و فعالیت سازمان‌های غیردولتی - هیأت وزیران، ۱۳۸۴

شماره: ۲۷۸۶۲ ت ۳۱۲۸۱ تاریخ: ۱۳۸۴/۸/۵

وزارت کشور - وزارت اطلاعات - وزارت امور خارجه - بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران هیأت وزیران در جلسه مورخ ۱۳۸۴،۳،۲۹ بنا به پیشنهاد شماره ۱۷۶م۶۷۷. مورخ ۱۳۸۳/۸/۵ وزارت اطلاعات و به استناد اصل یکصد و سی و هشتم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، آیین‌نامه اجرایی تأسیس و فعالیت سازمان‌های غیردولتی را به شرح زیر تصویب نمود:

«آیین‌نامه اجرایی تأسیس و فعالیت سازمان‌های غیردولتی»

فصل اول - کلیات

ماده ۱- در این آیین‌نامه واژه‌ها و عبارات زیر به جای مفاهیم مشروح مربوط به کار می‌روند:
الف- سازمان غیردولتی که در این آیین‌نامه "سازمان" نامیده می‌شود، به تشکلهایی اطلاق می‌شود که توسط گروهی از اشخاص حقیقی یا حقوقی غیرحکومتی به صورت داوطلبانه با رعایت مقررات مربوط تأسیس شده و دارای اهداف غیرانتفاعی و غیرسیاسی می‌باشد.

تبصره ۱- عناوین "جمعیت"، "انجمن"، "کانون"، "مرکز"، "گروه"، "مجمع"، "خانه"، "مؤسسه" و نظائر آن می‌تواند به جای واژه "سازمان" در نام گذاری به کار گرفته شوند.
تبصره ۲- واژه "غیردولتی" به این معناست که دستگاه‌های حکومتی در تأسیس و اداره سازمان دخالت نداشته باشند. مشارکت مقامات و کارکنان دولتی در تأسیس و اداره سازمان، در صورتی که خارج از عنوان و سمت دولتی آنان باشد، مانع وصف غیردولتی سازمان نخواهد بود.

تبصره ۳- اهداف غیرسیاسی در بر دارنده فعالیت است که مشمول ماده یک قانون احزاب نگردد.

تبصره ۴- اهداف غیرانتفاعی عبارتست از عدم فعالیت‌های تجاری و صنفی انتفاعی به منظور تقسیم منافع آن بین اعضا، مؤسسان، مدیران و کارکنان سازمان.

تبصره ۵- داوطلبانه به معنای مشارکت و تأسیس و اداره سازمان بر اساس اصل آزادی اراده اشخاص است.

ب- هیأت مؤسس به مجموعه اشخاصی گفته می‌شود که سازمان را تأسیس می‌نمایند.
پ- پروانه فعالیت، سندی است که توسط مراجع مقرر در این آیین‌نامه با رعایت ضوابط مربوط در جهت تشکیل سازمان صادر می‌شود.

ت- مراجع نظارتی مشتمل بر هیأت نظارت شهرستان (متشکل از فرماندار، نماینده شورای اسلامی شهرستان و نماینده سازمان‌های غیردولتی شهرستان)، هیأت نظارت استان (مرکب از استاندار، نماینده شورای اسلامی استان و نماینده سازمان‌های غیردولتی) و هیأت نظارت کشور (مرکب از معاون ذی‌ربط وزیر کشور، نماینده شورای عالی استانها و نماینده سازمان‌های غیردولتی) می‌باشند که بر اساس این آیین‌نامه و بارعایت ضوابط مربوط، در سطح شهرستان، استان و کشور نسبت به نظارت بر سازمان‌های غیردولتی، غیر از تشکل‌هایی که مطابق قانون مرجع نظارتی خاص برای آنها پیش بینی شده است، اقدام می‌نمایند. نظارت بر سازمان‌های غیردولتی فرا استانی، کشوری یا بین‌المللی با هیأت نظارت کشور خواهد بود.

ماده ۲- سازمان پس از اخذ پروانه فعالیت و ثبت برابر ضوابط این آیین‌نامه و سایر مقررات جاری دارای شخصیت حقوقی می‌گردد.

ماده ۳- موضوع فعالیت سازمان مشتمل بر یکی از موارد علمی، فرهنگی، اجتماعی، ورزشی، هنری، نیکوکاری و امور خیریه، بشردوستانه، امور زنان، آسیب دیدگان اجتماعی، حمایتی، بهداشت و درمان، توانبخشی، محیط زیست، عمران و آبادانی و نظائر آن یا مجموعه‌ای از آنها می‌باشد.

فصل دوم- حقوق و تکالیف

ماده ۴- سازمان حق دارد متناسب با موضوع فعالیت خود، با رعایت این آیین‌نامه و سایر قوانین و مقررات مربوط فعالیت نموده و از جمله نسبت به موارد زیر اقدام نماید:

الف- آرایه خدمات امدادی مورد نیاز دستگاه‌های دولتی و عمومی غیردولتی.

ب- اظهار نظر و پیشنهاد راهکارهای مناسب:

- ۱- در فرایند برنامه‌ریزی مراجع دولتی و عمومی غیردولتی در سطوح شهرستان، استان یا ملی بر حسب مورد.
- ۲- در مورد آثار و نتایج فعالیت‌های دستگاه‌های دولتی و عمومی غیردولتی، نقائص و مشکلات موجود به مراجع و دستگاه‌های قانونی ذی‌ربط.
- پ- کمک به اجرای برنامه‌ها و پروژه‌های دستگاه‌های دولتی و عمومی غیردولتی از طریق توافق و تفاهم با آن‌ها.
- ت- برگزاری اجتماعات و راهپیمایی‌ها در جهت تحقق اهداف سازمان.
- ث- انتشار نشریه.
- ج- انجام هرگونه عملیات دیگر برای تأمین اهداف مقرر در اساسنامه سازمان.
- چ- حق دادخواهی در مراجع قضایی و شبه قضایی.
- ۵- سازمان مکلف است گزارش عملکرد اجرایی و مالی سالانه خود را حداکثر تا دو ماه پس از پایان هر سال مالی به مرجع نظامی مربوط و نیز در طی سال، سایر گزارش‌های عملکرد اجرایی و مالی را بنا به درخواست مرجع یادشده، حسب مورد، ارائه و همچنین نسبت به انتشار خلاصه‌ای از گزارش سالانه مذکور برای اطلاع عموم، در محدوده جغرافیایی فعالیت خود اقدام کند.
- ماده ۶- هزینه‌های سازمان از منابع زیر تأمین می‌شود:
 - الف- هدیه، اعانه و هبه اشخاص حقیقی و حقوقی اعم از داخلی و خارجی و دولتی و غیردولتی.
 - ب- وقف و حبس.
 - پ- وجوه حاصل از فعالیت‌های انجام شده در چارچوب موضوع فعالیت، اهداف و اساسنامه سازمان و این آیین‌نامه.
 - ت- حق عضویت در سازمان.
- تبصره ۱- سازمان موظف است پیش از دریافت کمک از منابع خارجی، مشخصات منبع کمک کننده، میزان کمک و چگونگی آن را به صورت مشروح بر حسب مورد به مراجع نظارتی مربوط اعلام نماید. مراجع مذکور موظفند ظرف حداکثر یک هفته از تاریخ وصول

اعلام یاد شده، نسبت به نظر خواهی از وزارتخانه‌های اطلاعات و امور خارجه و بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران اقدام نمایند. موافقت دستگاه‌های یاد شده ضروری است و این دستگاه‌ها موظف به اظهار نظر ظرف حداکثر یک ماه از تاریخ وصول استعلام می‌باشند. عدم ارائه پاسخ ظرف این مدت به منزله نظر موافق است.

تبصره ۲- دریافت کمک از مجامع رسمی بین‌المللی و منطقه‌ای و آژانس‌های وابسته به سازمان ملل، نیاز به دریافت مجوز ندارد. فهرست سازمان‌های یاد شده توسط وزارت امور خارجه تهیه می‌شود و در اختیار هیأت نظارت قرار می‌گیرد.

ماده ۷- تقسیم دارایی، سود و یا درآمد سازمان در میان مؤسسان، اعضا و مدیران و کارکنان آن قبل و پس از انحلال ممنوع است.

ماده ۸- اساسنامه و فعالیت‌های سازمان نباید مغایر با اصول قانون اساسی باشد.

ماده ۹- سازمان موظف است امکان دسترسی بازرسان مراجع نظارتی مربوط را به اطلاعات و اسناد خود فراهم کند. بازرسان نیز باید در حضور نماینده سازمان و صرفاً در محل دفتر سازمان، اسناد و اطلاعات مذکور را بررسی نمایند. نحوه بررسی باید به گونه‌ای باشد که به وظایف سازمان خللی وارد نیاید. خارج کردن اسناد از سازمان در راستای بازرسی، مگر به حکم مرجع قضایی صالح، ممنوع است.

ماده ۱۰- فعالیت سازمان در کشورهای دیگر باید با کسب مجوز کلی از مرجع نظارتی فرا استانی و ملی باشد.

تبصره ۱- مرجع یاد شده، قبل از اعلام نتیجه به سازمان متقاضی، باید از دستگاه‌های دولتی ذی‌ربط از جمله وزارت امور خارجه نظرخواهی نماید. دستگاه‌های مذکور ظرف حداکثر یک ماه باید پاسخ لازم را ارائه‌دهند، در غیر این صورت نظر آن‌ها موافق تلقی می‌شود.

تبصره ۲- مرجع مذکور باید حداکثر ظرف ۴۵ روز از تاریخ تقاضا، پاسخ لازم را به متقاضی ارائه دهد.

تبصره ۳- ارائه تقاضای سازمان با محدوده فعالیت شهرستان و یا استان، حسب مورد در ابتدا از طریق مرجع نظارتی شهرستان یا استان انجام می‌گیرد.

تبصره ۴- شرکت سازمان در مجامع بین‌المللی، دوره‌های آموزشی و نمایشگاه‌ها، باید با اطلاع کتبی به مراجع نظارتی انجام گیرد.

ماده ۱۱- سازمان باید در فعالیت‌های خود، قوانین و مقررات و الگوهای رفتاری نهادهای مدنی را رعایت نموده و از ارتکاب اعمال مجرمانه خودداری نماید.

ماده ۱۲- سازمان از حق دسترسی به اطلاعات موجود در مؤسسات عمومی برخوردار است و مؤسسات مذکور مکلفند اطلاعات غیر طبقه بندی شده خود را در اختیار سازمان قرار دهند.

ماده ۱۳- سازمان‌ها و مؤسسات دولتی و عمومی مکلفند در فرایند تصمیم سازی و تصمیم گیری نسبت به اخذ نظر سازمان اقدام و حسب مورد آن‌ها را برای شرکت در جلسات دعوت و گزارشی از نقطه نظرات ارائه شده را در اسناد سازمان ذی ربط ثبت نمایند.

ماده ۱۴- دولت مکلف است وظایف، امور و فعالیت‌های قابل واگذاری دستگاه‌های اجرایی به سازمان را شناسایی و نسبت به واگذاری آن اقدام و سازمان نیز حق دارد پیشنهاد‌های خود را در این خصوص به دولت ارائه کند.

ماده ۱۵- سازمان‌های دولتی مکلفند زمینه مشارکت سازمان در نظارت بر حسن اجرای امور عمومی را فراهم نموده و حسب مورد با هیأت‌های حقیقت یاب آن‌ها همکاری نمایند.

ماده ۱۶- سازمان حق دارد در موضوع فعالیت‌های خود و برای حمایت از منافع عمومی علیه اشخاص حقیقی و حقوقی در مراجع قضایی اقامه دعوا نماید.

فصل سوم- صدور پروانه فعالیت

ماده ۱۷- متقاضیان تأسیس سازمان مکلفند در غیر از مواردی که مطابق قانون، مرجع خاصی برای صدور پروانه سازمان‌های مربوط تعیین شده است، درخواست اخذ پروانه را به مراجع نظارتی مقرر در بند (ت) ماده (۱) ارائه نمایند.

تبصره ۱- دبیرخانه هیأت نظارت کشور، استان و شهرستان به ترتیب در وزارت کشور، استانداری و فرمانداری تشکیل می‌شود.

تبصره ۲- مسؤلیت دبیرخانه هیأت نظارت کشور، استان و شهرستان به ترتیب بر عهده وزارت کشور استانداری و فرمانداری می‌باشد.

تبصره ۳- اجرای تشریفات اداری و انجام اقدامات موضوع این آیین‌نامه توسط دبیرخانه هیأت نظارت انجام می‌گیرد.

تبصره ۴- تصمیمات لازم مبنی بر صدور یا عدم صدور پروانه و اعطای مجوز در هیأت نظارت اتخاذ می‌شوند.

تبصره ۵- صدور پروانه و امضای اوراق مربوط پس از تایید هیأت نظارت در هیأت نظارت کشور با وزیر کشور، در هیأت نظارت استان با استاندار و در هیأت نظارت شهرستان با فرماندار می‌باشد.

ماده ۱۸- هیأت مؤسس باید دارای شرایط زیر باشند:

الف- داشتن هیجده سال تمام.

ب- تابعیت ایرانی.

پ- دارا بودن صلاحیت تخصصی حداقل دو نفر از مؤسسان در خصوص موضوع فعالیت سازمان.

ت- عدم عضویت در گروه‌هایی که بر اساس رأی دادگاه صالح محارب و معاند شناخته شده‌اند و نداشتن محکومیت موثر کیفری به نحوی که موجب محرومیت از حقوق اجتماعی شود.

تبصره- هیأت مؤسس باید دارای حداقل پنج عضو باشد.

ماده ۱۹- سازمان‌های غیردولتی که موضوع یا هدف فعالیت آن‌ها مشترک است، در صورت وجود شرایط زیر می‌توانند شبکه تشکیل دهند یا به عضویت شبکه‌های سازمان‌های بین‌المللی در آیند:

الف- حداقل ۲ سال از تاریخ ثبت آن‌ها گذشته باشد.

ب- به محکومیت‌های بند (پ) یا (ت) ماده (۲۸) این آیین‌نامه محکوم نشده باشند.

پ- به تکالیف مندرج در ماده (۵) این آیین‌نامه عمل کرده باشند.

ت- تابعیت آن‌ها ایرانی باشد.

ث- اعضای مؤسس حداقل ۵ سازمان غیردولتی ایرانی باشند.

تبصره ۱- انجام استعلام‌های مذکور در تبصره‌های (۲) و (۳) ماده (۲۲) این آیین‌نامه برای

- تأسیس شبکه‌های سازمان‌های غیردولتی لازم نیست.
- تبصره ۲- صدور پروانه فعالیت برای شبکه‌های سازمان‌های غیردولتی بر عهده هیأت نظارت کشور و تابع مقررات این آیین‌نامه می‌باشد. حقوق، تکالیف و سایر مقررات شبکه‌های مذکور همان است که برای سازمان‌های غیردولتی پیش بینی شده است.
- ماده ۲۰- هیأت مؤسس برای دریافت پروانه فعالیت باید مدارک زیر را حسب مورد به مراجع مذکور در ماده (۱۷) این آیین‌نامه ارائه نماید:
- الف- فرم تقاضانامه تکمیل شده.
 - ب- تصویر مدارک هویتی هیأت مؤسس.
 - پ- اساسنامه سازمان.
 - ت- اولین صورتجلسه هیأت مؤسس.
- ماده ۲۱- اساسنامه سازمان باید حاوی موارد زیر باشد:
- الف- اهداف سازمان.
 - ب- موضوع فعالیت.
 - پ- مدت فعالیت.
 - ت- مرکز اصلی فعالیت.
 - ث- نحوه ایجاد شعب.
 - ج- ارکان و تشکیلات سازمان، نحوه انتخاب، شرح وظایف و اختیارات و مسؤولیتهای آن‌ها.
 - چ- صاحبان امضاهای مجاز.
 - ح- شرایط پذیرش عضو.
 - خ- منابع تأمین درآمد و دارایی.
 - د- نحوه تغییر و تجدید نظر در اساسنامه.
 - ذ- نحوه انحلال.
 - ر- مشخص ساختن وضعیت دارایی‌ها پس از انحلال.
 - ز- محدوده جغرافیایی فعالیت سازمان.
- تبصره ۱- اساسنامه سازمان باید بر رأی‌گیری آزاد از تمام اعضا برای انتخاب مدیران و

همچنین نحوه تغییر مدیران و دوره تصدی آن‌ها و نیز تصمیمات اساسی در ایجاد هر گونه تغییر و تاثیرگذاری تصریح کند.

تبصره ۲- در اساسنامه سازمان باید به صراحت، نحوه ارائه گزارشهای عملکرد اجرایی و مالی سازمان به اعضای خود و نیز بازرسی و حسابرسی سازمان مشخص شود.

تبصره ۳- محدوده جغرافیایی فعالیت سازمان با پیشنهاد هیأت مؤسس و بر اساس شاخصهای تقسیمات کشوری تعیین می‌شود.

ماده ۲۲- مرجع صدور پروانه فعالیت- موضوع ماده (۱۷) این آیین‌نامه- پس از دریافت تقاضانامه سازمان، باید ظرف حداکثر دو هفته نظر خود را نسبت به تایید یا رد تقاضا اعلام نماید.

تبصره ۱- در صورتی که هیأت نظارت تقاضا را رد کند، مکلف است ظرف حداکثر دو هفته به طور کتبی دلایل رد درخواست را به متقاضی اعلام کند.

تبصره ۲- چنانچه موضوع فعالیت سازمان به وظایف هر یک از دستگاه‌های دولتی مربوط باشد، حسب مورد اخذ نظر موافق دستگاه یا دستگاه‌های دولتی ذی ربط نیز ضروری است.

تبصره ۳- هیأت نظارت مکلف است ظرف یک هفته از تاریخ دریافت تقاضا نسبت به اخذ نظر مرجع ذی صلاح (وزارت اطلاعات، وزارت دادگستری، نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران و دستگاه‌های تخصصی) اقدام و آن مرجع نیز مکلف است حداکثر ظرف یک ماه نظر خود را اعلام نماید، در غیر این صورت نظر هیأت مزبور موافق تلقی می‌شود.

تبصره ۴- متقاضی صدور پروانه می‌تواند نسبت به رد تقاضای خود به نحو زیر اعتراض نماید:

الف- از تصمیم هیأت نظارت شهرستان ظرف یک ماه از تاریخ ابلاغ، به هیأت نظارت استان و در صورت رد تقاضا در هیأت نظارت استان، ظرف یک ماه به هیأت نظارت کشور.

ب- از تصمیم هیأت نظارت استان ظرف یک ماه از تاریخ ابلاغ، به هیأت نظارت کشور.

پ- تصمیم هیأت نظارت کشور در هر مورد قابل اجرا ولی در دیوان عدالت اداری قابل اعتراض خواهد بود.

ماده ۲۳- مجمع عمومی و هیأت امناء (حسب مورد) بالاترین مرجع اجرایی سازمان

می‌باشند و باید دارای شرایط مقرر در ماده (۱۸) این آیین‌نامه باشند.

ماده ۲۴- سازمان باید تابعیت ایرانی داشته باشد.

ماده ۲۵- سازمان مکلف است هر گونه تغییرات در مفاد اساسنامه، هیأت مدیره، هیأت امناء و نشانی را به مرجع صدور پروانه مربوط اطلاع دهد. در صورت اعلام عدم مغایرت تغییرات با مقررات این آیین‌نامه از سوی مراجع یادشده، سازمان مکلف است وفق آیین‌نامه ثبت، نسبت به ثبت در اداره ثبت شرکت‌ها و مؤسسات غیرتجاری و درج در روزنامه رسمی اقدام نماید.

فصل چهارم- نظارت

ماده ۲۶- وظائف مراجع نظارتی استان و شهرستان، به ترتیب در رابطه با سازمان‌های غیردولتی با محدوده فعالیت در سطح استان و شهرستان به شرح زیر می‌باشد:

الف- دریافت و بررسی اساسنامه متقاضیان تأسیس سازمان و اقدام به صدور پروانه فعالیت آن‌ها پس از احراز شرایط و ضوابط مقرر در این آیین‌نامه.

ب- دریافت گزارشهای عملکرد اجرایی و مالی سالانه و در صورت لزوم موارد مقطعی.

پ- رسیدگی موردی به عملکرد اجرایی و مالی سازمان در صورت ضرورت.

ت- نظارت بر اجرای مقررات این آیین‌نامه.

ماده ۲۷- وظایف مرجع نظارتی فرا استانی و ملی در مورد سازمان‌های غیردولتی عبارت است از:

الف- دریافت و بررسی اساسنامه متقاضیان تأسیس سازمان‌های غیردولتی با محدوده جغرافیایی فرا استانی و ملی و اقدام به صدور پروانه فعالیت آن‌ها پس از احراز شرایط و ضوابط مقرر در این آیین‌نامه.

ب- دریافت گزارش عملکرد اجرایی و مالی سالانه و در صورت لزوم موارد مقطعی آن‌ها.

پ- رسیدگی و اعلام نظر و اتخاذ تصمیم نسبت به شکایات دریافت شده از متقاضیان در خصوص تأخیر یا رد صدور پروانه فعالیت و سایر شکایات و اختلافات میان سازمان‌های غیردولتی با استناداریها و فرمانداریها.

ت- نظارت بر حسن اجرای مقررات این آیین‌نامه.

تبصره- نظارت بر سازمان‌های غیردولتی تخصصی توسط دستگاه‌های ذی‌ربط با هماهنگی وزارت کشور انجام خواهد شد.

ماده ۲۸- مراجع نظارتی موظفند در حدود فعالیت خود در صورت وصول گزارش و یا اطلاع از عدم رعایت مقررات این آیین‌نامه از سوی سازمان، نسبت به بررسی آن با حضور مشورتی نماینده سازمان غیردولتی مربوط و نماینده دستگاه دولتی تخصصی ذی‌ربط اقدام نمایند و در صورت احراز تخلف، حسب مورد، مراحل زیر را به اجرا گذارند:

الف- تذکر شفاهی با مهلت یک ماهه برای اصلاح وضعیت.

ب- تذکر کتبی با درج در پرونده با مهلت یک ماهه برای اصلاح وضعیت.

پ- تعلیق پروانه فعالیت برای مدت ۳ ماه.

ت- تقاضای لغو پروانه فعالیت از دادگاه در صورت عدم اصلاح وضعیت.

تبصره ۱- مراتب مذکور توسط مسؤول دبیرخانه هیأت نظارت ابلاغ و در پرونده ثبت می‌شود.

تبصره ۲- نحوه اقدام مراجع نظارتی بر اساس این ماده، در بخشنامه وزیر کشور که ظرف یک ماه از تاریخ ابلاغ این آیین‌نامه ابلاغ می‌شود، تعیین خواهد شد.

ماده ۲۹- صدور مجوز فعالیت سازمان‌های غیردولتی خارجی و بین‌المللی در ایران و نظارت بر آن‌ها به عهده هیأتی متشکل از نماینده وزارت امور خارجه، نماینده وزارت کشور، نماینده وزارت اطلاعات و نماینده وزارتخانه یا سازمان دولتی مرتبط با موضوع فعالیت سازمان غیردولتی خارجی یا بین‌المللی خواهد بود.

تبصره- فعالیت سازمان‌های غیردولتی مذکور پس از اخذ مجوز، تابع مقررات این آیین‌نامه می‌باشد.

فصل پنجم- سایر مقررات

ماده ۳۰- سازمان‌های غیردولتی که از مصادیق این آیین‌نامه قرار می‌گیرند و در اجرای مقررات جاری تاکنون ایجاد شده‌اند، باید وضعیت خود را با مقررات این آیین‌نامه تطبیق دهند، در غیر این صورت مشمول مزایا و تسهیلات این آیین‌نامه نمی‌شوند.

ماده ۳۱- انحلال سازمان اعم از اختیاری و قهری، بر اساس مفاد ذی‌ربط آیین‌نامه ثبت

تشکیلات و مؤسسات غیرتجارتی - مصوب ۱۳۳۷ با اصلاحات بعدی - انجام می‌گیرد. تبصره - چنانچه مدت فعالیت سازمان در اساسنامه به صورت محدود قید شده باشد، پس از انقضای آن و عدم تمدید بر اساس مقررات این آیین‌نامه سازمان خودبخود منحل می‌گردد. ماده ۳۲ - تشکلهای کارگری و کارفرمایی موضوع فصل ششم قانون کار، واحدهای آموزش عالی و یا مؤسسات پژوهشی موضوع بند "ل" ماده (۱) قانون اصلاح قانون تأسیس وزارت علوم و آموزش عالی - مصوب ۱۳۵۳ -، آموزشگاههای علمی آزاد و نیز مدارس غیر انتفاعی موضوع قانون تأسیس مدارس غیردولتی و سایر تشکلهای غیردولتی که در نص قوانین جاری صراحتاً اجازه تأسیس و انحلال آنها به عهده دستگاههای دولتی واگذار شده‌اند، از شمول سازمان موضوع این آیین‌نامه خارج می‌باشند.

تبصره ۱ - مرجع صدور پروانه برای سازمانهای غیردولتی تخصصی با رعایت مقررات این آیین‌نامه و با اخذ نظر دستگاههای ذی‌ربط، وزارت کشور است.

تبصره ۲ - نحوه صدور پروانه برای سازمانهای غیردولتی جوانان مطابق تفاهم‌نامه‌ای است که توسط وزارت کشور و سازمان ملی جوانان امضا شده است.

ماده ۳۳ - از تاریخ ابلاغ این تصویب‌نامه، تصویب‌نامه‌های شماره ۱۲۶۰۸ ت ۲۷۳۶۷ هـ مورخ ۱۳۸۱، ۱۱، ۹، ۳۴۹۰۹ ت ۲۷۳۶۷ هـ مورخ ۱۳۸۲، ۶، ۲۴ و ۵۵۸۷۷ ت ۲۹۶۴۵ هـ مورخ ۱۳۸۲/۱۰/۱۵ لغو می‌گردند.

محمد رضا عارف

معاون اول رئیس‌جمهور

پیوست ۳: آیین‌نامه تشکل‌های مردم‌نهاد- هیأت وزیران، ۱۳۹۵

هیأت وزیران در جلسه‌های ۱۱/۱۲/۲، ۱۳۹۵/۱/۱۳۹۴ و ۱۳۹۵/۵/۲۷ به پیشنهاد شماره ۱۰۴۲۲۰ مورخ ۱۳۹۳/۸/۲۵ وزارت کشور و به استناد اصل یکصد و سی و هشتم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران آیین‌نامه تشکل‌های مردم‌نهاد را به شرح زیر تصویب کرد: ماده ۱- نهاد مدنی نهادی غیردولتی است که به منظور فعالیت در راستای توسعه اجتماعی، فرهنگی و سیاسی ایجاد شده یا می‌شود.

تبصره - منظور از غیردولتی، عدم وابستگی به دولت و نهادهای حاکمیتی، عدم دخالت دولت و نهادهای حاکمیتی در تأسیس، اداره و استمرار و همچنین عدم فعالیت مقامات و مسئولان و کارکنان دولتی و نهادهای حاکمیتی با استفاده از جایگاه حقوقی خود، به عنوان مؤسس یا عضو است.

ماده ۲- تشکل مردم‌نهاد که در این آیین‌نامه «تشکل» نامیده می‌شود، نهاد غیرسیاسی و غیرانتفاعی بوده و با رویکردی اجتماعی توسط جمعی از اشخاص حقیقی به شکل داوطلبانه و با رعایت مفاد این آیین‌نامه در موضوع مشخص پروانه فعالیت دریافت کرده و به ثبت می‌رسد.

تبصره ۱- منظور از غیرسیاسی، نداشتن فعالیت سیاسی موضوع قانون فعالیت احزاب، جمعیت‌ها و انجمن‌های سیاسی و صنفی و انجمن‌های اسلامی یا اقلیت‌های دینی شناخته‌شده - مصوب ۱۳۶۰- و منظور از غیرانتفاعی، عدم برداشت مستقیم یا غیرمستقیم سود و سایر منافع اقتصادی حاصل از انجام فعالیت‌ها، به نفع اعضا، موسسان، مدیران و کارکنان یا افراد وابسته آنان است.

تبصره ۲- شبکه موضوع ماده (۴) با داشتن سایر شرایط، از حکم لزوم تأسیس تشکل توسط جمعی از اشخاص حقیقی و تشکل محلی موضوع ماده (۲۱) با داشتن سایر شرایط از حکم لزوم دریافت پروانه فعالیت و ثبت تشکل مستثنی هستند.

تبصره ۳- نهادهای عمومی غیردولتی، اتاق‌ها و تشکل‌های اقتصادی، تعاونی‌ها، سازمان‌های صنفی و حرفه‌ای، احزاب و تشکل‌های سیاسی، کانون‌ها و سازمان‌های دانشجویی و دانش‌آموزی، سازمان‌های کارگری و کارفرمایی فعال در دانشگاه‌ها، مدارس و کارخانجات،

انجمن‌های علمی، مؤسسات فرهنگی، هنری و ادبی، هیئت‌های مذهبی، باشگاه‌های ورزشی، مراکز ترک اعتیاد، مؤسسات تجاری و انتفاعی و مؤسسات موضوع بندهای (۱) تا (۱۲) ماده (۲۶) قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت - مصوب ۱۳۸۰ - مصداق شکل نبوده و از شمول این آیین‌نامه خارج هستند.

ماده ۳- محدوده جغرافیایی فعالیت هر شکل، یکی از سطوح ملی، منطقه‌ای، استانی، شهرستانی یا بین‌المللی است.

تبصره ۱- سطح منطقه‌ای حداقل دو و حداکثر پنج استان است و سطح بین‌المللی به خارج از مرزهای ایران گسترش دارد.

تبصره ۲- محدوده جغرافیایی فعالیت شکل محلی موضوع ماده (۲۱) یک روستا یا محله شهری است.

ماده ۴- تشکلهایی که موضوع فعالیت آن‌ها مشترک است در صورت وجود شرایط زیر می‌توانند تقاضای تشکیل شبکه در سطوح ملی یا استانی کنند:

الف) حداقل پنج شکل باشند.

ب) حداقل دو سال از تاریخ ثبت آن‌ها گذشته باشد.

پ) به وظیفه مندرج در ماده (۳۱) عمل کرده باشند.

تبصره- تشکلهایی که در سطح بین‌المللی فعالیت می‌کنند نمی‌توانند تقاضای تشکیل شبکه کنند.

ماده ۵- نهادهای مدنی خارجی که در یکی از کشورهای جهان رسماً به ثبت رسیده و ماهیت اجتماعی دارند می‌توانند در صورت داشتن شرایط مربوط و اخذ پروانه فعالیت با رعایت این آیین‌نامه و به خصوص مواد (۲۳) و (۲۴) در ایران فعالیت کنند.

ماده ۶- شورای ملی توسعه و حمایت از تشکلهای به‌عنوان مرجع اصلی سیاست‌گذاری و توسعه تشکلهای در سه سطح ملی، استانی و شهرستانی تشکیل و دبیرخانه آن به ترتیب در وزارت کشور، استانداریها و فرمانداریها با رعایت قوانین و مقررات مربوط دایر می‌شود.

ماده ۷- شورای ملی توسعه و حمایت از تشکلهای که در این آیین‌نامه «شورای ملی» نامیده می‌شود، مرکب از معاون اجتماعی وزیر کشور به‌عنوان رییس، نمایندگان وزارتخانه‌های

تعاون، کار و رفاه اجتماعی، ورزش و جوانان و دادگستری و سازمان‌های حفاظت محیط زیست و میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری و معاونت‌های امور زنان و خانواده و حقوقی رییس‌جمهور و حسب مورد دستگاه یا دستگاه‌های اجرایی ذیربط و چهار نماینده منتخب از تشکل‌های ملی و منطقه‌ای است.

تبصره- نحوه انتخاب و مدت عضویت نمایندگان تشکل‌های عضو شورای ملی براساس دستورالعمل اجرایی این آیین‌نامه تعیین می‌شود.

ماده ۸- وظایف و اختیارات شورای ملی به شرح زیر است:

الف) تعیین سیاست‌های ترویجی، تشویقی و فرهنگ‌سازی برای تعمیق، ارتقا و نهادینه کردن مشارکت اجتماعی مردم از طریق تشکل‌ها؛

ب) هماهنگی میان دستگاه‌های اجرایی به منظور ظرفیت‌سازی، ساماندهی و توانمندسازی برای توسعه تشکل‌ها و نظارت بر آن‌ها؛

پ) رسیدگی به اعتراضات تشکل‌ها از شوراهای استانی و شهرستانی و دستگاه‌های اجرایی ذیربط؛

ت) نظارت بر فعالیت‌ها و عملکرد تشکل‌های ملی و منطقه‌ای و بررسی و اعلام نظر در مورد تخلف‌ها و گزارش‌های رسیده از عملکرد تشکل‌ها؛

ث) اعلام نظر و تصمیم‌گیری در مورد صدور پروانه فعالیت برای تشکل‌های ملی و منطقه‌ای و شبکه‌های موضوع ماده (۴)؛

ج) نظارت بر حسن اجرای مفاد این آیین‌نامه در سطح کشور؛

تبصره- مصوبات شورای ملی با تایید وزیر کشور در حدود وظایف موضوع این ماده و رعایت قوانین و مقررات مربوط ابلاغ می‌شود و دبیر شورای ملی، مسئولیت ابلاغ، پیگیری و نظارت بر حسن اجرای مصوبات و ارایه گزارش به شورای ملی را بر عهده دارد.

ماده ۹- شورای استانی توسعه و حمایت از تشکل‌ها که در این آیین‌نامه «شورای استانی» نامیده می‌شود، مرکب از معاون ذیربط استاندار به عنوان رییس، نمایندگان ادارات کل تعاون، کار و رفاه اجتماعی، ورزش و جوانان، حفاظت محیط زیست و میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استان و دستگاه یا دستگاه‌های تخصصی استانی حسب مورد و

دو نماینده منتخب از تشکل‌های استانی است.

ماده ۱۰- وظایف و اختیارات شورای استانی به شرح زیر است:

الف) اجرای مفاد این آیین‌نامه در سطح استان؛

ب) اجرای مصوبات ابلاغی از سوی شورای ملی؛

پ) نظارت بر عملکرد و هماهنگی میان دستگاه‌های اجرایی استانی به‌منظور اجرای این آیین‌نامه و مصوبات شورای ملی؛

ت) حمایت از مشارکت تشکل‌های استانی در فرآیند توسعه پایدار استان؛

ث) اعلام نظر و تصمیم‌گیری در مورد صدور پروانه فعالیت برای تشکل‌های استانی؛

ج) بررسی و تصمیم‌گیری در مورد گزارش‌های ارایه‌شده از سوی دبیرخانه شورای استانی درباره عملکرد یا تخلفات تشکل‌های استانی؛

چ) تعامل با دستگاه‌های اجرایی استان درخصوص نحوه واگذاری امور اجتماعی قابل واگذاری استان؛

ح) تعیین سیاست‌های حمایتی برای توان‌افزایی و توسعه کمی و کیفی تشکل‌های استانی؛

خ) ارایه گزارش موردی و سالانه از وضعیت کمی و کیفی توسعه تشکل‌های استانی، شهرستانی و محلی به شورای ملی؛

ماده ۱۱- شورای شهرستانی توسعه و حمایت از تشکل‌ها که در این آیین‌نامه شورای شهرستانی نامیده می‌شود، مرکب از فرماندار به‌عنوان رییس، نمایندگان ادارات تعاون، کار و رفاه اجتماعی، ورزش و جوانان، حفاظت محیط زیست و میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری شهرستان و دستگاه یا دستگاه‌های تخصصی شهرستانی حسب مورد و دو نماینده منتخب از تشکل‌های شهرستانی است.

ماده ۱۲- وظایف و اختیارات شورای شهرستانی به شرح زیر است:

الف) اجرای مفاد این آیین‌نامه در سطح شهرستان؛

ب) اجرای مصوبات ابلاغی از سوی شورای ملی و شورای استانی مربوط؛

پ) نظارت بر عملکرد و هماهنگی میان دستگاه‌های اجرایی شهرستانی به‌منظور اجرای این آیین‌نامه و مصوبات شورای ملی و شورای استانی مربوط؛

- (ت) حمایت از مشارکت تشکل‌های شهرستانی در فرآیند توسعه پایدار شهرستان؛
- (ث) اعلام نظر و تصمیم‌گیری در مورد صدور پروانه فعالیت برای تشکل‌های شهرستانی؛
- (ج) بررسی و تصمیم‌گیری در مورد گزارشهای ارایه‌شده از سوی دبیرخانه شورای شهرستانی در باره عملکرد یا تخلفات تشکل‌های شهرستانی؛
- (چ) تعامل با دستگاه‌های اجرایی شهرستان درخصوص نحوه واگذاری امور اجتماعی قابل واگذاری شهرستان؛
- (ح) تعیین سیاست‌های حمایتی برای توان‌افزایی و توسعه کمی و کیفی تشکل‌های شهرستانی؛
- (خ) ارایه گزارش موردی و سالانه از وضعیت کمی و کیفی توسعه تشکل‌های شهرستانی و محلی به شورای ملی و شورای استانی مربوط؛
- ماده ۱۳- انتخاب نمایندگان تشکل‌ها برای عضویت در شوراهای استانی و شهرستانی، براساس دستورالعمل مصوب شورای ملی صورت می‌گیرد.
- ماده ۱۴- درخواست تأسیس تشکل‌ها متناسب با محدوده مورد نظر برای فعالیت به دبیرخانه شورای ذی‌ربط ارایه می‌شود و دبیرخانه شوراهای ملی، استانی و شهرستانی موظفند ظرف یک ماه از تاریخ دریافت درخواست تأسیس تشکل، نسبت به بررسی درخواست اقدام و در صورتی که درخواست ارایه‌شده مغایرتی با شرایط تأسیس تشکل در چارچوب مفاد این آیین‌نامه، نداشته باشد اجازه تأسیس تشکل را صادر کنند.
- تبصره ۱- اجازه تأسیس صرفاً به معنای موافقت اولیه و موقت با درخواست صدور پروانه تشکل و طی مراحل دریافت پروانه فعالیت است و پروانه فعالیت محسوب نمی‌شود.
- تبصره ۲- جوانان متقاضی تأسیس تشکل می‌توانند درخواست خود را برای بررسی و صدور اجازه تأسیس تشکل با رعایت ترتیبات مقرر در این ماده به وزارت ورزش و جوانان ارایه کنند.
- ماده ۱۵- پس از صدور اجازه تأسیس تشکل، هیأت موسس آن باید ظرف یک ماه مطابق اساسنامه خود نسبت به استقرار ارکان تشکل اقدام و اساسنامه و صورتجلسه مربوط به استقرار ارکان را تنظیم و برای تایید به دبیرخانه شورای ذی‌ربط ارائه کند.

- ماده ۱۶- اساسنامه تشکل باید دارای موارد زیر باشد:
- الف) نام و عنوان و در صورت داشتن، عنوان اختصاری؛
تبصره- عناوینی مانند سازمان که اختصاص به تشکیلات و ساختار دولتی و نهادهای حاکمیتی داشته باشد، نمی‌تواند در نامگذاری تشکل به کار گرفته شود.
- ب) اهداف؛
- پ) موضوع فعالیت؛
- ت) مدت فعالیت؛
- ث) محدوده جغرافیایی و مرکز اصلی فعالیت؛
- ج) نحوه ایجاد شعب و دفاتر نمایندگی؛
- چ) ارکان و تشکیلات، نحوه انتخاب، شرح وظایف و اختیارات و مسئولیتهای آنها؛
- ح) نحوه تعیین صاحبان امضای مجاز؛
- خ) نحوه تغییر و تجدید نظر در مواد اساسنامه؛
- د) نحوه ارائه گزارش مالی و اجرایی به مراجع ذیربط و ذینفعان؛
- ذ) نحوه اداره تشکل؛
- ر) میزان سرمایه اولیه؛
- ز) دوره زمانی تشکیل جلسات شورای عمومی و شورای مرکزی تشکل؛
- س) نحوه تامین منابع مالی تشکل؛
- ش) نحوه انحلال؛
- ص) مشخص ساختن وضعیت داراییها پس از انحلال.
- ماده ۱۷- هیأت موسس، شورای مرکزی، دبیر یا عناوین معادل طبق اساسنامه تشکل، باید دارای شرایط عمومی زیر باشند:
- الف) داشتن حداقل هجده سال سن تمام؛
- ب) تابعیت جمهوری اسلامی ایران؛
- پ) التزام به قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران؛
- ت) عدم وابستگی به احزاب، سازمان‌ها و گروه‌های غیرقانونی؛

ث) نداشتن محرومیت از حقوق اجتماعی به موجب حکم دادگاه؛ تبصره- هیأت موسس تشکل باید دارای حداقل پنج عضو باشد.

ماده ۱۸- دبیرخانه شورای ذی‌ربط موظف است اقدامات اجرایی لازم را در زمان معین و در چارچوب این آیین‌نامه و دستورالعمل اجرایی آن انجام دهد.

ماده ۱۹- پروانه فعالیت تشکل‌هایی که درخواست فعالیت در سطح ملی یا منطقه‌ای دارند در صورتی که اهداف و موضوع فعالیتشان به تشخیص شورای ملی از ماهیت ملی یا منطقه‌ای برخوردار باشد و توانایی آن‌ها برای فعالیت در سطح مورد درخواست برای شورا احراز شود به طور موقت برای مدت دو سال صادر می‌شود و در صورتی که طی این مدت تشکل‌های ملی در بیش از پنج استان و تشکل‌های منطقه‌ای در بیش از یک استان فعالیت داشته باشند پروانه آن‌ها به صورت چهارساله صادر شده و در غیر این صورت به تشکل استانی تبدیل میشوند.

ماده ۲۰- از تاریخ لازم‌الاجرا شدن این آیین‌نامه، پروانه فعالیت تشکل‌ها در دبیرخانه شوراهای ملی، استانی و شهرستانی صادر و عیناً جهت ثبت رسمی به سازمان ثبت اسناد و املاک کشور ارسال می‌شود.

تبصره- روزنامه رسمی جمهوری اسلامی ایران موظف است پس از اعلام دبیرخانه شوراهای ملی، استانی و شهرستانی، درخصوص انتشار آگهی ثبت و تغییرات تشکل‌ها اقدام کند.

ماده ۲۱- تقاضای ایجاد تشکل‌های محلی که توسط حداقل سه نفر از اهالی بالای هجده سال ارایه می‌شود برای ثبت اطلاعات به بخشداری محل فعالیت ارایه می‌شود.

ماده ۲۲- بخشداری‌ها موظفند پس از دریافت تقاضای ایجاد تشکل محلی نسبت به ثبت مشخصات فردی اعضا، موضوع فعالیت و نشانی محل فعالیت اقدام و پس از ثبت اطلاعات، تشکل یادشده می‌تواند فعالیت خود را آغاز کند.

ماده ۲۳- به منظور تصمیم‌گیری و نظارت بر فعالیت تشکل‌های بین‌المللی موضوع ماده (۳) و نهادهای مدنی خارجی موضوع ماده (۵) کارگروهی مرکب از معاون وزارت کشور (رییس) و نمایندگان وزارت امور خارجه، وزارت اطلاعات و حسب مورد دستگاه تخصصی مربوط تشکیل می‌شود.

ماده ۲۴- وظایف کارگروه موضوع ماده (۲۳) به شرح زیر است:

الف) بررسی و تصمیم‌گیری در مورد صدور پروانه فعالیت برای انجمنهای دوستی که تقاضای فعالیت برای توسعه روابط دوستانه بین ملت ایران با یک کشور خارجی در چارچوب دیپلماسی عمومی را دارند، اجازه و نحوه فعالیت سایر تشکل‌های بین‌المللی موضوع ماده (۳) و فعالیت تشکل‌های متقاضی فعالیت در حوزه اتباع بیگانه؛

ب) بررسی و صدور مجوز در خصوص فعالیت مشترک تشکل‌ها با دولت‌ها، سفارتخانه‌ها یا نهادهای مدنی خارجی موضوع ماده (۵)، دریافت هرگونه کمک یا عقد قرارداد با دولت‌ها، سفارتخانه‌ها و نهادهای مدنی خارجی موضوع ماده (۵) و سایر نهادهای بین‌المللی و دایر کردن شعبه و دفتر نمایندگی در خارج از کشور؛

پ) بررسی و صدور مجوز در خصوص فعالیت نهادهای مدنی خارجی موضوع ماده (۵)؛

ت) نظارت بر فعالیت تشکل‌ها و نهادهای موضوع ماده (۲۳) و اعلام نظر در مورد تخلفات و گزارش‌های رسیده از عملکرد آن‌ها؛

تبصره ۱- انجمنهای دوستی موضوع این ماده تنها می‌توانند در یک کشور فعالیت کنند و اعضای آن‌ها نیز تنها می‌توانند در یک انجمن، مسئولیت اصلی و رسمی داشته باشند.

تبصره ۲- تشکل‌های بین‌المللی موضوع ماده (۳) و همچنین سایر تشکل‌هایی که خواستار فعالیت موردی در سطح بین‌المللی هستند برای انجام اقدامات موضوع بند (ب) این ماده باید پس از ارایه درخواست و دریافت مجوز مربوط اقدام کنند.

ماده ۲۵- نحوه حضور و عضویت تشکل‌ها در مجامع بین‌المللی، برقراری ارتباط با سفارتخانه‌ها یا آژانس‌های وابسته به سازمان ملل متحد، فعالیت با آژانس‌های وابسته به سازمان ملل متحد با دعوت از شخصیت‌های خارجی و چگونگی اطلاع‌رسانی در این موارد به مراجع مربوط، در دستورالعمل اجرایی این آیین‌نامه تعیین می‌شود.

ماده ۲۶- در صورت تخلف تشکل‌های موضوع ماده (۲۳) از انجام تکالیف مربوط به اطلاع‌رسانی و دریافت مجوز از کارگروه موضوع ماده (۲۳) یا انجام فعالیت در یک کشور بدون دریافت مجوز، کارگروه مذکور رسیدگی کرده و پس از استماع دفاعیه تشکل، حسب اقتضا و متناسب با تخلف، به شرح زیر صدور رای می‌کند:

- ۱- تذکر کتبی و درج در پرونده با تعیین مهلت برای اصلاح وضعیت تشکل؛
 - ۲- تعلیق موقت پروانه فعالیت تشکل حداکثر به مدت سه ماه؛
 - ۳- درخواست انحلال تشکل متخلف از دادگاه صالح؛
- تبصره - کارگروه مذکور موظف است در زمان رسیدگی، از تشکل ذینفع برای حضور در جلسه و ارائه دفاعیات دعوت کند.
- ماده ۲۷- نهادهای مدنی خارجی موضوع ماده (۵) برای فعالیت در ایران باید مدارک زیر را به کارگروه موضوع ماده (۲۳) ارائه و موافقت کارگروه مذکور را تحصیل کنند:
- الف) درخواست کتبی با تعیین محدوده زمانی و مکانی حضور و فعالیت در ایران؛
- ب) اساسنامه و آگهی ثبت و ترجمه رسمی آن؛
- پ) موضوع فعالیت مورد نظر.
- ماده ۲۸- کارگروه موضوع ماده (۲۳) پس از دریافت مدارک موضوع ماده (۲۷) نسبت به بررسی درخواست اقدام و ضمن احراز غیردولتی، غیرانتفاعی و غیرسیاسی بودن درخواست‌دهنده و عدم مغایرت فعالیت اعلام‌شده با قوانین و مقررات ایران تصمیم‌گیری می‌کند.
- ماده ۲۹- تشکل‌ها پس از دریافت پروانه فعالیت و ثبت آن، از حقوق زیر برخوردار میشوند:
- الف) مشاوره، اظهارنظر و ارائه پیشنهاد راهکارها به دستگاه‌های اجرایی متناسب با تخصص و موضوع فعالیت تشکل؛
- ب) دیده‌بانی و نظارت بر عملکرد سایر بخش‌های جامعه در زمینه فعالیت تخصصی خود؛
- پ) ارائه خدمات اجتماعی حسب تخصص و حوزه فعالیت؛
- ت) مشارکت در اجرای برنامه‌ها و پروژه‌های دستگاه‌های اجرایی، بخش خصوصی و سازمان‌های بین‌المللی مورد تایید کارگروه موضوع ماده (۲۳) و سایر دستگاه‌های ذی‌ربط از طریق تفاهم یا عقد قرارداد با آن‌ها؛
- ث) عقد تفاهمنامه و قرارداد همکاری با اشخاص حقیقی و حقوقی اعم از دولتی و غیردولتی داخل و خارج مطابق قوانین و مقررات جاری کشور؛
- ج) برگزاری اجتماعات و راهپیماییها در جهت تحقق اهداف تشکل پس از کسب مجوز از مراجع قانونی مربوط؛

چ) ارایه خدمات آموزشی و انتشار نشریه و ایجاد پایگاه اینترنتی و استفاده از سایر ابزارهای اطلاع‌رسانی و محصولات فرهنگی، آموزشی و پژوهشی با رعایت قوانین و مقررات مربوط؛ ح) دادخواهی در مراجع قضایی، مطابق قانون آیین دادرسی کیفری و سایر قوانین مربوط؛ ماده ۳۰- تشکیل موظف است منابع تامین هزینه‌های خود را با رعایت ضوابط این آیین‌نامه در اساسنامه تعیین کند.

ماده ۳۱- تشکیل موظف است دریافتها و پرداختهای خود را از طریق حساب بانکی صورت دهد و عملکرد مالی خود را در دفاتر مالی مربوط ثبت کند.

ماده ۳۲- تقسیم اموال و مازاد درآمد تشکیل در میان مؤسسان، اعضا و مدیران قبل از انحلال ممنوع است.

ماده ۳۳- تشکیل موظف است امکان دسترسی بازرسان دبیرخانه شورای ذیربط را به اطلاعات و اسناد خود در حضور نماینده شکل و صرفاً در محل دفتر شکل فراهم کند.

ماده ۳۴- در صورتیکه دبیرخانه شوراهای ملی، استانی و یا شهرستانی رأساً یا از طریق دستگاه‌های اجرایی تخصصی، تخلفات و یا خروج از شرایط تأسیس شکل را احراز کند گزارش مستند مربوط را به شورای ذیربط ارایه می‌کند و این شورا پس از بررسی مدارک و مستندات ارائه شده و پس از استماع دفاعیه شکل، حسب اقتضا و متناسب با تخلف، به شرح زیر صدور رای می‌کند:

۱- تذکر کتبی و درج در پرونده با تعیین مهلت برای اصلاح وضعیت شکل؛

۲- تعلیق موقت پروانه فعالیت شکل حداکثر به مدت سه ماه؛

۳- درخواست انحلال شکل متخلف توسط شورای ملی از دادگاه صالح؛

تبصره ۱- شکل‌ها می‌توانند مراتب اعتراض خود را از تصمیم شورای شهرستان به شورای استان و از تصمیم شورای استان به شورای ملی ارایه کنند.

تبصره ۲- دبیرخانه شورای ذیربط موظف است در زمان رسیدگی به گزارش تخلف یا شکایت، از شکل ذینفع برای حضور در جلسه و ارایه دفاعیات دعوت به عمل آورد.

ماده ۳۵- دستگاه‌های اجرایی موظفند به منظور تحقق اهداف این آیین‌نامه و کمک به توسعه مشارکت شکل‌ها در امور اجتماعی، نسبت به شناسایی و واگذاری تصدی‌ها و

فعالیت‌های اجتماعی قابل واگذاری دستگاه متبوع به شکل‌ها مطابق قوانین و مقررات مربوط اقدام کنند.

ماده ۳۶- انحلال تشکل به دو شکل زیر صورت می‌پذیرد:

الف) انحلال اختیاری طبق شرایط مقرر در اساسنامه؛

ب) انحلال اجباری در صورت رأی دادگاه صالح یا عدم امکان تطبیق وضعیت تشکل موضوع ماده (۳۹)؛

ماده ۳۷- کلیه تشکل‌هایی که قبل از لازم‌الاجرا شدن این آیین‌نامه تأسیس شده‌اند، ظرف دو سال از تاریخ لازم‌الاجرا شدن این آیین‌نامه باید نسبت به تطبیق وضعیت خود با این آیین‌نامه اقدام کنند.

ماده ۳۸- از تاریخ لازم‌الاجرا شدن این آیین‌نامه، تشکل‌هایی که به‌عنوان مؤسسات موضوع بند (۱۳) ماده (۲۶) قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت قصد فعالیت در زمینه‌های تصریح شده در ماده واحده لایحه قانونی راجع به تشکیل سازمان بهزیستی کشور - مصوب ۱۳۵۹- دارند در چارچوب احکام این آیین‌نامه از سازمان بهزیستی کشور پروانه فعالیت دریافت می‌کنند و به ثبت می‌رسند.

ماده ۳۹- دستورالعمل اجرایی این آیین‌نامه ظرف شش ماه از تاریخ لازم‌الاجرا شدن آن توسط وزارت کشور با همکاری وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی، وزارت ورزش و جوانان و سازمان حفاظت محیط زیست تهیه و ابلاغ می‌شود.

این کتاب که نخستین در نوع خود است، به بررسی نقش و اقدامات سازمان‌های مردم‌نهاد (NGO) در حوزه سلامت عمومی می‌پردازد و شامل مطالعات موردی در زمینه کنترل دخانیات و همچنین مفاد مرتبط با نقش جامعه مدنی در کنوانسیون چارچوب کنترل دخانیات است.

قیمت: رایگان

